

FINANCIËEL INNOVEREN OM SOCIAAL TE EXCELLEREN

Vorbereidende studie naar een
eerste Social Impact Bond voor
NEET-jongeren in Antwerpen

Sam Desiere, Liesbeth Van Parys & Ludo Struyven

ONDERZOEKSINSTITUUT VOOR ARBEID EN SAMENLEVING

FINANCIIEEL INNOVEREN OM SOCIAAL TE EXCELLEREN

Vorbereidende studie naar een eerste Social Impact Bond voor NEET-jongeren in Antwerpen

Sam Desiere, Liesbeth Van Parys & Ludo Struyven

Projectleiding: Ludo Struyven

Onderzoek in opdracht van het ESF-project Social Impact Bond (oproep 'Innovatie door adaptatie') onder promotorschap van de VDAB

VDAB
samen sterk voor werk

ESF
INVESTEERT IN
JOUW TOEKOMST

Gepubliceerd door
KU Leuven
HIVA ONDERZOEKSINSTITUUT VOOR ARBEID EN SAMENLEVING
Parkstraat 47 bus 5300, 3000 LEUVEN, België
hiva@kuleuven.be
<http://hiva.kuleuven.be>

D/2017/4718/typ het depotnummer – ISBN typ het ISBN

OMSLAGONTWERP typ de naam van het ontwerp bureau
OMSLAGILLUSTRATIE typ de bronvermelding

© 2017 HIVA KU Leuven

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
No part of this book may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means, without permission in writing from the publisher.

Voorwoord

Eind 2015 is de VDAB van start gegaan met het ESF-project “Social Impact Bond”, dat werd ingediend onder de Oproep “Innovatie door adaptatie”.

Dit project, uitgevoerd in samenwerking met projectpartner HIVA, vertaalt het concept van de Social Impact Bond naar de context van de Vlaamse Arbeidsmarkt. Een Social Impact Bond (SIB) is een contract tussen een overheidsorgaan, een externe uitvoerder en een private investeerder om een maatschappelijk uitdaging aan te pakken. Het doel is een maatschappelijk probleem op te lossen of te reduceren en daardoor de aan het probleem gekoppelde maatschappelijke kosten terug te dringen. De private investeerders financieren, als gecontracteerde partij, de aanpak van een maatschappelijk probleem dat de overheid veel geld kost. In geval van succes betaalt de overheid de investering terug, met een rendement voortkomend uit de besparing die het oplossen van het probleem heeft opgeleverd.

Dit project onderzoekt in hoeverre het concept van de SIB voor de Vlaamse arbeidsmarkt een meerwaarde kan betekenen. Een dergelijk concept hertekent de klijlijnen en daarmee ook de randvoorwaarden en werkkaders van publiek-private samenwerking. Private fondsen kunnen worden gemobiliseerd en uitdagende, innovatieve samenwerkingsverbanden kunnen worden opgezet om te komen tot oplossingen voor problemen die binnen de huidige constellaties van publiek-private samenwerking niet effectief kunnen worden aangepakt.

In Vlaanderen is het Social Impact Bond-mechanisme nog nergens geïmplementeerd, hoewel er voldoende maatschappelijke problemen zijn waarop een SIB-toepassing rendabel zou kunnen zijn.

Een SIB opzetten betekent op innovatief vlak ook dat voor de Vlaamse context volgende elementen onderzoek vergen:

- de juridische regelgeving (statuten, engagementen, verantwoordelijkheden, ...) voor de SIB-participanten;
- het draagvlak bij de arbeidsmarkt-stakeholders voor het SIB-concept (wie wil, kan, mag, welke rol opnemen?);
- beleidsdomeinen, zowel Vlaams als Federaal;
- opdracht van betrokken overheidsagenschappen en departementen (hoe ver strekt de missie en opdracht van iedere instantie?);
- effectiviteit van de toegepaste aanpak;
- kritieke succesfactoren van de toegepaste aanpak (werkt het omdat het vernieuwend is, of ligt het succes in de context of in andere factoren?);
- nieuwe contouren van het vervullen van een regisseursrol op de arbeidsmarkt.

Deze elementen vormden de basis van het onderzoek dat projectpartner HIVA uitvoerde in het kader van dit project. De outputs worden meegenomen in de formalisering van een SIB-structuratie. Naast een draaiboek zullen de onderzoeksresultaten inzicht en visie geven om op beleidsniveau SIB en de meerwaarde ervan te promoten. Ook de wetenschappelijk onderbouwde evaluatiemethodologie zal de basis zijn waarmee de onafhankelijke evaluator in SIB-projecten aan de slag kan.

Om bij succes het SIB-concept te kunnen inbedden op de Vlaamse arbeidsmarkt, is gedetailleerde omkaderende informatie over bovenstaande elementen noodzakelijk. Met het oog op een duurzame disseminatie en implementatie moet deze gevalideerde informatie op een gestructureerde manier toegankelijk worden gemaakt voor de Vlaamse arbeidsmarkt-stakeholders. Met het draaiboek en de onderzoeksresultaten van HIVA geven we een eerste aanzet als leidraad om een SIB op te starten.

Er zal een piloot opgezet worden via een openbare aanbesteding, die gepubliceerd is in juni 2017, voor de uitwerking en uitvoering van een project volgens de principes van een Social Impact Bond ten behoeve van NEET-jongeren in Antwerpen. Dit pilootproject zal ertoe bijdragen dat we vanuit de praktijk aanvullingen zullen doen.

Met dit alles willen we vanuit VDAB bijdragen om in Vlaanderen opportuniteit te creëren om vanuit innovatieve ideeën, ondernemend maatschappelijke problemen aan te pakken.

Ian Dewae, projectleider Social Impact Bond, VDAB
19 juni 2017

INVESTEERT IN
JOUW TOEKOMST
ESF

Meer info op vdab.be of bel 0800 30 700

VDAB

samen sterk voor werk

Inhoud

Voorwoord	3
Lijst afkortingen	7
Lijst tabellen	9
Lijst figuren	11
1 Inleiding	13
1.1 Doelstellingen	13
1.2 Leeswijzer	14
2 Vraagstukken en aanbevelingen m.b.t. doelgroepafbakening en uitkomstmaten i.k.v. Social Impact Bonds	17
2.1 Inleiding	17
2.2 Het bepalen van de criteria en de indicatoren voor de afbakening van de SIB-doelgroep: vraagstukken en aanbevelingen	18
2.2.1 Inleiding	18
2.2.2 STAP 1: Naar een scherpgestelde beleidsdefinitie van de doelgroep van het SIB-project	18
2.2.3 STAP 2: Van beleidsmatige naar operationele definitie van het SIB-project	23
2.3 Het kiezen van relevante uitkomsten en uitkomstmaten in verschillende fasen van de SIB: vraagstukken en aanbevelingen	27
2.3.1 Het dubbel doel van het meten van uitkomsten in het kader van een SIB-project	27
2.3.2 Overzicht van de diversiteit aan uitkomst(mat)en in bestaande SIB-projecten	30
2.3.3 Inhoudelijke en praktische overwegingen bij het kiezen van uitkomst(mat)en	33
2.3.4 Aanbevelingen voor het kiezen van uitkomst(mat)en in het VDAB SIB-project	37
2.4 Besluit	41
3 Maatschappelijke kosten van een werkzoekende en de kosten en baten van activering	43
3.1 Inleiding	43
3.2 Directe kosten van werklozen/NEET jongeren	43
3.3 Indirecte kosten van werklozen/NEET jongeren	45
3.3.1 Armoede & welzijn	45
3.3.2 Human capital accumulation	46
3.3.3 Geluk & identiteit	46
3.4 De kosten en baten van een activering	46
4 Quasi-experimentele evaluatie van de SIB	49
4.1 Inleiding	49
4.2 Keuze van een uitkomstmaat	50
4.2.1 Criteria voor het kiezen van een uitkomstmaat	50
4.2.2 Hoe experimenteren met verschillende uitkomstmaten?	51
4.2.3 Resultaten van experimenteren met verschillende uitkomstmaten	55
4.2.4 Aanbeveling m.b.t. uitkomstmaten	59
4.3 Matrix evaluatie	60
4.3.1 Evalueren op basis van een matrix	60
4.3.2 Kiezen van variabelen	61

4.3.3	Opstellen van een matrix	63
4.3.4	Hoe bruikbaar is de matrix? Cherry picking versus een moeilijk profiel van niet-geregistreerde jongeren	66
4.3.5	Hoe stabiel zijn de resultaten?	66
4.3.6	Welke sample size hebben we nodig in de SIB?	67
4.4	Een stappenplan voor de evaluatie	70
5	Benchmark van de kostprijs van een SIB: de TIBB's als richtprijs	73
5.1	Inleiding	73
5.2	Analyse	73
5.2.1	Resultaten TIBB 1	74
5.2.2	Resultaten TIBB 2	76
5.3	Kostprijs van een TIBB	79
5.4	Hoe kan de kostprijs per traject van de TIBB worden gebruikt voor het kiezen van een dienstverlener?	79
6	Contouren van de regisseursrol - wat verandert er als private investeerders deel worden van het partnership?	81
6.1	Het SIB mechanisme op het beleidsdomein Werk en Sociale Economie	81
6.1.1	SIB als nieuw financieringsmechanisme en verschillen met het tender-mechanisme	81
6.1.2	Uitdagingen in de positie en rollen van de overheid	82
6.2	Uitdagingen en oplossingen in de governance structuur voor SIB's	83
6.2.1	Social innovation funds als antwoord op het 'wrong pocket problem'	83
6.2.2	En Europa?	85
6.2.3	Wat na een SIB?	86
6.2.4	Enkele suggesties voor beleid en verder onderzoek	87
- BIJLAGEN -		89
bijlage 1	Quasi-experimentele methode: schatten van kans op werk (descriptief)	91
bijlage 2	Quasi-experimentele methode: de matrix	92
Referenties		101

Lijst afkortingen

D	Duitsland
DWP	Department for Work and Pensions (VK)
ESF	Europees Sociaal Fonds
KBA	kostenbatenanalyse
KEA	kosteneffectiviteitsanalyse
NEET	Not in Education, Employment or Training (niet in onderwijs, werk of beroepsopleiding)
NL	Nederland
NQF	National Qualification Framework (nationaal kwalificatiekader)
PSM	Propensity Score Matching
RCT	Randomized Controlled Trail
SIB	Social Impact Bond
SROI	Social Return on Investment (sociale rendement van een investering)
TIBB	Tender Intensieve Begeleiding en Bemiddeling naar werk
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VK	Verenigd Koninkrijk
WIJ	Werkinleving voor Jongeren

Lijst tabellen

Tabel 2.1	Overzicht van de aandachtspunten bij het omzetten van de beleidsmatige doelgroepafbakening in een operationele i.k.v. een SIB	24
Tabel 2.2	Overzicht van de dimensies van uitkomsten en uitkomstmaten	34
Tabel 2.3	Vergelijking van uitkomsten en uitkomstmaten in het kader van een ex post economische dan wel inhoudelijke evaluatie van het SIB-project	39
Tabel 2.4	Voor- en nadelen van een rate card evaluatie in functie van uitbetaling in vergelijking met een baseline model	41
Tabel 3.1	Wat zijn de directe kosten van een werkzoekende?	45
Tabel 3.2	Verband tussen jongerenwerkloosheid en maatschappelijke kosten	45
Tabel 3.3	Overzicht van de kosten en baten van activerend arbeidsmarktbeleid	48
Tabel 4.1	Kenmerken van de jongeren in de sample (n=24.039) (zoals gemeten op 31 augustus 2015)	56
Tabel 4.2	Overzicht van variabelen voor het onderscheiden van doelgroepen	62
Tabel 4.3	Probit modellen: wat is dan kans om minstens 3 maanden te werken over een periode van 12 maanden in functie van karakteristieken van de jongeren?	65
Tabel 5.1	Kenmerken van de jongeren in TIBB 1	75
Tabel 5.2	Kans om 2 op 6 maanden of om 3 op 12 maanden te hebben gewerkt 6 maanden na de start van TIBB 1	75
Tabel 5.3	Kenmerken van de jongeren in TIBB 2	77
Tabel 5.4	Kans om 2 op 6 maanden of om 3 op 12 maanden te hebben gewerkt 6 maanden na de start van TIBB 2	77
Tabel 5.5	Overzicht van de kostprijs per traject van TIBB 1-3 (verder aan te vullen door de VDAB)	79

Lijst figuren

Figuur 2.1	Doelgroepafbakening zoals voorgesteld door VDAB in ontwerpfase SIB	20
Figuur 2.2	Overzicht van de verschillende types evaluatie die relevant zijn in het kader van een SIB-project	28
Figuur 4.1	Tijdslijn: van start traject tot uitbetaling (drie verschillende situatie: jongeren opvolgen voor 12 of 6 maanden, waarbij in dat laatste geval kan worden gemeten tussen maand 7 en 12 of tussen maand 13 en 18)	54
Figuur 4.2	Verdeling van de werkloosheidsduur van jongeren in de sample	56
Figuur 4.3	Kans op succesvolle uitstroom naar duurzaam werk voor verschillende definities van 'duurzaam' en voor drie verschillende periodes waarin de jongere wordt opgevolgd	57
Figuur 4.4	De invloed van uitzendarbeid op de drie uitkomstmaten	59
Figuur 4.5	Kans dat de dienstverlener onterecht niet wordt uitbetaald (hoewel de dienstverlener wel een beter resultaat boekt dan de VDAB)	69
Figuur 4.6	Kans dat de dienstverlener onterecht toch wordt uitbetaald (hoewel de dienstverlener een slechter resultaat boekt dan de VDAB)	69
Figuur 4.7	Kans dat de dienstverlener niet wordt uitbetaald (hoewel de dienstverlener wel een beter resultaat boekt dan de VDAB) voor verschillende referentiewaarden van succes	70
Figuur 5.1	Aantal jongeren in een TIBB1 traject dat werkt, 0 tot 24 maanden na de start van het traject	76
Figuur 5.2	Aantal jongeren in een TIBB1 traject dat werkt, 0 tot 24 maanden na de start van het traject	78

1 | Inleiding

1.1 Doelstellingen

Social Impact Bonds (SIB's) zijn een vrij recent instrument, waarbij overheden, dienstverleners en investeerders samenwerken om een maatschappelijk probleem op een innovatieve en kostenefficiënte manier aan te pakken. Het idee is dat de investeerder een (innovatief) project van een dienstverlener financieel ondersteunt, en de overheid de investeerder terugbetaalt wanneer de doelstellingen zijn behaald. In principe kan dit een win-win situatie zijn voor de drie partners. De dienstverlener krijgt de kans om op een innovatieve manier een maatschappelijk probleem aan te pakken en is daarbij zeker van zijn financiering. De investeerder krijgt de kans om een innovatief project, waarin deze sterk gelooft, te ondersteunen en verdient de investering (en mogelijks een rendement) terug wanneer het project succesvol is. De overheid, ten slotte, heeft de kans om op een weinig risicovolle manier sociale innovatie te faciliteren, en dient enkel de investeerder terug te betalen wanneer het project succesvol is en er dus een (maatschappelijke) meerwaarde is gecreëerd.

Hoewel de SIB op papier dus een uitstekend instrument lijkt voor het aanpakken van maatschappelijk uitdagingen, is er nog nooit een SIB geïmplementeerd in Vlaanderen. Een SIB roept dan ook een aantal inhoudelijke, technisch en juridische vragen op, waarvan er een aantal behandeld worden in dit rapport. Specifiek gaan we in op vier inhoudelijke vragen: (1) het afbakenen van de doelgroep (**hoofdstuk 2**), (2) het becijferen van maatschappelijke kosten (**hoofdstuk 3**), (3) het evalueren van een SIB (**hoofdstuk 4 en 5**) en (4) de relatie tussen de SIB en andere beleidsinstrumenten bij de VDAB (**hoofdstuk 6**). Dit rapport gaat niet in op de juridische aspecten van de SIB noch evalueert het of er een vraag is naar SIB's vanuit dienstverleners en/of investeerders.

Als illustratie van een potentiële SIB focussen we op een SIB voor NEET's (jongeren Not in Education, Employment or Training, jonger dan 25 jaar) in Antwerpen, die de VDAB op korte termijn wil implementeren. Deze SIB zal open staan voor projecten die niet-geregistreerde NEET's bereiken, begeleiden en, op langere termijn, laten uitstromen naar werk. De problematiek van NEET's wordt als een grote maatschappelijke uitdaging gezien (zie onder meer: Desiere et al., 2017; Desseyn & Hoefnagels, 2015). Bovendien is het een uitdaging waar een SIB een deel van de oplossing kan zijn. Zo werd vastgesteld dat er nood is aan innovatieve methodieken voor het bereiken en ondersteunen van NEET's, dat er dienstverleners bestaan die graag met nieuwe methodieken zouden experimenteren, maar hier niet onmiddellijk een gepast financieringskanaal voor bestaat en dat het succes van een SIB-project voor NEET's (objectief) kan worden vastgesteld. Hoewel we focussen op deze specifieke case, bevat deze case study ook veel inzichten die relevant kunnen zijn voor andere SIB-projecten. Dit is in het bijzonder het geval voor hoofdstuk 2 en hoofdstuk 6.

Dit rapport heeft dus een dubbel doel. Enerzijds dient het als voorbereiding voor het implementeren van een SIB voor NEET's in Antwerpen. Anderzijds plaatst het deze SIB binnen een breder kader - waardoor het rapport ook relevant is voor toekomstige projecten - en geeft het aan waar in de toekomst nog bijkomend onderzoek aangewezen lijkt.

Dit rapport kwam tot stand in aanloop naar het implementeren van de eerste SIB in het Vlaamse arbeidsmarktbeleid door de VDAB. We wensen dan ook iedereen te bedanken voor de input tijdens

het proces. We denken daarbij in het bijzonder aan de leden van het begeleidingscomité, met name Joost Bollens (VDAB Studiedienst), Pierre-Louis Christiane (KOIS Invest), Ian Dewae (VDAB projectleider SIB), Mieke Gaudissabois (VDAB projectmanager Europese projecten), Marjorie Gillis (VDAB expert arbeidsmarktbeleid), Martine Klaasen (VDAB stadsmanger Antwerpen), Patrick Maes (VDAB Regie), Anna Vanderstukken (VDAB Regie) en Katrien Van Effelterre (VDAB teamleider projectbeheer).

1.2 Leeswijzer

Zoals we zonet stelden zijn Social Impact Bonds (SIB's) een 'pay for success' samenwerkingsverband tussen overheden, dienstverleners en investeerders die maatschappelijke meerwaarde beogen te realiseren door het aanpakken van een sociaal probleem bij een specifieke doelgroep waarvoor een innovatieve aanpak (op grotere schaal) wenselijk is. Het risico wordt daarbij gedragen door de investeerders die de dienstverlener betalen voor de uitvoering van de interventie. De overheid betaalt de investeerders terug wanneer de interventie inderdaad succesvol blijkt. Bijgevolg is het van belang dat alle partijen het eens zijn over de doelgroep waarop de interventie zich richt, de uitkomsten die worden nagestreefd en de wijze waarop het succes wordt geëvalueerd. Daarom wordt best van bij de aanvang (1) tot een heldere doelgroepafbakening gekomen; en (2) worden in consensus meetbare uitkomsten en realistische uitkomstmaten vooropgesteld.

Het SIB-project van VDAB beoogt de doelgroep van NEET-jongeren. Hoewel de criteria en indicatoren voor de afbakening van de doelgroep daarmee voor de hand lijken te liggen, zal er in de aanloop naar de aanbesteding en bij de operationele uitvoering van het SIB-project onvermijdelijk op vraagstukken worden gebotst. Wat de uitkomst(mat)en betreft, zijn in theorie veel opties mogelijk, maar deze moeten worden afgetoetst aan hun inhoudelijke relevantie en praktische haalbaarheid. In het **tweede hoofdstuk** bespreken we elk van de vraagstukken die zich opwerpen bij (1) het bepalen van de afbakening van de doelgroep en (2) het kiezen van uitkomst(mat)en en geven we aanbevelingen. We beperken ons daarbij niet tot uitkomsten en uitkomstmaten die passen binnen één specifiek type evaluatie, maar bespreken net de aandachtspunten bij en implicaties van elk type evaluatie voor de selectie van uitkomst(mat)en.

De eerste voorbereidende stap van een SIB is het afbakenen van de doelgroep en de keuze van de uitkomstmaten. Gegeven deze keuze kan er vervolgens een ruwe schatting worden gemaakt van de maatschappelijke opbrengst van het realiseren van de uitkomst voor de doelgroep. Concreet becijferen we in het **derde hoofdstuk** welke maatschappelijke opbrengst wordt gegenereerd wanneer een NEET werk vindt. We staan daarbij zowel stil bij de directe opbrengsten en kosten, die eenvoudig kunnen worden becijferd zoals meer belastinginkomsten en minder uitkeringen, als indirecte opbrengsten die zich situeren op domeinen die minder tastbaar maar desalniettemin belangrijk zijn zoals de strijd tegen armoede en het verhogen van het welzijn van de betrokkene. Ten slotte staan we stil bij de kosten en baten van elke VDAB interventie.

Terwijl in hoofdstuk 2 werd ingegaan op de verschillende mogelijk uitkomstmaten, kiezen we in het **vierde hoofdstuk** bewust voor één specifieke uitkomstmaat, namelijk uitstroom naar werk, die kan worden gebruikt voor de SIB voor NEET's in Antwerpen. Op basis van VDAB data tonen we **in het eerste deel van het vierde hoofdstuk** aan dat ook deze uitkomstmaat nog op verschillende manieren kan worden gedefinieerd, afhankelijk van (1) hoe lang de jongere wordt opgevolgd, (2) wanneer er wordt gemeten en (3) hoeveel maanden de jongere moet werken alvorens van een succesvolle uitstroom te spreken. We raden aan om succes te definiëren als minstens drie maanden gewerkt hebben over een periode van 12 maanden, waarbij deze periode start 6 maanden na de start van het traject, maar bespreken ook verschillende andere mogelijkheden. **In het tweede deel van het vierde**

hoofdstuk gaan we na hoe een quasi-experimentele methode kan worden gebruikt voor het evalueren van de SIB voor de NEET's in Antwerpen. De vereiste is dat de dienstverlener zelf moet kunnen kiezen met welke doelgroep hij/zij werkt, maar dat het resultaat dat hij dient te behalen afhangt van de doelgroep waarmee men werkt. Met andere woorden, kiest de dienstverlener om te werken met een doelgroep die ver van de arbeidsmarkt afstaat, dan zal deze in absolute zin minder goede cijfers dienen voor te leggen dan wanneer hij werkt met een doelgroep die dicht bij de arbeidsmarkt staat. Op basis van VDAB data over de jongeren die voldoen aan de doelgroep van de SIB op 31 augustus 2015 wordt geïllustreerd hoe zo een evaluatie zou kunnen gebeuren. Met behulp van probit modellen voorspellen we de kans om uit te stromen naar werk voor verschillende subpopulaties in de doelgroep. Deze cijfers kunnen dan worden gebruikt om de SIB te evalueren. We wijzen echter wel op vier beperkingen van deze aanpak: (1) cherrypicking is niet volledig uit te sluiten, (2) omgekeerd, is het mogelijk dat de dienstverlener werkt met niet-geregistreerde jongeren met een moeilijk profiel (bv. beperkte motivatie of een drugsverleden), waarvoor hij mogelijks te hoge doelstellingen moet behalen omdat sommige kenmerken van de jongere eenvoudigweg niet kunnen worden gemeten, (3) de resultaten zullen (sterk) afhankelijk zijn van de controlegroep, de keuze van de variabelen voor het afbakenen van subgroepen en de keuze van het statistische model, en dienen daarom best contractueel te worden vastgelegd en (4) de sample size dient voldoende groot te zijn. Ten slotte stellen we een stappenplan voor dat zou kan worden gebruikt voor de eigenlijke evaluatie van de SIB, en ook verder kan helpen voor het concretiseren van (contractuele) afspraken met de dienstverlener en investeerder.

Hoewel de investeerder van de SIB pas wordt terugbetaald wanneer de SIB positief wordt geëvalueerd, dienen dienstverlener, investeerder en de overheid steeds af te spreken hoeveel er zal worden betaald per traject wanneer het project succesvol is. Hierover dient te worden onderhandeld. Daarom is het zinvol om een eerste idee te hebben van de grootteorde van de prijs per traject die wordt betaald bij projecten met een gelijkaardige doelgroep en finaliteit. Daarom bespreken we in het **vijfde hoofdstuk** of de prijzen van de TIBB en de WIJ-tenders informatief zijn voor het inschatten van de prijs per traject van de SIB. Op basis van cijfers van de TIBB 1 en TIBB 2 stellen we vast dat deze tenders jongeren bereiken die ook binnen de doelgroep van de SIB vallen. Bovendien berekenen we de uitkomstmaten en stellen we vast dat deze dezelfde grootteorde hebben als uitstroom naar werk voor alle jongeren binnen de VDAB werking. Om deze twee redenen kunnen de TIBB's worden gebruikt als richtprijs voor de SIB. Het heeft immers geen zin (veel) meer te betalen aan de dienstverlener/investeerder bij een succesvolle TIBB dan momenteel wordt betaald in het kader van de tenders die zich op dezelfde doelgroep richten en gelijkaardige resultaten behalen. Anderzijds dient wel in rekening te worden gebracht dat de SIB innovatiever dient te zijn en zelf NEET's moet toeleiden, wat ook een kost met zich meebrengt en dus een goed argument vormt voor het uitbetalen van een hogere vergoeding per traject dan bij de TIBB's.

In het **laatste hoofdstuk** bekijken we de SIB vanuit een breder perspectief. We gaan na wat de rol is van VDAB en het Departement Werk en Sociale Economie bij het lanceren van een SIB. Het SIB mechanisme representeert typisch een publiek-privaat partnerschap. In het bijzonder private investeerders treden naar voor als nieuwe stakeholders voor het totstandkomen van een publiek goed. Met het SIB mechanisme worden als het ware twee uitersten verzoend: innovatieve financiering voor nieuwe oplossingen van hardnekkige sociale problemen. Dit stelt de rol van de overheid, en hier specifiek VDAB, voor nieuwe uitdagingen. Terwijl de vorige hoofdstukken het accent leggen op de technische uitdagingen, focussen we in dit laatste hoofdstuk op de rol van de overheid, en dan vooral VDAB, vanuit de nieuwe governance en management structuur die een beleid via SIB's meebrengt.

2 | Vraagstukken en aanbevelingen m.b.t. doelgroepafbakening en uitkomst-maten i.k.v. Social Impact Bonds

2.1 Inleiding

De Social Impact Bond is een relatief nieuw financieringsinstrument gericht op het (kosten)-effectieve(r) aanpakken van maatschappelijke problemen door het aangaan van een partnerschap tussen minimaal een overheid, een investeerder en een dienstverlener. In tegenstelling tot wat de naam suggereert zijn SIB's geen obligaties ('bonds'), maar **'pay for success'-contracten** (Lunes et al., 2013; ABN AMRO, 2015; OECD, 2015). De betrokken overheid betaalt namelijk enkel voor de uitgevoerde interventie op voorwaarde dat die succesvol is geweest. Het risico wordt bij de investeerder gelegd die de dienstverlener betaalt voor de uitvoering van de interventie. Het voordeel voor de investeerder ligt erin dat die - in tegenstelling tot bij filantropie - naast maatschappelijke meerwaarde ook financiële meerwaarde (een rendement) kan realiseren omdat de overheid bij succes de investering terugbetaalt (ABN AMRO, 2015). In tegenstelling tot bij overheidssubsidiëring krijgt de dienstverlener meer ruimte voor innovatie omdat de focus van SIB's op uitkomsten ligt en niet op het proces van de interventie (ibid.). Voor de overheid is het zaak erover te waken dat de potentiële kost van een SIB niet de (toekomstige) overheidsbesparingen overschrijdt (Lunes et al., 2013) en een billijke prijs overeen te komen (OECD, 2015).

SIB's hebben niet tot doel om de klassieke publieke sociale dienstverlening te vervangen, maar wel om die gericht aan te vullen (OECD, 2015). **Het instrument is dan ook niet zomaar voor elke sociale interventie inzetbaar.** Zoals blijkt uit de omschrijving van het instrument zijn belangrijke **voorwaarden voor het slagen van een SIB** dat de betrokken partijen eensgezind zijn over de aan te pakken problematiek, de betrokken doelgroep, de criteria voor succes en de wijze waarop succes gemeten wordt (Lunes et al., 2013; ABN AMRO, 2015; OECD, 2015). Meer bepaald vereist een SIB-project **een helder af te bakenen en te identificeren doelgroep**, met problemen die een maatschappelijke kost impliceren en waarvan kan worden uitgegaan dat de dienstverlener de problemen kan aanpakken zodat de maatschappelijke kost teruggedrongen wordt. Het succes van de interventie moet kunnen blijken uit de realisatie van vooraf bepaalde, **heldere, meetbare en monetariseerbare doelstellingen** waarvan kan worden aangenomen dat ze enkel door de interventie konden worden gerealiseerd (**attributie van causaliteit**).

In dit hoofdstuk staan we stil bij de vraagstukken die opduiken wanneer in het kader van een SIB-project (1) de doelgroep afgebakend en gedefinieerd wordt (**sectie 2.2**); en (2) de uitkomsten en de uitkomstmaten op basis waarvan het succes zal worden beoordeeld, geselecteerd worden (**sectie 2.3**). We duiden niet enkel de valkuilen, maar geven ook concrete aanbevelingen. Bovendien richten we in dit hoofdstuk de blik ruimer dan de uitkomsten die relevant zijn voor het evalueren van het succes van de SIB in functie van uitbetaling. Zoals zal blijken in sectie 2.3 is aandacht voor de ruimere set van (on)bedoelde en (on)gewenste uitkomsten zowel in de start- als eindfase van het project cruciaal. De afbakening van de doelgroep en de keuze van uitkomstmaten is ook nauw verbonden met het evaluatiedesign van het SIB-project dat in hoofdstuk 4 aan bod komt. **We spitsen deze hoofdstukken toe op de case van het SIB-project voor NEET-jongeren dat VDAB beoogt.** Hoewel er

niet zoiets is als een ‘heilige SIB-graal’ (Lunes et al., 2013, 28) en elke SIB dus best op maat wordt uitgewerkt van de concrete maatschappelijke uitdaging, **kan uit deze concrete toepassing veel geleerd worden voor andere SIB-projecten.**

2.2 Het bepalen van de criteria en de indicatoren voor de afbakening van de SIB-doelgroep: vraagstukken en aanbevelingen

2.2.1 Inleiding

SIB-projecten beogen typisch een specifieke doelgroep die geconfronteerd wordt met problemen die maatschappelijke kosten met zich meebrengen en waarvan verwacht wordt dat een innovatieve aanpak kan leiden tot meetbare en monetariseerbare successen met deze doelgroep. Eén van de eerste belangrijke stappen in het uitwerken van een SIB-project is dan ook het afbakenen en definiëren van deze doelgroep met wie de dienstverlener aan de slag kan gaan. In dit eerste deel van dit hoofdstuk gaan we in op hoe scherp deze afbakening en definiëring dient te gebeuren en welke aandachtspunten daarbij in acht moeten worden genomen. Het SIB-project dat VDAB beoogt, wil zich richten tot de ruime doorsnede van (‘at risk of becoming’)-NEET-jongeren, namelijk de jongeren die noch (formeel) aan het werk zijn noch onderwijs of opleiding volgen. Daarmee lijken de indicatoren om de doelgroep af te bakenen bekend. Wanneer we de NEET-definitie zo dadelijk nader bekijken, zullen we echter vast stellen dat de NEET niet alleen een erg diverse groep vormen, maar dat de afbakening ook flou is. We bevelen aan om stapsgewijs te werk te gaan bij het concretiseren van de beoogde doelgroep.

1. In een eerste stap (zie sectie 2.2.2) moet **de algemene beleidsdefinitie van de doelgroep worden scherpgesteld** in lijn met de scherpstelling van het maatschappelijk probleem dat men met de SIB wil aanpakken. **Drie aandachtspunten** moeten concreet in acht worden genomen: (1) de afbakening moet innovatie toelaten; (2) de afbakening moet garanderen dat maatschappelijke meerwaarde wordt gerealiseerd; (3) de afbakening moet een rigoureuze evaluatie van het succes toelaten.
2. In een tweede stap (zie sectie 2.2.3) dient de beleidsdefinitie vertaald te worden in **een operationale definitie** die toelaat om tijdens de uitvoering en de evaluatie **case per case** te bepalen welke jongere al dan niet tot de beoogde doelgroep hoort.

2.2.2 STAP 1: Naar een scherpgestelde beleidsdefinitie van de doelgroep van het SIB-project

Een eerste stap bij het concretiseren van de afbakening en de definiëring van de SIB-doelgroep is de scherpstelling van de beleidsdefinitie. Zoals hierboven aangekondigd, richt de SIB die VDAB beoogt zich op de doelgroep van de NEET-jongeren in Antwerpen. We tonen hier eerst aan dat dit schijnbaar eenduidig label eigenlijk veel ladingen dekt. Vervolgens gaan we in op drie aandachtspunten en geven aanbevelingen om deze beleidsdefinitie scherp te stellen opdat de SIB de grootste kans op slagen heeft.

2.2.2.1 De NEET – what’s in a name?

Op het eerste zicht lijkt de NEET-doelgroep eenvoudig af te bakenen door na te gaan welke jongeren tegelijk niet aan het werk zijn noch (beroeps)opleiding volgen. Wanneer we het NEET-fenomeen in de literatuur bekijken, blijkt de definitie echter niet zo eenduidig te zijn. We gaan eerst in op de diversiteit binnen de NEET-groep en de floue afbakening. Vervolgens staan we kort stil bij de beleidsdefinitie die VDAB naar voor schuift als vertrekpunt voor het SIB-project.

a) De floue grenzen van de definitie van de NEET-groep

Een eerste uitdaging bij de definiëring van de NEET-groep is de vaststelling dat de grenzen van het fenomeen flou zijn. Op basis van haar onderzoek naar de Antwerpse NEET' wijst Tempera (Desseyn & Hoefnagels, 2015) meerdere groepen jongeren aan (samen goed voor 5576 jongeren) die strikt genomen niet als NEET' gedefinieerd kunnen worden, maar vanuit beleidsoogpunt best meegenomen worden in de aanpak van het NEET-probleem.

- problematische spijbelaars of leerlingen in leertijd, maar zonder leerovereenkomst;
- studenten die in de loop van het academiejaar geen studiepunten verwierven;
- cursisten volwassenenonderwijs die niet financierbaar zijn omdat ze te weinig aanwezig zijn;
- werkzoekenden in een passief begeleidingstraject.

Daarnaast rijst de vraag vanaf wanneer de groep van jongeren die ingeschreven is bij VDAB als niet werkend werkzoekende, maar nog niet deelnam aan een traject richting werk als echte NEET' kan worden beschouwd. Het gaat hier om een groep van 1987 jongeren (28% van de 7123 NEET' in Antwerpen). Concreet moet worden bepaald wanneer de periode zonder begeleiding problematisch lang wordt (zie voor meer in Tabel 1.1 hieronder: 'werkloosheidsduur').

b) Zelfs binnen de strikte definitie zijn de NEET een diverse groep

Een tweede uitdaging bij de definiëring van de NEET-groep ligt in de vaststelling dat zelfs onder de strikte definitie zeer diverse subgroepen van jongeren vallen (Eurofound, 2015):

1. de klassieke werkzoekende jongeren die gekend zijn bij de arbeidsvoorziening;
2. de groep van jongeren die zich teruggetrokken heeft van de arbeidsmarkt en het onderwijs zoals ontmoedigde jongeren en jongeren met 'gevaarlijke en asociale levensstijlen';
3. de groep van jongeren die niet beschikbaar is voor de arbeidsmarkt wegens een zorgtaak, ziekte of een handicap.

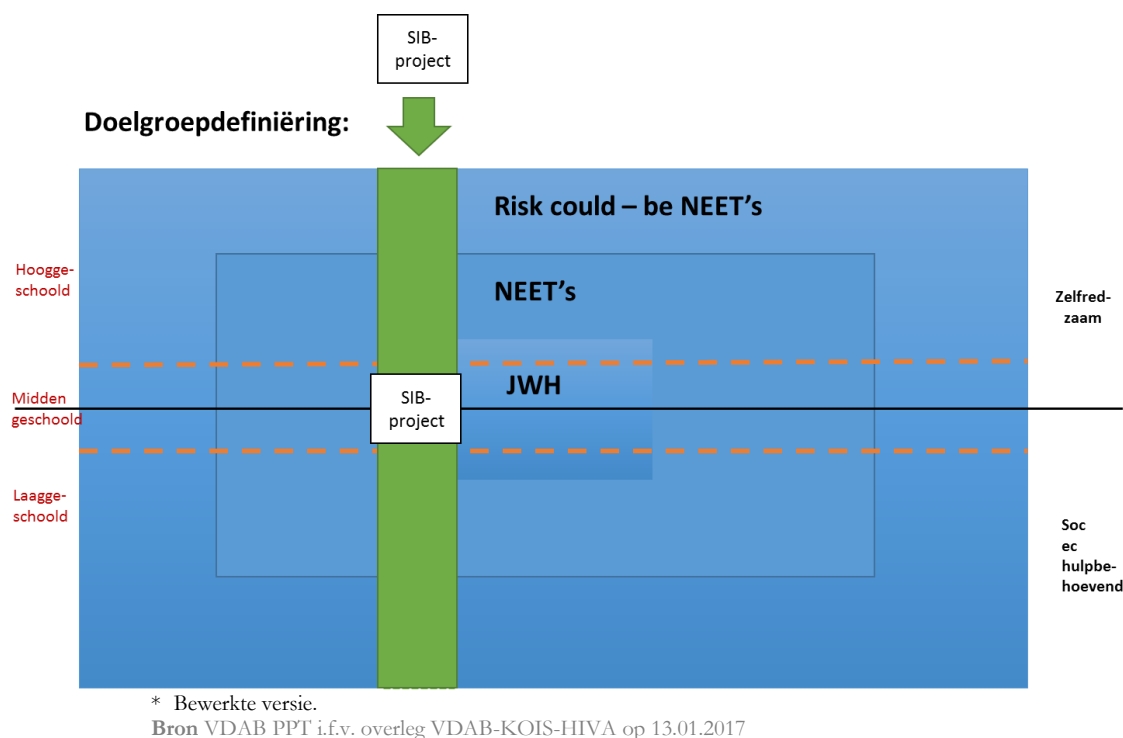
Terwijl de eerste groep beschikbaar is voor de arbeidsmarkt en gekend is bij de arbeidsvoorziening, blijven de andere twee groepen grotendeels onder de radar of verdwenen ze na een periode van beschikbaarheid van de radar. De vraag rijst in hoeverre het SIB-project tot doel heeft om toegang te vinden tot en beweging te krijgen in deze tweede en derde groep.

c) De beleidsdefinitie die VDAB naar voorschuift als vertrekpunt

VDAB is zich welbewust van de floue grenzen van de NEET-problematiek en de diversiteit binnen de doelgroep. Met het SIB-project beoogt VDAB een dwarsdoorsnede van de NEET' in Antwerpen te bereiken veeleer dan de harde kern van NEET' (Figuur 2.1). Het gaat hier om een dwarsdoorsnede langs verschillende dimensies:

- opleidingsniveau: de doelgroepafbakening beperkt zich niet tot laaggeschoolden, maar omvat ook midden- en hogeschoolden;
- mate van hulpbehoevendheid: het SIB-project richt zich niet per se of niet uitsluitend op de meest sociaal-economisch hulpbehoevenden, maar heeft ook oog voor zij die in zekere mate zelfredzaam zijn, maar toch op obstakels botsen in de zoektocht naar werk;
- at-risk-of becoming NEET: de doelgroepafbakening beperkt zich niet tot de jongeren die strikt genomen als NEET' worden beschouwd, maar ook die potentieel NEET' kunnen worden. Zowel geregistreerde jongeren als jongeren onder de radar komen in aanmerking.

Figuur 2.1 Doelgroepafbakening zoals voorgesteld door VDAB in ontwerpfasie SIB

Met deze dwarsdoorsnede omvat het VDAB SIB-project inderdaad een zeer diverse groep aan jongeren. Het gaat om jongeren die al dan niet geregistreerd zijn bij VDAB en al dan niet gekend bij de stedelijke partners van VDAB in Antwerpen (OCMW en stad). Het gaat om jongeren die zeer duidelijk niet in opleiding, training of werk aan de slag zijn, maar ook om jongeren van wie het onderwijs- of activeringstraject slapend is. Het gaat om jongeren die nog geen begeleiding richting werk kregen omdat ze nog maar zeer recent geregistreerd zijn of net ondanks het feit dat ze al heel lang geregistreerd zijn. Het gaat om jongeren met geen enkele werkervaring, maar ook om jongeren die al enige ervaring (meestal verbrokkeld) hebben opgebouwd. **Niet al deze jongeren hebben dus een even grote afstand tot de arbeidsmarkt en zijn even weinig gebaat bij het bestaande reguliere aanbod.** Hieronder argumenteren we waarom een concretere afbakening van de NEET-groep die het meest baat heeft bij een alternatieve, vernieuwende aanpak zinvol is.

2.2.2.2 Drie aandachtspunten en bijhorende aanbevelingen voor het scherpstellen van de beleidsdefinitie

De hoofddoelstelling van het inzetten van een SIB-instrument is om tot (kosten)effectieve(re) interventies te komen voor maatschappelijke problemen door dienstverleners de kans te geven om op een innovatieve wijze dit probleem aan te pakken. Na afloop moet kunnen worden geoordeeld of het beoogde succes ook werd behaald. Deze SIB-krijtlijnen brengen drie aandachtspunten met zich mee voor de scherpstelling van de beleidsdefinitie die we hier achtereenvolgens behandelen.

a) De scherpstelling van de beleidsdefinitie moet toelaten dat de sociale interventie voldoende innovatief is

SIB-projecten beogen een vernieuwende oplossing te vinden voor het aanpakken van maatschappelijke problemen die tot dan toe onsuccesvol of aan zeer hoge kost worden aangepakt. Ook kan een SIB-project erop gericht zijn om interventies die al in een pilootfase getest zijn, te gaan toepassen op

grotere schaal (up-scaling; OECD, 2016). Om innovatie toe te laten wordt de dienstverlener afgerekend op de uitkomsten en worden zo weinig mogelijk vereisten opgelegd wat de methodiek en het proces van de interventie betreft (Lunes et al., 2013; ABN AMRO, 2015).

Een belangrijke motivatie van VDAB voor het focussen van het SIB-project op de dwarsdoorsnede van de NEET is dat een enge afbakening tot de harde kern van probleemjongeren de mogelijkheid tot het creëren van innovatie beperkt. Een te enge afbakening van de doelgroep zou ertoe kunnen leiden dat de dienstverlener veel energie steekt in het opsporen van een niche groep en te weinig ruimte en tijd overhoudt om werk te maken van de bemiddeling en begeleiding naar werk. In Antwerpen zet(te) VDAB in samenwerking met partners (o.a. JES, Formaat en Werkvorm) immers al sterk in op vindplaatsgericht werken. **De innovatie wordt dus niet zozeer gezocht in het bereiken van de harde kern van NEET en hun warme overdracht naar VDAB, maar wel in het ontwikkelen van nieuwe meer succesvolle methodieken voor deze jongeren om hen te motiveren tot en te ondersteunen bij het nemen van stappen naar competentieversterking en werk ('de klik laten maken').** Daarnaast is er een groep jongeren die wel bereikt worden met het huidige aanbod maar die ondanks het aanbod of ondanks hun veronderstelde zelfredzaamheid toch op obstakels botsen in hun zoektocht naar werk. Ook op dit vlak wordt verwacht dat het SIB-project d.m.v. innovatie maatschappelijke meerwaarde creëert.

b) De scherpstelling van de beleidsdefinitie moet garanderen dat maatschappelijke meerwaarde wordt gecreëerd

De gemaakte analyse m.b.t. complexiteit van de NEET-groep en de floue definitie toont aan dat de ('at risk of becoming')-NEET populatie subgroepen omvat die in verschillende mate zelfredzaam en kwetsbaar zijn. **In het hanteren van een te ruime definitie die deze subgroepen overspant, schuilen meerdere risico's voor de mate waarin het SIB-project maatschappelijke meerwaarde creëert:**

- Een eerste risico van een te ruime definitie is '**deadweight loss**' (OECD, 2015), namelijk dat resultaten worden bereikt met jongeren die de jongeren ook zonder het project binnen een gelijkaardige termijn hadden bereikt. Dit impliceert dat de middelen van het SIB-project onvoldoende efficiënt worden besteed omdat de plaatsen die ingenomen worden door deze jongeren onbenut blijven voor diegene die meer nood hebben aan de innovatieve dienstverlening.
- Een tweede risico van een ruime definitie gerelateerd aan het voorgaande is dat de maatschappelijke meerwaarde wordt overschat omdat de afbakening onvoldoende **afroming** of 'cherry picking' van makkelijkere cases ontmoedigt en het **parkeren** van moeilijkere cases aanmoedigt (OECD, 2015). Binnen de groep van jongeren die nood hebben aan de innovatieve dienstverlening omdat de reguliere dienstverlening niet toereikend is, kunnen we een onderscheid maken tussen jongeren met een grote en met een kleinere afstand tot de arbeidsmarkt. Hoewel het SIB-project meerwaarde creëert met elke jongere waarvoor het erin slaagt die afstand te overbruggen, is de meerwaarde groter naarmate het gaat om meer jongeren en in het bijzonder meer jongeren met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Een realistisch dienstverleningsmodel is er één waarbij er een goede balans is tussen jongeren met een kleinere en grotere afstand tot de arbeidsmarkt omdat met de eerste sneller successen worden geboekt wat stimulerend en leerzaam is voor zowel de dienstverlener als de jongeren. Wanneer een te ruime doelgroepdefinitie wordt gehanteerd bestaat de kans dat de dienstverlener weinig geneigd zal zijn om ook moeilijkere cases op te nemen omdat het SIB-project immers een druk met zich meebrengt om goede resultaten voor te leggen. De dienstverlener wil immers kunnen bewijzen dat de door hem uitgedachte methodiek succesvol is. Deze druk wordt verder versterkt door de koppeling van de terugbetaling van de financierder aan de behaalde uitkomstmaten. Een slim evaluatiedesign kan deze druk inperken door de uitkomst-maten te differentiëren volgens de moeilijkheidsgraad van de interventiegroep (zie hoofdstuk 4).

- Een derde risico is dat een ruime definitie het onmogelijk maakt om in te schatten of er maatschappelijke meerwaarde gecreëerd is omdat de jongeren die instapten in het project eigenlijk werden ‘**weggesnoept**’ uit of ‘**weggeleid**’ van de bestaande dienstverlening. Met *wegsnoepen* bedoelen we dat een jongere die reeds in begeleiding is bij VDAB of een partner (VDAB-partner; OCMW of stadsinitiatief) overstapt naar het SIB-project. Een jongere wordt *weggeleid* van de reguliere dienstverlening als hij/zij door het SIB-project wordt ontraden of ontmoedigd om eerst de reguliere weg te volgen. Op die manier wordt geen eerlijke kans geboden aan de reguliere dienstverlening. Bovendien kan door het wegsnoepen en weggeleiden van jongeren van de reguliere dienstverlening de populatie in de reguliere dienstverlening geen solide vergelijkingsbasis meer zijn voor het SIB-project in de evaluatiefase. De impact hiervan hangt af van de omvang waarmee dit zich voordoet en de omvang van de interventiegroep. Dit neemt overigens niet weg dat jongeren in een passief regulier traject wel moeten kunnen instappen in het SIB-project wanneer sprake is van een falen van de reguliere dienstverlening. Dit vereist eenduidige indicatoren om te bepalen wanneer een traject slappend/falend is.

c) De scherpstelling van de beleidsdefinitie moet een rigoureuze evaluatie van het succes van de interventie toelaten

Een belangrijk principe van het SIB-instrument is dat de investeerder wordt terugbetaald door de overheidspartner in de SIB wanneer blijkt dat de dienstverlener inderdaad met de interventie de beoogde uitkomsten heeft gerealiseerd. Het gevolg hiervan is dat de modaliteiten van de SIB, zoals de doelgroepafbakening, moeten toelaten dat op rigoureuze wijze kan worden vastgesteld dat deze uitkomsten inderdaad werden gerealiseerd. De te beantwoorden vraag daarbij is of de doelgroep die de dienstverlener bereikte deze uitkomsten ook zou bereikt hebben zonder de interventie en of de ruimere/potentiële doelgroep deze uitkomsten eveneens zou bereiken.

De scherpstelling van de definitie van de doelgroep bepaalt in welke mate de bereikte doelgroep **representatief** is voor de beoogde doelgroep en in welke mate de bereikte doelgroep **kan vergeleken worden** met een controlegroep die geen enkele interventie dan wel een alternatieve interventie onderging. De **rekruteringswijze** van de deelnemers van de interventie heeft een belangrijke invloed op de mate waarin een representatieve controlegroep kan worden afgebakend. Idealiter worden jongeren daartoe *bij toeval* aan de reguliere dan wel innovatieve interventie toegewezen. Echter, eigen aan de doelgroep van de NEET is net dat ze zich niet zomaar aanbieden bij de publieke dienstverlener en van daaruit kunnen worden gallocceerd. In de SIB die VDAB beoogt, zal de dienstverlener grotendeels genoodzaakt zijn om *zelf op zoek te gaan* naar jongeren die tot de beoogde doelgroep behoren. De representativiteit en vergelijkbaarheid van de zo gerealiseerde steekproef worden bijgevolg in het bijzonder bedreigd door de hierboven genoemde praktijken van afroming, cherry picking en parkeren (al dan niet door het gericht wegsnoepen en weggeleiden van jongeren van de reguliere dienstverlening).

Omgekeerd zou de publieke dienstverlener geneigd kunnen zijn om systematisch de moeilijkste cases door te sluizen naar de SIB-interventie wanneer ook vanuit die hoek toeleiding mogelijk is.

Hieronder gaan we dieper in op enkele concrete maatregelen die kunnen genomen worden om representativiteit en vergelijkbaarheid na te streven van bij het operationaliseren van de doelgroepafbakening. De mate waarin dit wordt gerealiseerd zal bepalen welke evaluatiedesigns mogelijk zijn. Gezien de onmogelijkheid tot toevalsgewijze allocatie, is een experimenteel evaluatieopzet hier niet aan de orde, en moet worden gezocht naar een passend quasi-experimenteel design (zie hoofdstuk 4).

2.2.3 STAP 2: Van beleidsmatige naar operationele definitie van het SIB-project

Beleidsmatig kiest VDAB ervoor om het SIB-project te focussen op de ('at risk of becoming')-NEET groep van jongeren in Antwerpen omdat het regulier aanbod (incl. het aanbod van VDAB-partners) op limieten botst om deze doelgroep voldoende te bereiken en in het bijzonder te bewegen tot stappen richting werk. Deze beleidsmatige afbakening van de doelgroep is legitiem mits bovengenoemde aandachtspunten in overweging worden genomen. Uiteindelijk moet deze beleidsmatige definitie vertaald worden in een operationele definitie i.e. een set van criteria en bijhorende indicatoren op basis waarvan:

- **case per case** kan worden beslist of een jongere al dan niet in aanmerking komt voor het SIB-project;
- **een vergelijkingsgroep/controlegroep** kan worden geselecteerd om het SIB-project te evalueren.

In Tabel 2.1 hieronder maken we aanbevelingen om de beleidsmatige doelgroepafbakening om te zetten in een operationele definitie rekening houdend met de in sectie 2.2.2.2 toegelichte aandachtspunten en aanbevelingen.

Tabel 2.1 Overzicht van de aandachtspunten bij het omzetten van de beleidsmatige doelgroepafbakening in een operationele i.k.v. een SIB

Criteria	Aandachtspunten bij afbakening
Welke NEET-definitie?	Indien de NEET-groep eng wordt afgebakend worden volgende ‘at risk of becoming NEET’-jongeren uitgesloten van de doelgroep van het SIB-project: Problematische spijbelaars of leerlingen in leertijd, maar zonder leerovereenkomst [-> zie ‘leeftijd’] Studenten die in de loop van het academiejaar geen studiepunten verwerven [-> zie ‘niet in opleiding’] Cursisten volwassenenonderwijs die niet financierbaar zijn [-> zie ‘niet in opleiding’] Werkzoekenden in begeleidingstraject [-> zie ‘Niet in een traject bij VDAB of een partner?’] We komen hieronder op verschillende punten op deze afbakening terug (zie verwijzing tussen [])
Nog niet ingeschreven bij VDAB?	De studie van Tempera (Desseyn & Hoefnagels, 2015) wijst aan dat 1/3 NEET in Antwerpen onder de radar van VDAB en OCMW blijven omdat jongeren zich niet bij VDAB inschrijven en niet bij OCMW in een traject naar werk zitten. 2/3 van de NEET is dus wel gekend (geweest) bij deze instanties. Vanuit VDAB Antwerpen wordt bovendien aangegeven dat al veel partners inzetten op het bereiken van de moeilijk bereikbare jongeren (o.a. d.m.v. vindplaatsgericht werken). De uitdaging die deze instanties ervaren is niet zozeer om de jongeren te bereiken dan wel om hen ertoe te bewegen stappen te zetten naar opleiding en werk. We bevelen daarom aan om de doelgroep van de SIB niet te beperken tot de harde kern van NEET die zich nooit hebben ingeschreven bij VDAB/OCMW of de stadsprojecten.
Niet in een (actief) traject bij VDAB of een partner?	Tempera (Desseyn & Hoefnagels, 2015) beveelt aan om de definitie van NEET uit te breiden naar “<i>werkzoekenden in begeleidingstraject (...) [als] dat traject louter bestaat uit interne of externe arbeidsbegeleiding (voor wat betreft OCMW-klanten) of waarbij het traject niet ingevuld wordt door een finaliteitsopleiding of IBO (voor wat betreft VDAB-trajecten), zodat de mate waarin ze ‘opleiding volgen’ betwist kan worden</i>”. Ook Eurofound benadrukt het belang van de inhoud van een traject door NEET te definiëren als werkloze jongeren die niet via formele kanalen werken aan de opbouw van hun menselijk kapitaal. In de Aanbeveling tot een Jeugdgarantie van april 2013 stelt de Europese Raad ten slotte dat het aandeel NEET’s moet gereduceerd worden door jongeren “<i>een deugdelijke aanbod</i>” te geven voor “<i>een baan, voortgezette scholing, een plaats in het leerlingstelsel of een stage</i>”. We menen dat de inhoud van de begeleidingstrajecten bij VDAB en partners of OCMW niet geminimaliseerd moet worden en jongeren in zo’n trajecten dus niet als NEET kunnen worden beschouwd. In het bijzonder de trajecten bij VDAB-partners zouden intensieve trajecten moeten zijn waarin jongeren stappen zetten naar werk en die kunnen uitmonden in een jobaanbod, opleiding of stage. Niettemin kan het in bepaalde situaties aangewezen zijn om jongeren die in een traject zitten bij VDAB of bij een partner toch toe te laten tot het SIB-project. Dit geldt volgens ons voor trajecten waarin weinig tot niets gebeurt omdat de aanbieder zich passief opstelt ten aanzien van de jongere (‘parkeren’) dan wel omdat de jongere afhaakt. Let wel: met deze mogelijkheid moet omzichtig worden omgesprongen om te vermijden dat jongeren in begeleiding bewust afhaken om te kunnen aansluiten bij het SIB-project. Bovendien vereist dit een sluitende definitie van ‘slappende’ en ‘stopgezette ‘begeleiding’ – bij voorkeur op basis van administratieve data. We gaan hier bij het ‘werkloosheidsduur’-criterium verder op in.

Criteria	Aandachtspunten bij afbakening
Werkloosheidsduur	28% van de 7123 NEET's die Tempera (Desseyn & Hoefnagels, 2015) telde in Antwerpen zijn jongeren die zich inschreven als niet werkend werkzoekende, maar nog niet in een traject startten. De vraag rijst in hoeverre of beter vanaf wanneer deze jongeren als NEET dienen te worden beschouwd. Enerzijds is het voor een arbeidsvoorziening onmogelijk om elke ingeschreven jongeren vanaf dag of maand 1 persoonlijk te begeleiden, en zou een snelle interventie voor bepaalde groepen jongeren (bv. midden en hogeschoolden met een realistisch jobdoelwit zonder randvoorwaarden) ook vanuit financieel oogpunt 'deadweight loss' zijn. Anderzijds is het wenselijk om tijdig te interveniëren om langdurige werkloosheid te voorkomen. De Jeugdggarantie stelt als streefdoel om elke jongeren binnen de 4 maanden een deugdelijk aanbod te doen. Op basis van deze norm zou kunnen worden gesteld dat elke nog niet werkende werkzoekende jongere die na 4 maanden nog geen traject met persoonlijke begeleiding heeft als NEET kan worden beschouwd en dus kan worden gerekruteerd voor het SIB-project. De vraag rijst echter hoe objectief kan worden bepaald of een jongere geniet van en deelneemt aan een actief traject (cf. hierboven 'Niet in een traject bij VDAB of een partner?'). Niet alle jongeren schrijven zich echter meteen na het verlaten van de school of na het verlies van een job (opnieuw) in bij VDAB. De vraag rijst dan hoelang een jongere feitelijk (i.t.t. administratief) al niet werkend werkzoekend dient te zijn om in het project te kunnen stappen en of dit objectief kan worden vastgesteld. Voortbouwend op de hier net boven geformuleerde logica zou een goede afbakening 4 maanden kunnen zijn. Het kan niettemin wenselijk zijn om rekening te houden met het feit dat sommige NEET-jongeren wel voor korte periodes aan interim-werk geraken of herhaaldelijk vroegtijdig een contract van (on)bepaalde duur beëindigd zien. Deze groep kan meegenomen worden als de duur van de werkloosheid wordt gespecificeerd als een min. aantal maanden over een langere periode bv. min 4 maanden niet werkend werkzoekend in de 6 maanden voor instap in het project.
Niet in opleiding?	De studie van Tempera (Desseyn & Hoefnagels, 2015) wijst 2 groepen van jongeren aan in Antwerpen die strikt genomen niet tot de NEET behoren, maar vanuit beleidsoogpunt zo kunnen worden beschouwd omdat ze een afstand tot de arbeidsmarkt dreigen op te bouwen: Studenten die in de loop van het academiejaar geen studiepunten verwierven Cursisten volwassenenonderwijs die niet financierbaar zijn omdat ze onvoldoende in de les aanwezig waren De vraag rijst in hoeverre het SIB-project ook deze 'at-risk-of-becoming NEET'-groepen mag beogen? Kunnen deze jongeren direct instappen in het SIB-project wanneer de uitvoerder met hen in contact komt of moeten ze zich eerst formeel registreren als niet werkend werkzoekende, een bepaalde werkloosheidsduur opbouwen en de reguliere dienstverlening een kans geven? Met andere woorden, wordt de start van hun NEET-status berekend vanaf het ogenblik dat de laatste cyclus van hun opleiding startte, of het ogenblik waarop ze hun laatste kwalificatie behaalden, of het ogenblik waarop ze volgens eigen inschatting in het onderwijs begonnen af te haken? Idealiter wordt voor een zo objectief mogelijk criterium gekozen.
Opleidingsniveau	De NEET-jongeren zijn – hoewel hoger vertegenwoordigd onder de laaggeschoolden – niet uitsluitend laaggeschoold (Van Parys & Struyven, 2010). Op Belgisch niveau gaat het zelfs vaker om jongeren die het middelbaar onderwijs afmaakten (VDAB, 2014). De vraag rijst of het SIB-project enkel de laaggeschoolden of ook de middengeschoolden en hogeschoolden moet beogen? Deze keuze is inhoudelijk legitiem, maar heeft praktische implicaties voor de evaluatie in de zin dat aparte succesnormen dienen te worden bepaald en aparte vergelijkingsgroepen moeten worden afgebakend voor de bepaling van het succes van het project ten aanzien van de respectievelijke subdoelgroepen.
Leeftijd	Het risico om NEET te zijn in Antwerpen neemt volgens de studie van Tempera (2015) toe met de leeftijd in de zin dat de 20-24 jarigen een hoger risico hebben dan de 18 en 19-jarigen en minderjarigen. Het risico op NEET te zijn stopt echter niet op 25; integendeel: op Belgisch niveau ligt het aandeel NEET bij de 25-34-jarigen zelfs iets hoger dan bij de 18-24 jarigen – in het bijzonder wegens een hoger aandeel vrouwen dat kiest voor thuisarbeid (VDAB, 2014).

Criteria	Aandachtspunten bij afbakening
Geografische afbakening	Omgekeerd behoren de -18 jarigen strikt genomen niet tot de NEET, maar zoals Tempera (Desseyn & Hoefslag, 2015) aangeeft, kan het vanuit beleidsoogpunt wenselijk zijn om ook de problematische spijbelaars als NEET te erkennen. We menen dat de -18-jarigen een groep is die voor de SIB niet aan de orde is gezien deze doelgroep in de eerste plaats een verantwoordelijkheid is voor het departement onderwijs en niet voor VDAB. De vraag rijst in hoeverre het SIB-project ook de 25 tot 30 of zelfs 35 jarigen mag beo- gen? Inhoudelijk is deze keuze legitiem. Vanuit evaluatie-oogpunt zal een aparte evaluatie vereist zijn voor de -25 en +25 jarigen omdat deze groe- pen beleidsmatig onder een ander dienstverleningsregime vallen. Bij de afbakening van de NEET-doelgroep kan zowel gewerkt worden met het domicilieadres (officiële verblijfsadres) als het feitelijke verblijfs- adres. Van moeilijk bereikbare jongeren is bekend dat het domicilieadres om verschillende redenen niet betrouwbaar is: ze verhuizen gemakkelijk (ook over grote afstanden) en/of ze hebben geen vaste verblijfplaats maar wonen tijdelijk en afwisselend in bij kennissen of in kraakpanden (Van Parys & Struyven, 2010). Wanneer het domicilieadres wordt gehanteerd als instapcriterium zou de dienstverlener dan ook op jongeren kunnen botsen die tot de doelgroep behoren, maar niet kunnen instappen omdat ze officieel woonachtig zijn buiten de perimeter van het project. De toepassing van het feitelijke verblijfsadres maakt het project inclusiever. Het verblijfsadres is moeilijker te verifiëren (en wijzigt mogelijk doorheen het traject), maar het is niet aannemelijk dat veel jongeren die feitelijk (ver) buiten de perimeter van het project verblijven een verblijfsadres ver- zinnen om in het project te kunnen stappen. Dit zou hun participatie immers bemoeilijken. Dit kan verder ingeperkt worden door een duidelijk afgebakend rekruteringsgebied op te leggen aan de dienstverlener. Een aandachtspunt bij de keuze tussen domicilieadres en feitelijk verblijfsadres als selectiecriterium is de mogelijkheid om een vergelijkbare con- trolegroep af te bakenen in functie van evaluatie. Idealiter wordt de controlegroep geselecteerd op basis van het zelfde type adres.

2.3 Het kiezen van relevante uitkomsten en uitkomstmaten in verschillende fasen van de SIB: vraagstukken en aanbevelingen

De finaliteit van SIB-projecten is dat voor terugkerende maatschappelijke problemen vernieuwende (kosten)effectievere oplossingen worden gevonden. Om deze innovatieve, maar voor overheden risicovolle interventies te financieren worden investeerders aangetrokken die de wens hebben om naast financiële meerwaarde ook maatschappelijke meerwaarde te realiseren. Wanneer de dienstverlener er met de interventie in slaagt de beoogde maatschappelijke meerwaarde te realiseren, betaalt de 'uitkomstbetaler' (ook wel 'commissioner' genoemd; meestal, maar niet uitsluitend een overheid) de investeerders terug. Twee types uitkomstmaten gelinkt aan twee types evaluaties zijn dan ook in het bijzonder relevant om te meten in het kader van een SIB-project.

- in de eerste plaats vereist een SIB-project dat uitkomstmaten worden gekozen in functie van de **economische evaluatie** op basis waarvan wordt bepaald of de interventie van de dienstverlener inderdaad kosteneffectiever is geweest ten opzichte van een voorafbepaalde norm;
- in de tweede plaats heeft een SIB-project baat bij het meten van een ruimere set van uitkomsten in het kader van een **inhoudelijke evaluatie** die aan het licht brengt wat de (niet) werkzame mechanismen van de interventie zijn die tot het succes/falen van de interventie geleid hebben.

In de sub-secties hieronder gaan we eerst dieper in op dit dubbel doel van uitkomst(mat)en in een SIB-project. Vervolgens schetsen we de diversiteit aan potentiële uitkomst(mat)en. We geven zowel aan welke uitkomst(mat)en theoretisch onderscheiden worden als welke in de praktijk al in SIB-projecten gehanteerd werden. Ten derde gaan we in op de inhoudelijke en praktische overwegingen die moeten worden gemaakt bij het kiezen van de te meten uitkomst(mat)en in een SIB-project.

2.3.1 Het dubbel doel van het meten van uitkomsten in het kader van een SIB-project

Het meten van uitkomsten draagt bij tot twee types evaluaties in het kader van SIB-projecten. Een eerste type evaluatie zijn de **'economische evaluaties'** die tot doel hebben te bepalen of een interventie maatschappelijke meerwaarde zal creëren op een kosteneffectievere manier dan regulier beleid en in welke mate de interventie daar finaal ook in geslaagd is. Een tweede type evaluatie zijn de **inhoudelijke evaluaties**. Het gaat hier zowel om een proces- als uitkomstenevaluatie die twee leerdoelen heeft.

- een eerste doel is om een vollediger beeld te verwerven van de impact van de interventie door ook uitkomsten te meten die niet gehonoreerd worden in het kader van het SIB-project, maar niettemin een belangrijke maatschappelijke (en financiële) meerwaarde kunnen impliceren;
- een tweede doel is om uitkomstmaten in verband te brengen met de geleverde inspanningen en de context waarin deze plaats vonden om te leren waarom de interventie al dan niet succesvol is. Zo worden de 'werkzame mechanismen' van de interventie achterhaald.

Figuur 2.2 hieronder geeft een overzicht van de verschillende types evaluaties die kunnen plaatsvinden in het kader van een SIB. We bespreken ze stapsgewijs hieronder.

Figuur 2.2 **Overzicht van de verschillende types evaluatie die relevant zijn in het kader van een SIB-project**

Timing	Type evaluatie	Doel en scope	Uitkomsten
Ex ante	Economisch: (sociale) kostenbatenanalyse, social return on investment	Wat zijn de kosten en baten van een interventie m.b.t. maatschappelijk probleem voor alle stakeholders	Inzicht in alle relevante uitkomsten voor alle stakeholders
Ex ante	Economisch: kosteneffectiviteitsanalyse	Wat zijn de (monetariseerbare) kosten en baten van de interventie voor de commissioner(s)?	Focus op uitkomsten die (financieel) relevant zijn voor commissioner(s) - benchmark
Ex post	Economisch: Effectiviteitsevaluatie (hoofdstuk 4)	Werd de vooropgestelde effectiviteit gerealiseerd? En mag er dus worden uitbetaald?	Selectie van specifieke uitkomst(en) waarop succes van interventie wordt afgerekend
Tijdens en ex post	Inhoudelijke evaluatie	Welke (neven)effecten werden met de interventie bereikt en waarom wel/niet?	Alle uitkomsten die verwacht worden een rol te spelen in de interventietheorie

2.3.1.1 De uitkomst(mat)en van de economische evaluatie van het SIB-project

Wat de relevantie van uitkomstmaten in de economische evaluatie van het SIB-project betreft, is het relevant om een onderscheid te maken tussen de ex-ante en ex-post evaluatie van de interventie.

a) Ex-ante economische evaluatie

Een **ex-ante** economische evaluatie is bedoeld om te bepalen of en welke financiële en maatschappelijke meerwaarde een project zal creëren. Daartoe kunnen verschillende aan elkaar gerelateerde instrumenten worden ingezet: de (sociale) kostenbatenanalyse (KBA), de social return on investment analyse (SROI) en de kosteneffectiviteitsanalyse (KEA) (Centre for Social Impact Bonds, 2017). Deze analyses verrekenen de kosten en baten van een interventie zoveel als mogelijk in monetaire termen. De scope, maar ook het doel van de berekende ratio's van kosten en baten verschilt echter.

Een eerste set van ex ante instrumenten omvat de (sociale) KBA en SROI. De conventionele methode om te bepalen of de baten van een project opwegen tegen de kosten is de **kosten-batenanalyse**. Dit type analyse verrekent alle kosten en baten die monetair uitgedrukt kunnen worden én een marktwaarde hebben. De **sociale KBA** is een correctie op de KBA die ernaar streeft om ook kosten en baten mee te tellen die monetair uit te drukken zijn, maar niet noodzakelijk een marktwaarde hebben omdat ze niet verhandeld worden. In de praktijk bleef de insteek van de sociale KBA echter sterk economisch en werden sociale en economische kosten en baten amper meegerekend (Vardakoulis, 2013). De **SROI** is een verder aangepaste vorm van de sociale KBA en beoogt een *totaalplaatje van lange termijn* kosten en baten in kaart te brengen. Het totaalpakket verschilt van de sociale KBA in de focus op *welzijn* (naast materiële levensstandaard ook de iemands fysieke en mentale gezondheid, onderwijsniveau, politieke inspraak, sociale relaties, leefmilieu, ...; Stiglitz et al., 2009) als ultiem doel in plaats van *welvaart* (Vardakoulis, 2013). Bovendien streeft SROI ernaar op participatieve wijze de kosten en baten in kaart te brengen om zo stem te geven aan alle betrokken stakeholders. Verder is de berekende ratio van kosten en baten bij SROI niet determinerend, maar één van de elementen bij het bepalen van de meerwaarde van een project (Nicholls et al., 2012). Het is aangewezen om een SIB-project met een sociale KBA of SROI te beginnen om de relevante uitkomsten in kaart te brengen en na te gaan welke de partijen zijn die financieel baat kunnen hebben bij de beoogde interventie (zie ook hoofdstuk 3). Die partijen kunnen immers worden aangesproken om op te treden als 'uitkomstbetaler'. Daarnaast is het doel van deze analyses ook om de maatschappelijke meerwaarde van een project aan te tonen ten aanzien van de investerende partijen.

Een **kosteneffectiviteitsanalyse** (KEA) bekijkt het project eerder vanuit het perspectief van de (constellatie van) *uitkomstbetaler(s)* (Centre for Social Impact Bonds, 2017). Meer bepaald is hier de vraag welke monetaire baten de uitkomstbetaler heeft bij het project en of deze al dan niet opwegen tegen de voorziene kosten van het project. De uitkomstbetaler engageert zich immers ten aanzien van de investeerders om bij succes de investeringskost (ev. incl. een rendement) terug te betalen. De analyse moet zekerheid verschaffen dat de interventie kosteneffectiever is dan wat de uitkomstbetaler betaalt voor de reguliere aanpak van het maatschappelijke probleem. Dit is het geval wanneer met hetzelfde budget betere uitkomsten worden bereikt (impactlogica) of met minder budget dezelfde uitkomsten worden bereikt (besparingslogica). Ook hier geldt dat voor niet alle te monetiseren kosten en baten marktwaarden beschikbaar zijn, maar naar proxies moet worden gezocht. **Deze analyse dient als basis voor het bepalen van de benchmark van de uitkomstmat(en) waarmee de uitkomsten van de interventie zullen worden vergeleken om het succes te beoordelen.**

b) Ex-post economische evaluatie

De **ex-post** economische evaluatie heeft als specifiek doel om te bepalen of de interventie inderdaad het verwachte succes heeft geboekt nadat ze is afgelopen. Het resultaat van deze evaluatie bepaalt of de uitkomstbetaler al dan niet moet overgaan tot terugbetaling van de investeerders ('pay for success').

Dit type evaluatie kan verschillende vormen aannemen die gemeenschappelijk hebben dat ze beogen om de uitkomsten van de interventie te vergelijken met die van een vergelijkbare groep. Typische voorbeelden zijn het toevalsgewijze gecontroleerde experiment of de quasi-experimentele evaluatie. Net als bij de ex-ante kosteneffectiviteitsanalyse ligt de focus hier op die uitkomsten die monetaire baten impliceren voor de uitkomstbetaler en dus niet op de ruimere positieve en negatieve uitkomsten van de interventie. Sectie 2.3.4 in dit hoofdstuk en hoofdstuk 4 gaan dieper in op dit type evaluatie.

2.3.1.2 De uitkomstmaten van de inhoudelijke evaluatie van het SIB-project

Naast de economische evaluatie is ook een wetenschappelijke **inhoudelijke evaluatie** aanbevolen (zie o.a. ABN AMRO 2015; OECD 2015). Dergelijke evaluaties vonden onder meer plaats in het kader van. Buzinezzclub (NL), Colour Kitchen (NL), Eleven Augsburg (D) en Innovation Fund (VK). Deze evaluaties kunnen gericht zijn op twee complementaire doelen: (1) wat is de (ruimere) impact van de interventie; en (2) hoe werd die impact gerealiseerd door de interventie?

Een eerste type inhoudelijke evaluatie is erop gericht **de impact** van de interventie te meten. In tegenstelling tot de economische ex-post evaluatie wordt hier ruimer gekeken dan de uitkomsten die direct financieel relevant zijn voor de uitkomstbetaler. Zo wordt een ruimer beeld verkregen van de maatschappelijke impact van de interventie. Concreet is er aandacht voor zowel bedoelde als onbedoelde en gewenste en ongewenste uitkomsten niet enkel voor de doelgroep, maar voor de hele maatschappij. Een **gewenst onbedoeld effect** van een arbeidsmarktinterventie voor jongeren kan bijvoorbeeld zijn dat het aantal hangjongeren in de wijk afneemt en het veiligheidsgevoel onder bewoners toeneemt (spill-over effect). Een voorbeeld van een **onbedoeld ongewenst effect** is een verdringseffect. Zo kunnen de tewerkstellingskansen van jongeren verhogen ten koste van die van ouderen wanneer de werkgevers niet meer werknemers aannemen, maar oudere werknemers vervangen door jongere. Het is daarbij opnieuw van belang om evaluatiedesigns te kiezen die toelaten om vastgestelde effecten toe te wijzen aan de interventie zelf en niet aan andere factoren of toeval.

Daarmee is echter nog niet de vraag beantwoord **waarom de interventie en/of het SIB-opzet al dan niet succesvol waren**. Om te weten waarom een interventie wel/niet succesvol was, is een ander type evaluatie nodig dat inzicht geeft in de (niet-)werkzame mechanismen van de interventie, het SIB-opzet en de context waarin deze plaatsvonden (cf. ‘realistische evaluati’; Pawson & Tilley, 1997; Van Yperen & Veerman, 2009). Dit vereist het in kaart brengen van de verschillende elementen van de ‘interventietheorie’ en hun samenhang, maar ook van de factoren in de omgeving van de interventie die een invloed kunnen uitoefenen. Daarbij kan ook worden nagegaan waarom de interventie voor bepaalde doelgroepen wel/niet of meer/minder succesvol was of waarom bepaalde uitvoerders (individueel/organisaties) succesvoller waren dan andere. De impact kan zowel het resultaat zijn van interventie-specifieke factoren (een opleiding, therapie, stage) als van niet-interventie specifieke maar algemeen werkzame factoren (bv. de bejegening- en motivatiestijl van trainers en coaches) (Van Yperen & Veerman, 2009). Op de zelfde wijze kan worden nagegaan waarom de SIB-constructie (constellatie van modaliteiten en partners) al dan niet succesvol was. In deze verklarende evaluatiestudies is de set van uitkomsten dat wordt meegenomen dan ook groter dan in het eerste type evaluatiestudies. Meerdere tussenliggende (ook procesmatige en organisatorische) uitkomsten kunnen immers hebben bijgedragen aan het finale succes.

2.3.2 Overzicht van de diversiteit aan uitkomst(mat)en in bestaande SIB-projecten

De bespreking van de verschillende types evaluatie die relevant zijn in het kader van een SIB hierboven wezen al op de diversiteit aan potentieel relevante uitkomsten en hun diverse rollen in een SIB-project. In deze sub-sectie gaan we dieper in op deze diversiteit. Daartoe maken we een overzicht

van de uitkomsten die reeds in bestaande SIB-projecten worden gemonitord en/of financieel gewaardeerd. We streven in dit overzicht niet zozeer naar exhaustiviteit wat het aantal besproken SIB-projecten betreft,¹ maar wel naar een zo divers mogelijk overzicht van relevante uitkomst(mat)en.

2.3.2.1 Uitkomsten gerelateerd aan het bouwen van een stabiele basis

Een eerste set van uitkomsten is gerelateerd aan twee belangrijke voorwaarden voor het realiseren van arbeidsmarktsuccessen, namelijk dat de deelnemers opdagen voor het programma en dat ze een stabiele persoonlijke situatie hebben (Van Parys & Struyven, 2010). Enkele SIB's waarderen **de (aangehouden) deelname** zelf aan het programma als belangrijke eerste stap naar het bereiken van de beoogde successen. Dit is het geval in het Brits SIB-project 'Manchester City Council Vulnerable Children' waar een 'attachment fee' wordt betaald per kind per week dat deelneemt aan het pleegzorgprogramma (in plaats van terugkeer naar een instelling) en dit gedurende een periode van 12 maanden. Het gaat hier wel om een SIB die niet gericht is op tewerkstelling, maar wel op welzijn en schooluitkomsten. Hetzelfde geldt voor de Britse SIB 'Outcomes for Children Birmingham' waar de gewaardeerde uitkomsten zelfs uitsluitend betrekking hebben op de instap van het kind uit een instelling in het pleegzorgprogramma en het vervolmaken van die deelname gedurende een jaar. In het Amerikaans SIB-project 'Juvenile Justice Pay for Success Initiative' gericht op het beperken van recidivisme en de reïntegratie van jonge daders in de arbeidsmarkt wordt (onder meer) een vergoeding betaald voor 'werkbereidheid' (job readiness) die wordt afgeleid uit het feit dat een deelnemer minimaal negen keer contact had met een jeugdwerker over de periode van een kwartaal.

Daarnaast zijn er SIB-projecten die aandacht hebben voor uitkomsten die gerelateerd zijn aan het realiseren van een **stabiele persoonlijke situatie** en deze al dan niet ook financieel waarderen. In de Belgische SIB 'Duo for a Job' peilt de dienstverlener naar enkele opbrengsten bij de deelnemers (zelfrapportage) die niet financieel worden gewaardeerd, maar wel als belangrijke opstap worden beschouwd: Het gaat om uitkomsten als verbeterd zelfvertrouwen, een beter ontwikkeld sociaal netwerk, het verbeteren van de kennis van de Belgische cultuur en de talen en het beheersen van zoekmiddelen en -kanalen (Duo for a Job, 2016). In het Nederlandse Buzinezzclub project wordt de toename van zelfredzaamheid bij de deelnemers gemeten, maar evenmin financieel gewaardeerd (Scholten, 2015).

De Britse SIB-projecten 'Street Impact' en 'Thames Reach Ace' voor daklozen, die finaal mikken op tewerkstelling, waarderen een stabielere persoonlijke situatie wel financieel. Concreet wordt een vergoeding betaald voor de realisatie van stabiele huisvesting (£7000 voor één jaar accommodatie; £3000 voor anderhalfjaar accommodatie).

2.3.2.2 Uitkomsten gerelateerd aan het verwerven van competenties

SIB-projecten gericht op het verbeteren van de arbeidsmarktintegratie richten zich meestal op doelgroepen die onvoldoende (start)kwalificaties hebben. Enerzijds kan het doel van het project erin bestaan te garanderen dat jongeren die nog op de schoolbanken zitten dit schooltraject succesvol afwerken. Anderzijds kan het doel van het project zijn om jongeren die ongekwalificeerd uitstroomden alsnog een kwalificatie te laten behalen.

Twee Britse clusters van SIB-projecten zijn voorbeelden van projecten waar de gedragsvoorwaarden om tot competentieversterking te komen worden gewaardeerd. De Britse SIB-projecten gefinancierd in het kader van het Innovation fund² van het Department for Work and Pensions (DWP) waarderen dat deelnemers een verbeterd gedrag op school vertonen (£800) en minder aanhoudend

¹ Lezers die geïnteresseerd zijn in een meer exhaustief overzicht van SIB-projecten kunnen het overzicht van wereldwijde projecten tussen 2010 en 2015 raadplegen dat in kaart werd gebracht door Brookings' Global Economy and Development Program (Gustafsson-Wright et al.; 2015).

² Let op: de hier vermelde vergoedingen zijn richtprijzen. De werkelijk betaalde vergoedingen liggen lager aangezien de aanbidders in het gunningsproces onder meer werden geselecteerd op basis van de korting die ze boden op deze richtprijzen.

spijbelen (£1 300). De Britse SIB-projecten gefinancierd in het kader van het Youth Engagement Initiative fonds van DWP worden dan weer gewaardeerd wanneer deelnemers gedurende 13 weken een positieve verandering in hun houding ten aanzien van leren, hun klasgenoten en autoriteit vertonen. Daarnaast worden ook de beëindiging van 'slecht gedrag' en spijbelen gewaardeerd (prijzen onbekend).

Voorbeelden van SIB-projecten die het verwerven van formele kwalificaties waarderen zijn de volgende. In het kader van de SIB-projecten van het Innovation fonds wordt gewaardeerd dat deelnemers verschillende niveaus van het National Qualification Framework (NQF) behalen (bv. £700 voor niveau 1 en £2 200 voor niveau 2). In de SIB-projecten Street Impact & Thames Reach Ace wordt gefocust op het behalen van het equivalent van het tweede NQF niveau (£400). In het kader van de SIB-projecten die gefinancierd worden vanuit het Fair Chance fonds van het Britse Department for Communities and Local Government and the Cabinet Office wordt zowel het instappen in opleiding (£500) gewaardeerd als het vervolmaken van het eerste en tweede NQF niveau (respectievelijk £2 500 en £3 500). **Wat opvalt is de uiteenlopende prijs voor het bereiken van zelfde NQF kwalificatieniveaus in verschillende projecten.**

In het Nederlandse SIB-project 'The Colour Kitchen' is één van de gewaarde uitkomsten het behalen van het diploma tweede niveau middelbaar beroepsonderwijs (MBO2).

2.3.2.3 Uitkomsten op het vlak van arbeidsmarktdeelname

In de bestudeerde SIB-projecten worden uiteenlopende uitkomsten teruggevonden als het aankomt op arbeidsmarktintegratie. Er is diversiteit in het type arbeidsmarktactiviteit dat wordt gewaardeerd:

- in enkele projecten wordt **vrijwilligerswerk** gewaardeerd (bv. Britse SIB's voor daklozen zoals Street Impact (£200 voor 13 weken; £600 voor 26 weken) en Local Solutions);
- daarnaast zetten enkele projecten in op **werkervaring met opleiding op de werkvloer**. Dit is het geval voor de SIB-projecten van de DWP Innovation Youth Engagement Initiative fondsen ('employment including a training element') en het Duitse Eleven Augsburg project (een betaalde stage onderworpen aan sociale zekerheidsbijdragen). Bij het DWP Innovation Fund bedraagt de vergoeding per deelnemer £2600 voor 13 weken (niet noodzakelijk aaneensluitend) tewerkstelling gedurende 16 uur per week bij eenzelfde werkgever. Daar komt £1000 indien 26 weken worden bereikt. In het Duitse project gebeurt de uitbetaling van de investeerder niet per deelnemer, maar op voorwaarde dat minimaal 20 deelnemers gedurende 9 maanden deze positie behouden;
- verschillende projecten waarderen deelname in **formele deeltijdse en/of voltijdse arbeid** (bv. de SIB-projecten van de DWP Innovation en Youth Engagement Initiative fondsen; Eleven Augsburg; Duo for a Job; The Colour Kitchen). Bij het Innovation Fund en Eleven Augsburg wordt arbeid gelijkgesteld aan en vergoed als tewerkstelling met een trainingselement. In al deze projecten is er ook een financiële waardering voor **duurzame** tewerkstelling. Zo wordt bij de Colour Kitchen uitbetaald wanneer de helft van de deelnemers minimaal zes maanden aan het werk was voor minstens 24u per week en wanneer 26% van de deelnemers een vervolgcontract van minimaal 6 maanden verwerft. In een aantal Nederlandse SIB's worden tewerkstellingsresultaten wel gemonitord, maar niet gewaardeerd (zie volgende sub-sectie 2.3.2.4);
- ten slotte waarderen enkele projecten ook **ondernemerschap** (bv. Street Impact - cf. prijs vrijwilligerswerk). In een aantal Nederlandse SIB's wordt ondernemerschap wel gemonitord, maar niet gewaardeerd (zie volgende sub-sectie 2.3.2.4).

2.3.2.4 Uitkomsten gerelateerd aan inkomsten

Het Nederlandse Buzinezzclub-project zet in op uitstroom naar onderwijs, tewerkstelling of ondernemerschap. Maar wordt uiteindelijk gewaardeerd voor het feit dat de deelnemers niet meer uitkeringsafhankelijk zijn. Concreet wordt nagegaan of het project erin slaagt deelnemers sneller (en duurzaam) te laten uitstromen uit het uitkeringsstelsel. De uitbetaling gebeurt hier niet per deelnemer,

maar wanneer met de hele groep een vooraf bepaald uitstroombepaalde werd bereikt. Ook meer recentere SIB-projecten in Nederland waarderen niet zozeer de uitstroom naar werk, maar de beperking van de duur van de uitkeringsafhankelijkheid zoals de projecten ‘Werken in Duitsland’, ‘Werk na detentie’ en ‘Werkplaats Rotterdam Zuid’.

2.3.2.5 Uitkomsten gerelateerd aan de inspanningen van de dienstverlener

De voorbeelden van uitkomsten die tot nu toe werden besproken hadden betrekking op resultaten die worden bereikt bij de deelnemers van de interventies. In Groot-Brittannië vinden we ook voorbeelden terug van uitkomsten die betrekking hebben op inspanningen geleverd door de dienstverlener. In het kader van de zeven SIB's die gefinancierd worden met het Britse Fair Chance fonds (o.a. Local Solutions en Your Chance) worden dienstverleners gestimuleerd om per deelnemer minimaal drie kwalitatieve inschattingen te maken van hun voortschrijdende noden en hun vooruitgang op tussentijdse uitkomsten. Dit gebeurt door het uitbetalen van een fee voor het eerste, tweede en derde uitgevoerde ‘assessment’ ter waarde van respectievelijk £500, £500 en £200.

In het Britse SIB-project It's All About Me (IAAM) krijgen de dienstverlenende adoptie-organisaties een vergoeding per kind (£8000) dat opgenomen wordt in het adoptieprogramma (nog voor eigenlijke plaatsing bij een gezin). Het gaat hier echter niet om een project dat gericht is op tewerkstelling, maar op geslaagde adopties.

2.3.3 Inhoudelijke en praktische overwegingen bij het kiezen van uitkomst(mat)en

Hierboven hebben we de uitkomsten in kaart gebracht die tot nu toe werden gewaardeerd in SIB-projecten en relevant kunnen zijn voor een SIB-project gericht op tewerkstelling van NEET. In deze sectie gaan we in op de inhoudelijke en praktische overwegingen die moeten worden gemaakt bij het kiezen van uitkomsten en uitkomstmaten in functie van een nieuw SIB-project. We doen dit door de dimensies te bespreken waarlangs de uitkomsten en uitkomstmaten besproken in het overzicht van bestaande SIB-projecten verschillen. We vullen daarbij theoretische inzichten aan met praktische. Inzicht in hoe een uitkomst(maat) zich verhoudt ten opzichte van deze dimensies is van belang omdat van uitkomsten een sturende werking uitgaat op de dienstverleners (en deelnemers). De geleverde inspanningen zullen immers meer gericht worden op die uitkomsten waarop men wordt afgerekend dan op andere. Daarnaast hebben de keuzes ook praktische implicaties voor de benodigde dataverzameling, berekening van succes en de timing van uitbetaling. Tabel 2.2 hieronder geeft een schematisch overzicht van de dimensies die hieronder uitgebreider besproken worden.

Tabel 2.2 Overzicht van de dimensies van uitkomsten en uitkomstmaten

Uitkomstdimensies	
Tussenliggende uitkomst	Finale uitkomst
Zachte uitkomst	Harde uitkomst
Inspanningsuitkomst	Resultaatsuitkomst
Korte termijn uitkomst	Lange termijnuitkomst
Eenmalige/kortstondige uitkomst	Duurzame uitkomst
Uitkomst op niveau van de deelnemers	Uitkomst op niveau van de dienstverlener
Uitkomstmaatdimensies	
Objectief	Subjectief
Absoluut	Relatief
Individueel niveau	Groepsniveau
Tussentijds	Finaal
Bestaande data	Nieuw verzamelde data

2.3.3.1 De uitkomstdimensies

a) Interventielogica-gerelateerde dimensies

Een eerste set van gerelateerde uitkomstdimensies is die van ‘tussenliggende’ versus ‘finale’ uitkomsten, ‘zachte’ versus ‘harde’ uitkomsten en ‘inspanning’ versus ‘resultaat’ uitkomsten. **Finale** uitkomsten reflecteren de doelstellingen die de uitkomstbetaler ultiem beoogt met de interventie. Echter opdat de deelnemers aan de interventie deze doelstelling kunnen bereiken is het in veel gevallen bevorderlijk zonet noodzakelijk dat zij eerst enkele **tussenliggende** uitkomsten realiseren. Bijvoorbeeld in het geval van interventies waarbij het ultieme doel is om NEET zonder basiskwalificaties duurzaam aan werk te helpen, zal het aangewezen zijn om hen eerst te doen slagen in een beroepskwalificerende opleiding. Voor NEET geconfronteerd met een zogenaamde ‘multi-problematiek’ zijn de tussenliggende uitkomsten nog fundamenteeler: het herstellen van een stabiele basis in verschillende levensdomeinen (huisvesting, financiën, gezondheid, sociaal netwerk, ...).

Tussenliggende uitkomsten kunnen van ‘**zachte**’ en ‘**harde**’ aard zijn. Het genoemde voorbeeld van het behalen van een attest is een harde uitkomst. Het behalen van deze uitkomst hangt samen met andere gerealiseerde ‘zachte’ uitkomsten (Gelderblom & de Koning, 2007). Typisch wordt daarbij gedacht aan het verhogen van de motivatie van de deelnemer, maar het gaat ook om zaken als het stabiliseren of verbeteren van de gezondheid, het uitbreiden van het sociaal netwerk (‘sociaal kapitaal’), het aanleren van sociaal gewenst gedrag (‘cultureel kapitaal’) en het verhogen van zelfwaarde en zelfvertrouwen (‘psychologisch kapitaal’). In sommige SIB’s worden zachte uitkomsten financieel gewaardeerd (zie onder: DWP SIB’s), in andere zoals de Buzinezzclub in Rotterdam wordt de toename in zelfredzaamheid enkel gemonitord (Scholten, 2015).

Waar finale uitkomsten meestal betrekking hebben op het realiseren van een **resultaat** (het behalen van een attest, het vinden van een job, het bereiken van inkomensonafhankelijkheid), kunnen tussentijdse uitkomsten ook betrekking hebben op ‘**inspanningsverbintenissen**’. Het gaat hier om inspanningen die worden geleverd waarvan wordt verwacht dat ze bijdragen tot het realiseren van het beoogde resultaat. Zo vereist het behalen van een opleidingsattest dat de deelnemer voldoende vaak aanwezig is en goed meewerkt tijdens de les.

Twee SIB’s in de UK gericht op jongeren bieden enkele relevante voorbeelden van de hier besproken dimensies. De SIB-projecten die het Brits Department for Work and Pensions (DWP) selecteerde

voor het Innovation Fund worden zowel op **tussentijdse** als **finale** doelstellingen afgerekend. De ultieme doelstelling van deze projecten is dat jongeren werk vinden. Daarnaast waardeert DWP ook meerdere tussenliggende uitkomsten. Een deel daarvan zijn harde resultaatsgebonden uitkomsten zoals het behalen van een NQF kwalificatie. Andere tussentijdse uitkomsten hebben eerder betrekking op de (tussenliggende) inspanningen van de deelnemers zoals verbeterd gedrag op school en niet meer (blijvend) spijbelen. Het Youth Engagement Fund van DWP zet daarnaast ook in op het verbeteren van tussenliggende zachte uitkomsten bij de jonge deelnemers zoals het verkrijgen van een positieve houding ten aanzien van leren en autoriteit.

Aandacht voor (zachte) tussenliggende resultaten in een interventie is van belang omwille van de motiverende invloed die ervan uitgaat voor die doelgroepen voor wie de hardere resultaatsuitkomsten veraf zijn. Zo stelt de psychologische verwachtingswaarde theorie (expectancy value theory; o.a. Feather & O'Brien, 1987) dat de motivatie(kwantiteit) van werkzoekenden om werk te vinden niet alleen samenhangt met de mate waarin ze dit doel waarderen, maar ook met de mate waarin ze zich in staat voelen het vereiste gedrag te stellen ('efficacy expectancy') en de mate waarin ze geloven dat het stellen van dit gedrag ook tot het gewenste resultaat zal leiden ('outcome expectancy'). De goal-setting theory stelt dat mensen meer gemotiveerd zijn door uitdagende dan eenvoudige doelen op voorwaarde dat die niet te moeilijk worden en dat er feedback verkregen wordt over de mate van realisatie (o.a. Locke & Latham, 1990). De zelfdeterminatietheorie (Deci & Ryan, 1985 & 2000; Vansteenkiste & Van den Broeck, 2014) wijst op het belang van een competentie-ondersteunende omgeving (stapsgewijze aanpak, positieven realistische feedback) voor de kwaliteit van de motivatie van werkzoekenden (een gevoel van 'willen' i.p.v. 'moeten') in hun zoektocht naar werk.

In de tweede plaats is aandacht voor tussenliggende zachte en harde uitkomsten van belang om **dienstverleners te stimuleren aandacht te vestigen op de verwezenlijking van deze voorwaarden voor duurzame uitkomsten.**

b) Tijdgerelateerde dimensies

Een tweede set van dimensies van uitkomsten heeft betrekking op het tijdsaspect: 'korte versus lange termijn' en 'eenmalige/kortstondige' versus 'duurzame' uitkomsten. De eerste dimensie slaat op de termijn waarbinnen de uitkomsten in het kader van de interventie dienen te worden bereikt. **Korte termijn** uitkomsten zijn uitkomsten die tijdens of kort na de deelname aan de interventie dienen te worden gerealiseerd door de deelnemers zoals de hierboven genoemde voorbeelden van het verbeteren van gedrag in de klas of het behalen van een kwalificatie. SIB-projecten kunnen ook uitkomsten ambiëren (en waarderen) op **langere termijn**. Zo kan niet enkel gekeken worden naar de uitstroom naar werk tijdens de duur van de interventie, maar kan ook (opnieuw) worden nagegaan of de deelnemer werkt twee jaar na de interventie.

Sterk gerelateerd met deze dimensie is het onderscheid tussen **kortstondige/eenmalige** uitkomsten en **duurzame** uitkomsten. Om echt een maatschappelijke impact te hebben waardeert een SIB-project best niet louter het eenmalig realiseren van een beoogde uitkomst (bv. tewerkstelling), maar ook de duurzaamheid van dit resultaat (bv. aaneensluitende tewerkstelling gedurende 12 maanden). Zo toont het Buzinezzclub-project aan dat de deelnemende jongeren gemiddeld genomen sneller uitstromen uit de uitkering naar werk, opleiding of ondernemerschap. De gemeente stuurt sterk aan op snelle uitstroom wat leidt tot instroom in 'opstapbaantjes', maar de resultaten wijzen ook op een aanzienlijke mate van terugval (Toetscommissie Interventies Jeugd, 2014). De Buzinezzclub interventie zet daarom (gaandeweg meer) in op de bestendiging van de resultaten door een langdurige begeleiding op proactieve en reactieve wijze. Proactief wordt werk gemaakt van nazorg en het blijven opzoeken van deelnemers ook na uitstroom. De reactieve aanpak houdt in dat deelnemers voor altijd lid blijven van de Buzinezzclub 'community' en dus steeds terug kunnen vallen op een coach wanneer ze op moeilijkheden botsen.

2.3.3.2 De uitkomstmaatdimensies

Voor de uitkomsten die in het kader van een SIB-project financieel worden gewaardeerd moeten uiteindelijk indicatoren worden gekozen en een maatstaf van succes bepaald worden. Gustafsson-Wright et al. (2015) onderscheiden een viertal types evaluatiemechanismen waarin grosso modo twee types uitkomstmaten kunnen onderscheiden worden: (1) vooraf bepaalde vergoedingen voor het realiseren van uitkomsten per individuele deelnemer die op geregelde basis worden uitgekeerd (rate card model); en (2) een vooraf bepaalde vergoeding voor het realiseren van een minimaal verschil in uitkomsten bij de deelnemersgroep ten opzicht van een vergelijkingsgroep die wordt gemeten na afloop van het project (baseline model). Achter deze twee categorieën gaan meerdere dimensies schuil waarlangs uitkomstmaten variëren. We bespreken hier de verschillende dimensies waarlangs uitkomstmaten variëren en wat de inhoudelijke en praktische implicaties zijn voor de ene dan wel de andere keuze.

a) Absolute versus relatieve uitkomstmaten

De essentie van het verschil tussen de twee types uitkomstmaten die Gustafsson-Wright et al. (2015) onderscheiden in bestaande SIB-projecten is of het een **absolute** dan wel relatieve uitkomstmaat betreft. In het eerste geval volstaat het dat de dienstverlener met de deelnemers een bepaalde mijlpaal bereikt zoals bv. het vinden van huisvesting, het behalen van een kwalificatie of het vinden van een job. Het behalen van deze uitkomsten leidt tijdens het project al tot uitbetaling. Voorbeelden van absolute uitkomstmaten vinden we vooral terug in Groot-Brittannië: de SIB-projecten gefinancierd in het kader van het Innovation en Youth Engagement Initiative fonds en de Street Impact en Thames Reach Ace projecten.

Bij een **relatieve** uitkomstmaat is het zo dat de dienstverlener wordt afgerekend op de mate waarin het met de deelnemers bereikte resultaat *beter is dan* dat de resultaten bereikt met een (historische of parallelle) vergelijkings- of controlegroep. Voorbeelden van deze uitkomstmaten vinden we eveneens in verschillende SIB-projecten, maar slechts in beperkte mate in Groot-Brittannië. De projecten Street Impact en Thames Reach Ace worden niet enkel op absolute, maar ook op relatieve uitkomstmaten afgerekend. Wat de laatste betreft, wordt concreet gekeken naar de daling in het aandeel van de deelnemersgroep dat toegelaten wordt tot ongeval- en spoeddiensten (proxy voor verbeterde gezondheid) en het aandeel van de deelnemersgroep waarbij dakloosheid wordt vastgesteld (Department for Communities and Local Government, 2014).

Het gebruik van relatieve uitkomstmaten is wijd verspreid in Nederland. Meerdere SIB-projecten (Buzinezzclub, Werken in Duitsland, en Werk na detentie) worden afgerekend op de verkorting van de duur van uitkeringsafhankelijkheid ten opzichte van de uitstroombijstand vastgesteld bij een vergelijkingsgroep. In het project The Colour Kitchen gaat het om een vergelijking van de gemiddelde 'baanvindduur' (Scholten, 2015). In het Belgische project Duo for a Job gaat het om een vergelijking van het aandeel deelnemers dat 12 maanden na de interventie is uitgestroomd naar werk.

b) Uitkomstmaten gemeten op individueel versus groepsniveau

Sterk gerelateerd aan de voorgaande dimensie is of de uitkomstmaat bepaald wordt op individueel dan wel op groepsniveau. Over het algemeen geldt dat de relatieve uitkomstmaten gemeten worden op groepsniveau en de absolute uitkomstmaten betrekking hebben op uitkomsten gerealiseerd door individuele deelnemers. Toch vinden we in de bestudeerde SIB-projecten ook een voorbeeld terug van een **absolute uitkomstmaat op groepsniveau**. Namelijk het Eleven Augsburg project wordt afgerekend op een op voorhand bepaald minimum absoluut aantal deelnemers (namelijk 20) dat gedurende minimum negen maanden aan de slag was in een stage of job.

c) Tussentijdse versus finale uitkomstmaten

In het kader van een SIB-project kan er voor worden gekozen om enkel finale uitkomsten te waarderen of ook tussentijdse. Dit reflecteert zich in het aantal en de diversiteit aan uitkomstmaten. Projecten als Buzinezzclub en Duo for a Job worden enkel afgerekend op het behalen van finale uitkomstmaten – uitstroom naar werk en uitstroom uit de uitkering. De genoemde Britse projecten worden ook op het behalen van tussentijdse uitkomsten afgerekend. De inhoudelijke implicaties hebben we hierboven besproken (2.3.3.1b). Een belangrijk praktisch verschil is dat tussentijdse uitkomstmaten ook tussentijdse vergoedingen kunnen genereren. Finale uitkomsten zijn, in die gevallen waar een sterke nadruk ligt op duurzame uitkomsten, slechts meetbaar en dus vergoedbaar enige tijd na afloop van het project.

d) Databronnen van uitkomstmaten

De keuze voor uitkomstmaten hangt samen met beschikbare administratieve databronnen en de mate waarin de projectpartners de dienstverlener willen belasten met het verzamelen van data en de uitkomstbetaler met het verifiëren van de aangeleverde data. In de Britse projecten geldt dat de dienstverlener gerealiseerde uitkomsten per deelnemer dient te staven door het indienen van daarvoor bestemde formulieren. Zo moet de dienstverlener bekomen dat de werkgever die een deelnemer tewerkstelt dit met zo'n formulier bevestigt. Het aandeel deelnemers dat nog dakloos in het Street Impact project wordt vastgesteld aan de hand van het aantal deelnemers dat outreach teams op straat aantreffen.

In de Nederlandse projecten zoals bv. Buzinezzclub en The Colour Kitchen daarentegen werd voor de berekening van de baseline gemiddelde uitkeringsduur en baanvindduur gebruik gemaakt van de administratieve data van respectievelijk gemeenten en het Centraal Bureau voor de Statistiek (Scholten, 2015).

Soms zijn administratieve data wel beschikbaar, maar kunnen ze bv. om privacy redenen niet worden benut in het kader van de evaluatie van het project (zie bv. de gezondheidsindicator in het Street Impact project gerapporteerd in Department for Communities and Local Government, 2014).

e) Objectief versus subjectief gemeten uitkomstmaten

Niet alle genoemde uitkomsten zijn meetbaar aan de hand van objectieve gegevens zoals bv. een arbeidscontract of een attest. Vooral tussentijdse zachte uitkomstmaten vereisen eerder een subjectieve inschatting door de deelnemer in kwestie (zelfrapportering) of door een begeleider. Zo wordt de verbetering in de houding en het gedrag van jongeren op school in de hierboven genoemde Britse projecten geëvalueerd door de betrokken leerkracht. In de projecten Duo for a Job en Buzinezzclub worden (niet financieel gewaardeerde) uitkomsten zoals toename in zelfvertrouwen en zelfredzaamheid gemeten door middel van zelfrapportage. Het nadeel van subjectieve uitkomstmaten is dat ze meer vatbaar zijn voor vertekening omdat de inschattingen beïnvloed kunnen zijn door vooroordelen, neiging tot sociaal wenselijk gedrag en foute (zelf)percepties.

2.3.4 Aanbevelingen voor het kiezen van uitkomst(mat)en in het VDAB SIB-project

Welke uitkomsten en uitkomstmaten de voorkeur genieten, hangt af van het doel van de evaluatie en van het evaluatiedesign dat wordt gehanteerd. We bespreken de implicaties hier achtereenvolgens.

2.3.4.1 Andere uitkomsten en uitkomstmaten naar gelang het doel: ex post economische dan wel inhoudelijke evaluatie

Zoals eerder uitgelegd (zie 2.3.1) kunnen in het kader van SIB zowel economische als inhoudelijke evaluaties worden uitgevoerd en hebben deze verschillende doelstellingen. In Tabel 2.3 hieronder vatten we de implicaties samen van deze verschillen voor de keuze van uitkomsten en uitkomstmaten.

Het meten van de uitkomsten van een interventie in de ex-post **economische evaluatie** is gericht op het bepalen of de interventie al dan niet succesvol is geweest in functie van de uitbetaling van de investeerder. Er moet tussen deze partijen ook tot consensus worden gekomen over wat die relevante uitkomsten zijn, hoe die worden gemeten en onder welke voorwaarden sprake is van succes. Dit stelt volgende eisen aan de te selecteren uitkomstmaten (zie ook hoofdstuk 4):

1. De uitkomstmaat dient te meten wat het project ambieert. Dit zijn in het bijzonder de uitkomsten die de constellatie van SIB-partners direct betrokken bij het project (uitbetaler, investeerder en dienstverlener) aanbelangen, en niet zozeer uitkomsten ten bate/koste van andere partijen.
2. De uitkomstmaat wordt door alle betrokken partijen als eerlijk beschouwd. Dit zijn uitkomsten die objectief meetbaar en monetariseerbaar zijn. Dit is het meest gegarandeerd bij objectief meetbare uitkomsten.
3. Om te kunnen inschatten of de interventie (kosten)effectiever is dan het reguliere/alternatieve aanbod, moeten de uitkomsten zowel berekend kunnen worden voor de interventiegroep als de controle/vergelijkingsgroep (in verleden dan wel heden). Bijgevolg moet worden gekozen voor uitkomsten die meetbaar zijn op basis van data die voor beide groepen bekend zijn of verzameld kunnen worden.
4. De uitkomstmaat moet zo worden bedacht dat er zo weinig mogelijk prikkels van uitgaan die de dienstverlener aanzetten om door middel van ingrepen de uitkomsten op te blazen (betere resultaten op papier, zonder dat de resultaten ook daadwerkelijk beter zijn). Voorbeelden van ingrepen zijn het afkomen van succesvollere deelnemers of parkeren van minder succesvolle deelnemers, maar ook het sterk inzetten op uitstroom naar werk kort voor het moment waarop uitstroom wordt gemeten, maar niet op andere momenten.
5. Gekoppeld aan voorgaand criterium is het van belang dat de uitkomstmaten rekening houden met de nodige doorlooptijd van de beoogde interventie. Interventies die inzetten op kortdurende maatregelen met snel resultaten dienen sneller te worden geëvalueerd dan interventies die inzetten op langdurigere maatregelen die duurzame resultaten beogen.
6. De uitkomstmaten moeten aantrekkelijk (doch steeds realistisch) zijn opdat ze de betrokken partijen maar ook externe partijen kunnen blijven overtuigen van de relevantie van de interventie. Zo gaat er een motiverende kracht uit van de uitkomstmaten.

De **inhoudelijke evaluatie** daarentegen heeft tot doel om alle uitkomsten in kaart te brengen die inzicht geven in de totale netto maatschappelijke impact van een project en/of wat de (niet-) werkzame ingrediënten en mechanismen van de interventie zijn (toetsing van de interventietheorie). Naast monetariseerbare uitkomsten is daarbij ook oog voor niet-monetariseerbare uitkomsten. De dataverzameling in het kader van een inhoudelijke evaluatie kan ruimer gaan (bv. ook subjectieve en moeilijk te monetiseren variabelen) waardoor dieper inzicht wordt verkregen in het (selectieve) profiel van deelnemers en de (niet-)werkzame mechanismen van de interventie én de context waarin deze plaatsvond die de maatschappelijke impact bevorderden of verhinderden.

Tabel 2.3 Vergelijking van uitkomsten en uitkomstmaten in het kader van een ex post economische dan wel inhoudelijke evaluatie van het SIB-project

Economische evaluatie	Inhoudelijke evaluatie
Doel: werd beoogde (kosten)effectiviteit behaald?	Doelen: (1) welke (neven)effecten zijn het resultaat van de interventie?; (2) wat zijn de (niet) werkzame specifieke en algemene mechanismen van de interventie én de omgeving?
Uitkomsten op niveau individuele deelnemer en/of groep van deelnemers	Uitkomsten op niveau individu, groep, interventie en maatschappij
In invloedssfeer interventie	Ook aandacht voor verderaf liggende (neven)effecten
Uitkomsten:	Uitkomsten
Tussenliggende én finale uitkomsten	Alle uitkomsten die inzicht geven in totale maatschappelijke impact en/of relevant in functie van toetsing interventietheorie
Eenmalige én duurzame	Uitkomsten hoeven niet monetariseerbaar te zijn
Uitkomsten moeten monetariseerbaar zijn	Uitkomsten kunnen zowel objectief als subjectief gemeten (met gevalideerde of te valideren instrumenten) worden
Objectief meetbaar (of subjectief met gevalideerde instrumenten)	
Correctie voor selectie-effecten (zelfselectie en selectie door dienstverlener d.m.v. afoming, parkeren) die uitstroommaten vertekenen bij het meten van resultaat in zoverre beschikbare data dit mogelijk maken	Verdieping van deelnemersprofiel en selectiemechanismen in functie van aanpak ervan in toekomst. In welke mate zijn de kenmerken van de deelnemers bepalend voor succes/falen van de interventie?
Data:	Data:
Data voor het meten van uitkomsten dienen beschikbaar te zijn voor de interventiegroep én voor de controle/vergelijkingsgroep	Data voor het meten van uitkomsten zijn idealiter beschikbaar voor de interventiegroep en controle/vergelijkingsgroep, maar zijn daar niet toe beperkt
Beperking administratieve taaklast van alle betrokken partijen door zoveel mogelijk terug te vallen op administratief beschikbare data	Naast administratieve data is bijkomende dataverzameling (monitoring, survey, observatie, interviews, ...) wenselijk
<i>Logica: match met projectdoelstellingen + er kan consensus over worden gevonden tussen alle betrokken partijen</i>	<i>Logica: relevantie voor interventietheorie</i>

2.3.4.2 Voor- en nadelen van een 'rate card' versus 'baseline' evaluatie

Social impact bonds zijn 'pay for success'-contracten. Finaal moet dus worden beoordeeld of de met de interventie beoogde uitkomsten werden gerealiseerd door de dienstverlener. Voor deze ex-post economische evaluatie kan op meerdere manieren te werk worden gegaan (Gustafsson-Wright et al., 2015) die grosso modo in twee grote categorieën onder te verdelen zijn (zie ook sectie 2.3.3.2).

- Het eerste type noemen we het **baseline model**. Het houdt in dat de uitkomsten bereikt met de interventiegroep op (quasi-)experimentele wijze worden vergeleken met die van een historische dan wel actuele controle/vergelijkingsgroep. Bij een zuiver experiment worden deelnemers op toevalsbasis toegewezen aan de interventie- dan wel controlegroep terwijl bij een quasi-experimentele aanpak achteraf een groep wordt geconstrueerd die zo goed mogelijk lijkt op de interventiegroep (de baseline). De uitkomstmaat bepaalt hoe succes wordt gemeten, en er dient te worden vastgelegd hoeveel beter de dienstverlener het dient te doen op deze maatstaf t.o.v. de controlegroep alvorens de investeerder wordt terugbetaald. Het te realiseren verschil wordt in principe zo bepaald dat sprake is van kosteneffectiviteit. Voorbeelden van het quasi-experimentele evaluatietype zijn het Nederlandse Buzinezzclub-project en het Belgische Duo for a Job waar respectievelijk het percentage interventiedeelnemers dat uitkeringsonafhankelijk werd en uitstroomde naar werk vergeleken wordt met het percentage in een controlegroep.
- Het tweede type noemen we het **rate card model**. Dit type komt het meest voor onder de tot nog toe gelanceerde SIB's (Gustafsson-Wright et al., 2015). Hier gebeurt de uitbetaling per uitkomst die op het niveau van een individuele deelnemer wordt bereikt. Bijvoorbeeld in de SIB's van het DWP Innovation Fund werd £2600 uitbetaald voor elke deelnemer die gedurende een bepaalde periode een eerste job kon behouden. In de meeste SIB's worden meerdere uitkomsten vergoed en kunnen

per deelnemer dus meerdere uitbetalingen - vaak beperkt tot een plafondbedrag - worden uitgekeerd. Het contract kan ook specificeren dat uitbetaling pas gebeurt wanneer de uitkomst voor een vooraf bepaald aantal deelnemers werd bereikt. In deze methode komt indirect een vergelijkingsgroep aan te pas in de zin dat aan elke uitkomst een faire prijs moet worden gekoppeld en dat voor die berekening idealiter een beroep wordt gedaan op historische data.

De keuze voor een baseline dan wel een rate card model hangt samen met zowel inhoudelijke als praktische overwegingen die we in Tabel 2.4 hieronder samenvatten.

- **Timing van de betaling:** Bij een baseline model geldt de logica dat de uitkomstbetaler enkel overgaat tot betalen wanneer het resultaat bereikt met de interventiegroep beter is dan dat van een vergelijkingsgroep. Of dit resultaat bereikt wordt, kan tussentijds gemonitord worden, maar wordt uiteindelijk pas op het einde geëvalueerd en financieel gewaardeerd. Bij een rate card model is de uitkomstbetaler tevreden met elke stap die met deelnemers wordt gezet tijdens het interventieproces. Uitbetaling gebeurt hier dus ook al tussentijds en belangrijkere mijlpalen worden typisch hoger vergoed. Zo kan de aanvankelijke investeringskost beperkt worden en kan er gaandeweg meer geïnvesteerd worden in de SIB door uitbetalingen te herinvesteren in de interventie ('recycling'; Gustafsson-Wright & Gardiner, 2015).
- **Eisen naar dataverzameling:** Een andere overweging bij de keuze voor een baseline dan wel rate card model hangt samen met de berekeningswijze van het bereikte resultaat. Het eerste model is veeleisender dan het tweede omdat het veronderstelt dat er in het verleden of heden een groep kan worden afgebakend die voldoende vergelijkbaar is en blijft met de deelnemers die instromen in het SIB-project. Verschillende factoren kunnen tot een vertekening leiden van de deelnemersgroep ten opzichte van de vergelijkingsgroep (selectie-effecten, conjunctuur). Bovendien moeten voor beide groepen dezelfde data beschikbaar zijn. Idealiter wordt ook in een rate card model naar historische administratieve data gekeken voor het bepalen van de waarde van een bereikte uitkomst op het niveau van de individuele deelnemer, maar de vergelijkbaarheidsvereiste is methodologisch minder stringent. Wat bij een rate card model vooral wenselijk is, is ervaring met het berekenen van de kosten van interventies en de baten van bereikte uitkomsten. In het Verenigd Koninkrijk kon men op basis van overheidsrapporten en wetenschappelijke studies (onder meer dankzij de uitgebreide ervaring met tendering in diverse domeinen van sociaal beleid) een databank aanmaken van eenheidskostprijzen per gerealiseerde uitkomsten in diverse social beleidsdomeinen (zie Centre for Social Impact Bonds voor deze 'unit cost database').
- **Kost voor de uitbetalende overheid:** In een baseline model kan de kost voor de uitbetalende overheid nul zijn. Er wordt immers pas uitbetaald als een vooraf bepaald streefcijfer op het niveau van de interventiegroep wordt bereikt. Bij een rate card model geeft elk resultaat bereikt bij een deelnemer aanleiding tot uitbetaling. De kans dat met geen enkele deelnemer één van de meerdere gewaardeerde uitkomsten wordt bereikt is klein. Wel kan de uitbetalingsdrempel worden verhoogd door pas over te gaan tot uitbetaling wanneer de uitkomst bij een minimum aantal/aandeel deelnemers werd bereikt.
- **SIB-type:** Het rate card model wordt in het bijzonder aanbevolen voor SIB-constructies waarbij meerdere projecten tegelijk gegund worden en potentiële dienstverleners met elkaar in concurrentie gaan op vlak van prijs per gerealiseerde uitkomst (de 'rate card'). Dit vereist natuurlijk dat er voldoende potentiële dienstverleners op de markt zijn. Al kan een prijsonderhandeling ook plaatsvinden tussen één dienstverlener, overheid en investeerder. In competities en onderhandelingen die sterk op prijs (versus inhoud van de interventie en expertise van de dienstverlener) gericht zijn, schuilt steeds het gevaar dat de laagste prijs niet noodzakelijk 'best value for money' is.

Tot slot, wil men in een SIB de voor- en nadelen van beide modellen balanceren dan kan gekozen worden voor een **combinatie** van beide.

Tabel 2.4 Voor- en nadelen van een rate card evaluatie in functie van uitbetaling in vergelijking met een baseline model

Voordelen rate card model	Nadelen rate card model
Mogelijkheid tot waardering van ruimere set van uitkomsten (tussentijdse, inspanning en resultaat, ev. ook zachte) Evalueren is administratieve kwestie: eenvoudiger Tussentijdse uitbetalingen aan investeerder kunnen opnieuw in project geïnvesteerd worden (recycling). Lagere investeringskost bij de start. In bijzonder geschikt voor SIB-constructies waarbij meerdere projecten worden gegund via aanbesteding (competitie op prijzen per uitkomst)	Moeilijk om prijs te bepalen per uitkomst. Overhead: Bewijslast en dus administratieve taaklast voor dienstverlener en de instantie die controle uitvoert Minimaal uit te betalen vergoeding voor commissioner > € 0. (Tenzij een drempelwaarde wordt geïntegreerd, bv. dat minimaal x-aantal deelnemers de uitkomsten behaalden.) Laagste prijs is niet noodzakelijk best value for money

2.4 Besluit

We startten van de vaststelling dat Social Impact Bonds een bijzonder samenwerkingsverband zijn tussen overheden, private investeerders en dienstverleners met het oog op het aanpakken van een maatschappelijk probleem dat baat heeft bij innovatie om op een (kosten)effectieve(re) te worden aangepakt. In essentie is een SIB een ‘pay for success’-contract tussen deze partijen waarbij de investeerder de dienstverlener vergoedt voor het uitvoeren van de interventie en de overheid de investeerder enkel terug betaalt wanneer de dienstverlener de beoogde uitkomsten kon realiseren.

In dit hoofdstuk gingen we in op twee belangrijke voorwaarden opdat Social Impact Bonds succesvol zouden zijn. Met name dat de betrokken partijen eensgezind zijn over:

1. **een heldere afbakening van de beoogde doelgroep** die (a) de dienstverlener stimuleert tot *innovatie*; (b) de dienstverlener stimuleert om *maatschappelijke meerwaarde* te realiseren door te werken met de hele beoogde doelgroep (i.e. geen afroming, cherry-picking of parkeren); (c) toelaat dat naast de interventie een *controlegroep* (in het heden of verleden) kan worden afgebakend in de administratieve data waarmee de uitkomsten van de interventiegroep kan worden vergeleken;
2. **heldere, meetbare en monetariseerbare uitkomsten** op basis waarvan het succes van de interventie zal worden afgerekend en de evaluatiemethode incl. uitkomstmaten op basis waarvan dit zal worden getoetst

Wat het afbakenen van de doelgroep betreft, hebben we aan de hand van het voorbeeld van het SIB-project dat VDAB beoogt voor de NEET's in Antwerpen, gewezen op het belang om stapsgewijs te werk te gaan en in beide stappen rekening te houden met de drie geformuleerde aandachtspunten (zie a, b en c in punt 1 hier net boven). De twee stappen zijn: (1) het scherpstellen van de beleidsdefinitie; en (2) het omzetten van de beleidsdefinitie in een operationele definitie. De **beleidsdefinitie** dient aan te sluiten bij de inhoudelijke prioriteiten van het SIB-project terwijl de **operationele definitie** tot doel heeft om (1) tijdens de uitvoering van het project aan de hand van een gedetailleerde criterialijst case per case te kunnen beslissen welk individu wel/niet tot de beoogde doelgroep behoort en dus wel/niet kan instappen; en (2) een historische dan wel actuele controle/vergelijkingsgroep te kunnen afbakenen.

Wat het selecteren en definiëren van relevante uitkomsten en uitkomstmaten betreft, hebben we aangetoond dat welke uitkomst(mat)en in het vizier komen, afhangt van de inhoudelijke doelstellingen van het SIB-project en van het type evaluatie dat aan de orde is. **Inhoudelijk** kan een project gericht zijn op het realiseren van een stabiele basisleefsituatie van deelnemers, maar ook op attitude- en gedragsverandering, competentieversterking of arbeidsmarktaandeel. Afhankelijk van wat de focus is, zullen deze uitkomsten beschouwd worden als tussentijdse dan wel finale, en eenmalig dan wel

duurzaam te bereiken uitkomsten. Wat het **type en timing van de evaluatie** betreft, maken we een onderscheid tussen:

- de ex ante sociale **kostenbatenanalyse** die tot doel heeft alle potentiële kosten en baten van een interventie t.a.v. een maatschappelijk probleem in kaart te brengen en te verrekenen met als doel om alle potentieel relevante stakeholders in kaart te brengen;
- vervolgens kan werk gemaakt worden van een ex ante **kosteneffectiviteitsanalyse** waarbij de monetariseerbare kosten en batenbalans in kaart wordt gebracht voor de direct bij de SIB betrokken partijen (uitbetalende overheid, investeerders en dienstverlener) zodat niet meer wordt geïnvesteerd dan de verwachte opbrengst voor de betrokken partijen;
- in het kader van een SIB is een ex-post **economische evaluatie** vereist. Dit is de evaluatie op basis waarvan wordt besloten of de interventie al dan niet de beoogde uitkomsten heeft gerealiseerd. We hebben zes criteria aangestipt waaraan moet worden voldaan bij de selectie van uitkomst(mat)en voor dit centrale type evaluatie in het kader van de SIB. Namelijk dat de uitkomst(mat)en (1) meten wat de betrokken partijen met de interventie ambiëren; (2) als eerlijk worden beschouwd door alle betrokken partijen; (3) meetbaar zijn voor zowel de interventie als de controle/vergelijkingsgroep; (4) niet aanzetten tot calculerend gedrag bij de dienstverlener die tot een vertekening van het reële effect leidt; (5) aansluiten bij de doorlooptijd van de interventie; en (6) aantrekkelijk en motiverend zijn.
- daarnaast is ook een **inhoudelijke evaluatie** aanbevolen om juiste keuze te maken m.b.t. het vervolg van het SIB-project: onder welke voorwaarden, met welke ev. bijsturingen en met welk financieringsmechanisme loont het om het project verder te zetten. De inhoudelijke evaluatie heeft immers aandacht voor de volledige *maatschappelijke impact van het SIB-project* door ook oog te hebben voor (on)bedoelde en (on)gewenste effecten van de SIB die buiten het belang van de direct bij de SIB-betrokken partijen vallen. Bovendien is een tweede type inhoudelijke evaluatie gericht op de vraag *waarom de interventie en de SIB-constructie al dan niet succesvol waren* door uit te zoeken wat de (niet-)werkzame ingrediënten en (causale) mechanismen van deze waren.

Vervolgens gingen we dieper in op de link tussen de keuze tussen twee grote types ex post evaluatie en de keuze voor de uitkomsten en uitkomstmaten. Met name de keuze tussen (1) een **‘baseline’ model** waarbij de uitbetaling van de investeerder afhangt van de mate waarin de dienstverlener met de interventie beter scoort op een vooraf bepaalde uitkomst dan een vergelijkeningsgroep; en (2) een **‘rate card’** model waarin een uitbetaling gebeurt telkens wanneer een vooropgestelde uitkomst wordt bereikt met een individuele deelnemer. Beide evaluaties hebben eigen voor- en nadelen en de keuze voor de ene of de andere hangt samen met zowel inhoudelijke doelstellingen (o.a. welk type uitkomsten wordt beoogd) als praktische overwegingen (o.a. welk type data kan beschikbaar gemaakt worden en welke initiële investeringskost kunnen investeerders aan).

Tot besluit, voor het opzetten van een sociale interventie aan de hand van het SIB-financieringsinstrument bestaat niet één succesformule. Het succes schuilt in het weloverwogen maken van keuzes m.b.t. de doelgroep, de uitkomsten en de evaluatiemethode afgestemd op de inhoudelijke doelstellingen en rekening houdend met de praktische mogelijkheden binnen elk project en de prikkels die uitgaan van de projectmodaliteiten op alle betrokken partijen.

3 | Maatschappelijke kosten van een werkzoekende en de kosten en baten van activering

3.1 Inleiding

Investeren in het ondersteunen van NEET-jongeren in hun zoektocht naar werk kan de maatschappij, en in het bijzonder de overheid, zowel op korte als lange termijn veel kosten besparen. Vooraleer een SIB-project wordt opgezet is het van belang inzicht te hebben in de ruimere maatschappelijke kosten en baten die zo'n interventie met zich meebrengt. Op die manier komen relevante partners voor het SIB-project in beeld en wordt ook inzicht verworven in een realistische kostprijs. In hoofdstuk 2 werd deze oefening besproken onder de noemer 'ex ante economische evaluaties'. In dit hoofdstuk brengen we de maatschappelijke kosten en baten in kaart die relevant zijn in het kader van het door VDAB beoogde SIB-project. We proberen deze kosten bovendien zo ver en zo goed mogelijk te becijferen, waarbij we een onderscheid maken tussen directe en indirecte kosten.

Directe kosten definiëren we als de som van de uitgaven van de overheid m.b.t. uitkeringen en activatie en de misgelopen belastinginkomsten. Deze kosten kunnen in principe worden becijferd, hoewel hiervoor sterke assumpties over de 'gemiddelde' NEET noodzakelijk zijn. Deze besparingen worden gerealiseerd van zodra de jongere uitstroomt naar werk. Voor het schatten van deze kosten volgen we in grote lijnen de methodologie, die werd ontwikkeld door Gerard, Valsamis, and Van der Beken (2012) van Idea Consult in een rapport rond de kosten van werkloosheid in 6 Europese landen. Deze auteurs schatten de kost van een werkzoekende in België op basis van cijfers van 2010 op ongeveer 33.000 euro op jaarbasis. De schatting van de directe kosten wordt in detail besproken in de volgende sectie.

Indirecte kosten zijn veel moeilijker te becijferen, maar desalniettemin van primordiaal belang bij het inschatten van de maatschappelijke kosten van NEET-jongeren. Het gaat hier om kosten op korte termijn (verveling, sociaal isolement, identiteit, ...) en op langere termijn (grotere kans op langdurige werkloosheid en armoede, ...). We becijferen deze kosten niet, maar geven in sectie 3.3 wel een beknopt overzicht van de literatuur m.b.t. het verband tussen (jongeren)werkloosheid en deze maatschappelijke kosten.

3.2 Directe kosten van werklozen/NEET jongeren

We schatten dat de directe kosten voor de overheid van een NEET op jaarbasis ongeveer **36.000 euro** bedragen. Drie parameters bepalen in belangrijke mate deze schatting: (1) het loon van de NEET wanneer deze werk vindt, (2) de uitkering en (3) de kosten van de VDAB en/of OCMW voor activatie en het opvolgen van het dossier van werkzoekende NEET.

De hoogte van het potentiële loon van de NEET-jongere is de belangrijkste parameter. Hoe hoger dit loon, hoe meer belastinginkomsten de staat misloopt wanneer de jongere niet aan het werk is. We kozen voor een brutoloon van 2607 euro/maand. Volgens Eurostat komt dit overeen met het gemiddeld loon van een alleenstaande zonder kinderen, die 67% van het loon van de 'gemiddelde'

werknemer in België verdient.³ Dit loon komt bovendien, volgens de statistieken van FOD Economie, ongeveer overeen met het bruto mediaan loon van een werknemer met minder dan twee jaar anciënniteit (2583 euro/maand).⁴ Een bruto maandloon van 2607 euro lijkt dus een realistische veronderstelling omdat NEET's per definitie jonger dan 25 jaar zijn, weinig werkervaring hebben en dikwijls laag opgeleid zijn.

Op basis van de assumptie m.b.t. het loon berekenden we vervolgens de misgelopen belastingen. Enerzijds zijn er de directe belastingen op het loon (personenbelasting en RSZ bijdrage werknemer en werkgever), en anderzijds zijn er de indirecte belastingen via de BTW op consumptie. Voor de personenbelasting en de RSZ bijdrage van de werknemer werden de cijfers van Eurostat overgenomen. Voor het berekenen van de RSZ bijdrage van de werkgever veronderstelden we dat deze gemiddeld 32% van het bruto loon bedraagt.⁵ Voor de indirecte belastingen gaan we uit van een BTW voet van 21%, en veronderstellen we dat een werknemer 15% van zijn netto loon spaart, terwijl een werkzoekende zijn volledig inkomen uitgeeft.

Een tweede belangrijke parameter voor het schatten van de directe kosten van een werkzoekende is de hoogte van de uitkering. Hier opteerden we voor een leefloon van een alleenstaande zonder kinderen. Dit bedraagt 867,4 euro/maand.⁶ We kozen hiervoor omdat ook NEET-jongeren die nog geen recht hebben op een werkloosheidsuitkering in principe recht hebben op een leefloon op voorwaarde ze alleen wonen.

Een derde parameter is de kost voor de VDAB en/of OCMW m.b.t. het administratief opvolgen van het dossier van de werkzoekende en kosten gerelateerd aan activatie van werkzoekenden (trainingen, stages, opleidingen). Eurostat schat dat België hier in 2014 1.5 miljard euro in investeerde, wat neerkomt op 3550 euro per werkzoekende. Dit komt ruwweg overeen met de kosten van de VDAB per werkzoekende. De VDAB heeft een jaarlijks budget van om en bij de 650 miljoen euro⁷ voor ongeveer 150.000 werkzoekenden in Vlaanderen, wat neerkomt op 4300 euro per werkzoekende.⁸

Door de grote impact van de keuze van de parameters dient de schatting van een directe kost van 36.000 euro per werkzoekende met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. Het geeft enkel een grootteorde van de potentiële besparing die de overheid realiseert wanneer een NEET doorstroomt naar werk. Bovendien mag een dergelijke kosten-baten analyse niet te ver worden doorgetrokken. Zo zou het niet wenselijk zijn te concluderen dat NEET-jongeren die geen uitkering krijgen minder intensief zouden moeten worden begeleid dan NEET-jongeren met een uitkering omdat deze laatste groep 'duurder' is voor de overheid.

3 Zie tabel 'Annual net earnings' onder <http://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/database>

4 http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/arbeid_leven/lonen/maandloon/

5 Zie <http://www.rsiz.fgov.be/nl/werkgevers-en-de-rsz/aangiften-bijdragen-en-verplichtingen>

6 <http://www.mi-is.be/nl/equivalent-leefloon>

7 Uit een parlementaire vraag van Bart Van Malderen in 2013 blijkt dat de VDAB over een budget van 615 miljoen euro beschikte in 2012. We nemen aan dat dit in 2015 gestegen is tot 650 miljoen euro.

8 Merk op dat dit niet de kost is per dossier. De VDAB behandelt veel meer dossiers dan dat er werkzoekenden zijn in Vlaanderen, doordat het merendeel van de werkzoekenden die instroomt bij de VDAB binnen het jaar zijn doorgestroomd naar werk. In de parlementaire vraag wordt geschat dat het afronden van één dossier in 2012 gemiddeld 1070 euro kostte. Bijgevolg worden de kosten van activering overschat in de tabel. Anderzijds wordt er geen rekening gehouden met de kosten voor activatie bij het OCMW, en is het zeer waarschijnlijk dat de NEET-populatie meer begeleiding nodig heeft dan de 'gemiddelde' werkzoekende en daardoor meer kost. In het volgende deel van het rapport gaan we dieper in op de kosten voor de VDAB voor het begeleiden van NEET's.

Tabel 3.1 Wat zijn de directe kosten van een werkzoekende?

	Bedrag	Bron
Gemiddeld bruto loon op jaarbasis (alleenstaande, zonder kinderen, 67% van het koon van de gemiddelde Belgische werknemer)	31.284	Eurostat
Directe belastingen		
Belastingen op arbeid werknemer	6.743	Eurostat
RSZ bijdrage werknemer	4.350	Eurostat
RSZ bijdrage werkgever	10.011	Assumptie: RSZ-bijdrage van 32% op bruto loon
Indirecte belastingen (BTW)		Assumptie: BTW = 21%
Werkzoekende met leefloon (spaart niet)	2.186	Assumptie: werkzoekende op leefloon spaart niet, werknemer spaart 15% netto inkomen
Werknemer	3.603	
Kosten overheid		
Leefloon (alleenstaande zonder kinderen op jaarbasis)	10.409	POD MI
Activatie per werkzoekende (training, administratie, opleiding)	3.553	Eurostat
Directe kost werkzoekende	36.484	

3.3 Indirecte kosten van werklozen/NEET jongeren

De indirecte kosten van jongerenwerkloosheid - zowel op korte als langere termijn - zijn erg talrijk. We beperken ons hier tot drie belangrijke 'kosten', die sterk gerelateerd zijn met (jongeren)werkloosheid: (1) armoede & welzijn, (2) verlies van human capital en (3) de impact van werkloosheid op het subjectieve geluksgevoel. Tabel 3.2 vat de belangrijkste relaties tussen deze aspecten en jongerenwerkloosheid samen.

Tabel 3.2 Verband tussen jongerenwerkloosheid en maatschappelijke kosten

	Relatie met jongerenwerkloosheid
Armoede & welzijn	In België hebben werkzoekenden een groot risico onder de armoede drempel te leven. Werkloosheid leidt op langere termijn tot een groter risico op sociaal isolement (Kieselbach, 2003) en heeft belangrijke negatieve effecten op de gezondheid (Catalano et al., 2011)
Human capital accumulation	Jeugdwerkloosheid heeft ook op langere termijn effecten op het individu en de maatschappij door een verlies van human capital, voornamelijk door het belang aan het accumuleren van (werk)ervaring voor de latere loopbaan (Kahn, 2010; Mroz & Savage, 2006)
Geluk & identiteit	De uitgebreide literatuur rond 'happiness' wijst erop dat het hebben van 'werk' (en niet enkel voldoende inkomen) in belangrijke mate bijdraagt tot iemands geluk (MacKerron, 2012; Shirakawa, 2016).

3.3.1 Armoede & welzijn

Werkloosheid in België is sterk geassocieerd met leven in armoede (Studiedienst Vlaamse Regering, 2016). De Vlaamse Armoedemonitor van 2015 toont aan dat 35% van de werkzoekenden onder de armoede risicodrempel⁹ leven, terwijl dit risico slechts 3% bedraagt voor werkenden. In gezinnen met een lage werkintensiteit, waar een deel van de NEET-jongeren zicht bevindt, is dit risico zelfs 48%. Een studie van Derks, Elchardus, Glorieux, and Pelleriaux (1995), waarbij een dezelfde groep Vlaamse werkzoekenden tweemaal wordt bevraagd over een periode van negen jaar, wijst erop dat

⁹ In 2013 lag de armoede risicodrempel op 1074 euro/maand voor een alleenstaande.

werkloosheid ook belangrijke implicaties heeft voor de kinderen en onder meer een negatieve impact heeft op schoolresultaten. Werkloosheid en armoede zijn dus duidelijk aan elkaar gelinkt, zelfs over de generaties heen. Het spreekt voor zich dat de maatschappelijke kosten van armoede zeer groot zijn en dat het verminderen van de armoede daarom een doel op zich is. Investeren in de doorstroom naar werk van (kwetsbare) NEET-jongeren kan daardoor ook een belangrijke rol spelen in de strijd tegen armoede.

Academisch onderzoek vindt een duidelijk relatie tussen (langdurige) werkloosheid en welzijn. Studies wijzen op een verhoogde risico op sociaal isolement en verveling (Kieselbach, 2003) en een verhoogd risico op medische en psychosociale klachten (Catalano et al., 2011; Derks et al., 1995).

3.3.2 Human capital accumulation

Werkervaring opbouwen is voor jongeren erg belangrijk. Dit leerproces vertraagt bij jongeren die niet snel na het afstuderen werk vinden, wat ook op langere termijn gevolgen heeft voor de jongere zelf en voor de maatschappij. Verschillende studies hebben aangetoond - onder meer door het effect van afstuderen in een 'slecht' jaar te onderzoeken - dat jongeren die niet snel doorstromen naar werk ook jaren later nog minder verdienen (Kahn, 2010; Mroz & Savage, 2006). Studies op basis van Belgische en Vlaamse data vinden eveneens dat de kans op werkloosheid toeneemt voor mensen die in vorige levensfasen reeds met werkloosheid werden geconfronteerd (Derks et al., 1995; Gangji & Plasman, 2008; Heylen, 2011). Zo toont de studie van Gangji and Plasman (2008) aan dat de kans om opnieuw werkloos te worden tussen de 11 en 33 procentpunt hoger ligt bij werknemers die ooit reeds werkzoekend waren ten opzichte van werknemers met een gelijkaardig profiel die nooit in de werkloosheid belandden. Bijgevolg is er een soort van 'path dependency', waarbij het van belang is zo snel mogelijk na het afstuderen of bij jobverlies jongeren te ondersteunen in de zoektocht naar werk. Dit vermijdt niet enkel kosten op korte termijn, maar eveneens op lange termijn doordat een negatieve spiraal wordt vermeden.

3.3.3 Geluk & identiteit

Een uitgebreide empirische literatuur onderzoekt het effect van werken op het gevoel gelukkig te zijn (MacKerron, 2012; Shirakawa, 2016). Een belangrijke vaststelling uit deze literatuur is dat werkloos zijn een belangrijke, negatieve invloed heeft op 'gelukkig' zijn, zelfs wanneer men controleert voor inkomen. Met andere woorden, werk is meer dan enkel en alleen een manier om een inkomen te verdienen. Werk zorgt eveneens voor structuur, een sociaal netwerk, versterkt de eigenwaarde en bepaalt in belangrijke mate de eigen identiteit. Kwalitatief onderzoek in Vlaanderen - bijvoorbeeld van het Jeugd Onderzoeksplatform - bevestigt dit (Kemper, Van Der Eecken, Derluyn, De Bie, & Bradt, 2016).

3.4 De kosten en baten van een activering

Met het SIB-project heeft de VDAB tot doel de werkloosheid bij individuele jongeren aan te pakken door middel van een doelgroepgerichte activeringsactie. Zo'n actie, heeft net als het reguliere aanbod, een kostprijs, maar er zijn ook individuele en maatschappelijke baten aan gekoppeld als de actie effectief is in het bereiken van het beoogde doel (o.a. uitstroom naar werk). Bollens (2012, 7) geeft een uitgebreid overzicht op basis van literatuur m.b.t. de verschillende kosten en baten van interventies in kader van activerend arbeidsmarktbeleid voor diverse actoren. Dit overzicht geven we weer in Tabel 3.3 op de volgende bladzijde. De actoren die kosten dragen en baten verwerven zijn: de werkzoekende deelnemers, de dienstverlenende instantie, de voorziening die instaat voor de uitkering, werkgevers, en de maatschappij. Telkens moet een onderscheid gemaakt worden tussen kosten en

baten tijdens en na de actie. Aan de baten voor individuele werkzoekende deelnemers kunnen nog volgende ‘zachte effecten’ worden toegevoegd die indirect ook ten bate komen van werkgevers omdat ze leiden tot kwalitatievere matches tussen vraag en aanbod: betere kennis van de arbeidsmarkt, hogere jobgerelateerde zelfkennis, hogere jobgerelateerde ervaren zelfeffectiviteit (Van Dooren et al., 2011).

Het aantal studies met betrekking tot de effectiviteit van interventies in het kader van het activerend arbeidsmarktbeleid, in bijzonder van de kosteneffectiviteit, blijft echter beperkt (Bollens, 2012). Een belangrijk obstakel hierbij - waarmee we ook geconfronteerd worden bij de benchmarking in het kader van de SIB - is de moeilijkheid om kosten correct toe te wijzen aan het niveau van individuele (reguliere) acties waardoor slechts bij benadering een inschatting van de kosten kan worden gemaakt (Bollens, 2012). Het overzicht geeft verder ook de complexiteit van de berekening van de kosteneffectiviteit aan ten gevolge van zogenaamde substitutie- of verdringingseffecten waarbij de baten voor de groep tot wie de actie gericht is (bv. meer kansen op werk voor de deelnemers) ten koste gaan de baten voor een vrij gelijkaardige groep die niet met de actie wordt bereikt. Een typisch voorbeeld is het effect bij een loonkostsubsidie of financiële aanwervingsprikkels die de kansen van de beoogde doelgroep (bv. 18-25 jarigen) om aangeworven te worden vergroot, maar de kansen van zij die net buiten deze categorie vallen zoals de 26-jarigen verlaagt - tenzij de maatregel netto tot jobcreatie zou leiden. Een andere ‘kost’ die moeilijker te berekenen valt is de ‘deadweight loss’. Het gaat hier om de middelen die besteed zijn aan jongeren die zonder de actie ook werk hadden gevonden.

Tabel 3.3 Overzicht van de kosten en baten van activerend arbeidsmarktbeleid

Betrokken partij	Kosten	Baten
Deelnemers	Tijdens de actie - directe kosten verbonden aan de deelname (kinderopvang, verplaatsingskosten, kleding,...); - minder vrije tijd; - minder mogelijkheid tot thuisarbeid / informele arbeid/ vrijwilligerswerk; - minder tijd om naar werk te zoeken; Na de actie - deelname als negatief signaal naar potentiële werkgever; - kosten verbonden aan werken (vervoer, kleding, kinderopvang) - sociale zekerheid WN en directe belastingen; - verlies werkloosheidsuitkering; - verlies vrije tijd;	Tijdens de actie - hoger inkomen tijdens deelname (vb. opleidingspremie, verplaatsingsvergoeding); Na de actie - toegenomen competenties; - loon; - hogere kans op vinden van werk; - lager werkloosheidsrisico; - hogere jobsatisfactie; - grotere zelfwaardering; - groter levensgeluk; - betere gezondheid;
Private werkgevers	Tijdens de actie - daling aantal beschikbare werkzoekenden; Na de actie - verloning, sociale zekerheid WG	Na de actie - vacatures makkelijker/beter te vervullen; - toename productie
Vlaamse overheid	Tijdens de actie - kosten van de activeringsacties;	Tijdens de actie - opbrengsten uit de acties;
Federale overheid		Na de actie - minder werkloosheidsuitkeringen; - meerinkomsten sociale zekerheid - meerinkomsten directe belastingen - meerinkomst indirecte belasting door toename consumptie
Aanbieders activering	Tijdens de actie - kosten (loon, materiaal, kapitaal, etc.)	Tijdens de actie - kosten van de activeringsacties;
Rest van de maatschappij	Na de actie - substitutie; - verdringing; - deadweight effect;	Na de actie - daling criminaliteit; - positie spill overeffecten op familieleden, waaronder kinderen; - daling kosten gezondheidszorg - betere werking arbeidsmarkt; - verbetering sociale cohesie;

Bronnen : Vos e.a. 2000; Vleugels e.a. 1998; Boorsma e.a. 1994; Nicaise 1995; Groot e.a 2003;

Bron Bollens, 2012, 7

4 | Quasi-experimentele evaluatie van de SIB

4.1 Inleiding

Een hoofdkenmerk van de SIB als financieel instrument houdt in dat de investeerder wordt terugbetaald door de overheid indien de dienstverlener het beoogde resultaat heeft gerealiseerd. Zoals toegelicht in hoofdstuk 2 is het van belang dat de betrokken partijen op voorhand consensus bereiken over welke resultaten beoogd worden; welk resultaat als bevredigend wordt beschouwd; en hoe dit zal worden beoordeeld. In hoofdstuk 2 werden de voor- en nadelen van verschillende mogelijke uitkomsten, uitkomstmaten en ex post evaluatiemethoden besproken. Dit hoofdstuk bespreekt op welke manier een quasi-experimentele methode zou kunnen worden geïmplementeerd voor het evalueren van de SIB in functie van het terugbetalen van de investeerder. We definiëren een quasi-experimentele methode als een methode waarbij resultaten van de SIB-deelnemers worden vergeleken t.o.v. een controlegroep.¹⁰ In tegenstelling tot hoofdstuk 2 kiezen we voor één uitkomstmaat, namelijk uitstroom uit werk, om zo te illustreren hoe de SIB kan worden geëvalueerd.

Het grote voordeel van een quasi-experimentele methode is dat het afbakenen van een controlegroep toelaat om verschillende SIB's, die werken met erg verschillende doelgroepen, toch op een erg gelijkaardige manier te evalueren. SIB's die bijvoorbeeld werken met laaggeschoolde, langdurige werkzoekenden zullen in absolute cijfers een lagere uitstroom naar werk moeten realiseren om als succesvol te worden beschouwd dan SIB's die werken met hooggeschoolde jongeren. Werken met een controlegroep heeft als bijkomend voordeel dat de economische conjunctuur mee in rekening kan worden gebracht: wanneer het economisch minder goed gaat is dit immers zowel het geval voor de jongeren in de SIB als in de controlegroep. Een laatste voordeel van een quasi-experimentele methode in vergelijking met een rate card model is dat de moeilijke oefening van het koppelen van specifieke doelen (bijvoorbeeld een opleiding behalen) aan een financiële uitbetaling voor de dienstverlener/investeerder wordt vermeden.

Dit wil echter niet zeggen dat een quasi-experimentele methode de enige manier is om de SIB voor NEET-jongeren in Antwerpen te evalueren of dat deze methode geen nadelen heeft. Een eerste nadeel is dat deze methode enkel toelaat om uitkomsten mee te nemen die kunnen worden gemeten voor zowel de SIB-deelnemers als de controlegroep. Hierdoor kunnen bepaalde uitkomsten (zoals opleidingen, competentieversterking, versterken van netwerk, zelfstandigheid, ...) niet worden gevalideerd, terwijl deze wel een meerwaarde op zichzelf hebben (zie ook hoofdstuk 2). Een gelijkaardig probleem is dat bepaalde kenmerken van jongeren van belang zijn voor het vinden van een job (bv. motivatie of tweede generatie migranten), maar niet kunnen worden meegenomen in de analyses doordat ze niet worden gemeten. Een rate card methode, waarbij de investeerder financieel beloofd wordt voor elke jongere die een bepaald doel behaalt, biedt daarom zeker ook perspectief. De voor- en nadelen van beide methodes worden besproken in hoofdstuk 2. In sectie 4.3.4 worden de beperkingen van de quasi-experimentele methode voor het evalueren van deze specifieke SIB geëvalueerd.

Het doel van dit hoofdstuk is niet om een quasi-experimentele methode te vergelijken met een rate card methode. Wel wensen we te illustreren hoe, wanneer er zou worden gekozen voor een quasi-experimentele methode, dit precies in zijn werk zou kunnen gaan voor een SIB voor NEET-jongeren in Antwerpen.

¹⁰ In de literatuur is de definitie van "quasi-experimenteel" echter veel strenger, en wordt geëist dat ook voor de 'unobservables' wordt gecontroleerd, wat we hier niet kunnen doen.

We behandelen hierbij twee aspecten. In het eerste deel van dit hoofdstuk definiëren we de uitkomstmaten, die kunnen worden gebruikt om na te gaan of een jongere al dan niet succesvol is uitgestroomd naar werk. We gaan na of ‘succesvol’ uitstromen kan worden gedefinieerd als minstens twee maanden gewerkt hebben over een periode van zes maanden of als het beter is om ‘succes’ te definiëren als minstens drie maanden gewerkt hebben over een periode van 12 maanden. We definiëren hierbij ‘werk’ op verschillende manieren (e.g. met of zonder uitzendarbeid).

In het tweede deel bespreken we op welke manier SIB-deelnemers kunnen worden vergeleken t.o.v. een controlegroep. De controlegroep wordt hier afgebakend als alle (Antwerpse) jongeren die voldoen aan de doelgroep van de SIB en die geregistreerd zijn bij de VDAB. Deze jongeren zijn dus opgenomen in de reguliere werking van de VDAB (inclusief de tenders). Op deze manier kunnen we evalueren of de SIB het beter doet dan wanneer de jongeren het standaard VDAB traject zouden hebben doorlopen. We vergelijken dus niet met een controlegroep van jongeren die geen enkele vorm van begeleiding ontvangen. Op basis van deze controlegroep stellen we een matrix op waarmee kan worden bepaald wat de kans is dat een jongere uitstroomt naar werk gegeven zijn socio-economische kenmerken (opleiding, leeftijd, geslacht, migratieachtergrond, ...).

In het derde deel stellen we een stappenplan voor dat kan worden gebruikt voor de toekomstige evaluatie van de SIB voor NEET’s in Antwerpen.

4.2 Keuze van een uitkomstmaat

4.2.1 Criteria voor het kiezen van een uitkomstmaat

Het evalueren van de SIB vereist dat we een uitkomstmaat definiëren, waarop het project zal worden beoordeeld. In principe zijn er verschillende uitkomstmaten mogelijk en in de volgende sectie zullen we experimenteren met een aantal verschillende uitkomstmaten. We kiezen vervolgens de ‘beste’ uitkomstmaat door rekening te houden met de volgende criteria:

1. De uitkomstmaat dient te meten wat het project ambieert. In dit specifieke geval betekent dit dat we uitstroom naar (duurzaam) werk trachten te meten. Zie hoofdstuk 2 voor een discussie van uitkomstmaten met een andere finaliteit (i.e. opleidingen, versterken attitudes, versterken sociaal netwerk, ...).
2. De uitkomstmaat wordt door alle partijen als eerlijk beschouwd. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is dat de maatstaf op een eenduidige manier kan worden gedefinieerd en niet achteraf voor discussie vatbaar is. Hoe eenvoudiger de uitkomstmaat, hoe gemakkelijker voor alle partijen om de sterktes en zwaktes van de maatstaf te begrijpen.
3. De uitkomstmaat moet kunnen worden gemeten op basis van informatie die standaard beschikbaar is in de VDAB datasets. Enerzijds is dit nodig om dezelfde uitkomst te kunnen meten in de controlegroep, en anderzijds wensen we geen bijkomende informatie te verzamelen bij de SIB deelnemers om zo de administratie en kosten tot een minimum te beperken. Dit wil niet zeggen dat bepaalde definities niet kunnen afwijken van de gangbare definities binnen de VDAB. Het is enkel belangrijk dat de ‘nieuwe’ definities kunnen worden gemeten met informatie die geregistreerd wordt bij de VDAB. Zo zullen wij succesvol uitstromen naar werk definiëren als minstens een aantal maanden hebben gewerkt over een bepaalde periode na de start van het traject (wat perfect te meten is met de VDAB data), terwijl de VDAB uitstroom naar werk typisch bepaalt door op één specifiek moment, typisch zes of twaalf maanden na het einde van het traject, te meten of de jongere aan de slag is.
4. De uitkomstmaat is zo gekozen dat de dienstverlener de juiste incentives heeft. Zo dient er te worden vermeden dat de dienstverlener dankzij een kleine, administratieve ingreep (i.e. de werk-

zoekende één dag werk geven na exact 6 maanden) betere resultaten kan behalen op papier, zonder dat de resultaten ook daadwerkelijk beter zijn. Ook het al dan niet beschouwen van uitzendarbeid als werk heeft mogelijks een grote invloed op de aanpak van de dienstverlener.

5. M.b.t. het tijdstip van meten wordt naar een evenwicht gezocht tussen enerzijds de dienstverlener voldoende tijd geven een traject met de jongeren te doorlopen en anderzijds de evaluatie voldoende snel op het project te laten volgen om zo betalingen mogelijk te maken.
6. De uitkomstmaat bedraagt - zonder interventie van de SIB dienstverlener (i.e. in de controlegroep waar jongeren enkel onder de reguliere VDAB werking vallen) - ongeveer 50%.¹¹ We wensen te vermijden dat zonder interventie de uitkomst in bijna alle gevallen wordt behaald (i.e. een uitkomst van 100%) of dat de uitkomst zogoed als onmogelijk te behalen is voor de doelgroep. In beide gevallen is het voor de dienstverlener immers moeilijk om het beter te doen. Bij lage en hoge slaagpercentages wordt de uitkomst bovendien sterker afhankelijk van een paar individuen. Lage slaagpercentages hebben als bijkomend nadeel dat ze demotiverend kunnen werken voor de dienstverlener, en een verkeerd signaal kunnen sturen naar beleidsmakers.

4.2.2 Hoe experimenteren met verschillende uitkomstmaten?

Op basis van de criteria hierboven zullen we experimenteren met verschillende uitkomstmaten op basis van historische VDAB data. Alvorens in te gaan op de specifieke uitkomstmaten, geven we per criterium aan hoe welke keuzes zullen worden gemaakt.

Criterium 1 (meten wat we willen bereiken): Het doel van het project is het bevorderen van de uitstroom naar (duurzaam) werk voor NEET's in Antwerpen. De VDAB heeft een standaard manier om uitstroom naar werk te definiëren, die we dan ook zullen gebruiken voor het evalueren van de SIB. Onderstaand kader geeft meer details over de manier waarop uitstroom naar werk wordt gedefinieerd door de VDAB. Het is belangrijk om mee te geven dat jongeren die gedurende 10 dagen (niet noodzakelijkerwijs opeenvolgende dagen) gewerkt hebben via uitzendarbeid ook worden meegeteld. Indien uitzendarbeid niet wordt beschouwd als 'duurzaam' werk kunnen we er ofwel voor kiezen om uitzendarbeid niet mee te tellen ofwel om 'uitzendarbeid' minder gewicht toe te kennen dan andere arbeidscontracten. We zullen experimenteren met verschillende uitkomstmaten die al dan niet uitzendarbeid mee in rekening brengen.

De VDAB dataset maakt het in principe mogelijk om op het einde van elke maand te meten of de jongere al dan niet uitgestroomd is naar werk. Het gaat daarbij om een momentopname waarbij de status van de jongere wordt bepaald op de laatste dag van de maand. Bij het evalueren van projecten rapporteert de VDAB typisch of de jongere aan het werk is zes of twaalf maanden na afloop van het traject. Wij wensen echter gedurende te bepalen of een jongere gedurende een bepaalde periode een aantal maanden heeft gewerkt. Meerdere malen dezelfde maten meten over een bepaalde periode laat toe om enerzijds 'duurzaamheid' beter te meten en anderzijds te vermijden dat een resultaat als 'negatief' wordt beschouwd omdat de jongere juist op het meetmoment niet aan het werk is, maar gedurende de meeste andere periodes wel werkte. Hoewel het technisch perfect mogelijk is om jongeren op te volgen gedurende een langere periode (i.e. 12 of zelfs 18 maanden) geeft de VDAB er de voorkeur aan om slechts gedurende maximaal 6 opeenvolgende maanden te meten. We gaan na of dit voldoende is door te experimenteren met verschillen in de duur van de periode waarin de jongere wordt opgevolgd (6m versus 12m).

Duurzaamheid zou ook kunnen worden gedefinieerd als een aantal (bijvoorbeeld 3) opeenvolgende maanden aan de slag zijn. Een aantal opeenvolgende maanden werken is bij constructie een strikter criterium dan eenvoudigweg een aantal maanden aan het werk zijn, zonder dat dit noodzakelijkerwijs

¹¹ Onafhankelijk van de manier waarop uitstroom naar werk wordt gedefinieerd, schommelen veel uitkomstmaten rond de 50%. In het VDAB jaarverslag 2016 wordt bijvoorbeeld gerapporteerd dat 61.9% van de NWWZ onder de 25 jaar uitstromen naar werk. Zie bijvoorbeeld ook het recente HIVA rapport "Kritische succesfactoren in het activeringsbeleid naar mensen met een vreemde herkomst".

opeenvolgende maanden dienen te zijn. We experimenteerden niet met deze voorwaarde omdat we vaststelden dat 3 maanden (niet noodzakelijkerwijs opeenvolgend) werken over een periode van 12 maanden reeds een ambitieuze doelstelling is voor de jongeren in dit sample, die relatief ver van de arbeidsmarkt af staan.

Criterium 2 (alle partijen beschouwen de uitkomst als eerlijk). Dit is een erg belangrijk, maar niet enkel een technisch criterium. Een uitgebreide discussie met de dienstverlener voor het project van start gaat is van belang om zeker te zijn dat alle partijen zich kunnen vinden in de evaluatiemethode. Hoe eenvoudiger de evaluatiemethode, hoe vlotter deze discussie zal verlopen en hoe kleiner de kans op discussie bij het evalueren zelf. Om die redenen proberen we de evaluatiemethode zo eenvoudig mogelijk te houden en proberen we in de mate van het mogelijke de standaarddefinities van de VDAB te gebruiken.

Hoe definieert de VDAB uitstromen naar werk?

De VDAB heeft een standaarddefinitie van uitstroom naar werk. Deze definitie bevat verschillende categorieën, die we hier kort bespreken:

- Cat 78:** Uitschrijving wegens werk (op basis van DIMONA-gegevens)
- Cat 80:** Deeltijdse werknemer met inkomensgarantie-uitkering
- Cat 82:** Werkzoekende die deeltijds werken tijdens hun wachtuitkering
- Cat 85:** Werkzoekende in individuele beroepsopleiding
- Cat 88:** Werkzoekenden die in een beschutte werkplaats werken
- Cat 89:** Uitzendarbeid (minstens 10 dagen gewerkt als interim in de laatste 28 dagen)
- Cat 90:** De voltijds werkende vrij ingeschreven werkzoekende
- Cat 91:** Jongeren die deeltijds leren en werken
- Cat 92:** Sommige tijdelijke werklozen (overmacht, technische werkloosheid, ...)
- Cat 93:** Vrij ingeschreven deeltijds werknemers

Het merendeel van de jongeren die uitstroomt naar werk valt binnen **cat 78** (ongeveer 60 à 65%). De meeste jongeren in een maatregel van 'tijdelijke werkervaring' vallen eveneens onder deze categorie. Ongeveer 20% van de jongeren in de sample stromen uit in een gegeven maand doordat ze aan de slag zijn als in de uitzendsector, terwijl ongeveer 5% van de jongeren in de sample uitstromen doordat ze een IBO starten (**cat 85**).

De VDAB definieert vervolgens uitstroom naar werk door op de laatste dag van elke maand te bepalen als een jongere zich al dan niet in één van deze categorieën bevindt. Doordat er slechts op één moment wordt gemeten kan er een licht vertekend beeld ontstaan. Zo zal een jongere die werkt tot de 25ste van een maand en daarna werkzoekend wordt voor deze maand worden geregistreerd als 'werkzoekend', en dus niet succesvol uitgestroomd naar werk. Anderzijds zal een jongere die start te werken op de 25ste van een maand (en dus aan het werken is op het meetmoment aan het einde van de maand) wel worden geregistreerd als succesvol doorgestroomd naar werk, hoewel die jongere maximaal 6 dagen gewerkt heeft.

Typisch wordt gerapporteerd (in jaarverslagen en bij parlementaire vragen) welk aandeel van de jongeren precies zes maanden of twaalf maanden na het einde van het traject uitgestroomd is naar werk. Dit heeft als gevolg dat jongeren die op het moment van het meten toevallig niet aan het werk zijn, maar de maanden daarvoor wel werkten, als werkzoekend worden beschouwd, terwijl jongeren die uitzonderlijk wel aan het werk waren op het moment van het meten worden beschouwd als uitgestroomd naar werk.

In de analyses wijken we op twee punten af van deze standaarddefinitie. Ten eerste meten wij uitstroom naar werk niet op één moment, maar evalueren we of een jongere een aantal maanden gewerkt heeft over een bepaalde periode. Ten tweede meet de VDAB standaard na het einde van een traject (e.g. einde van een TIBB-traject), terwijl wij de jongeren wensen op te volgen vanaf de start van het traject.

Criterium 3 (geen extra data verzameling). We maken gebruik van gegevens die standaard aanwezig zijn bij de VDAB. Zo is geen extra data verzameling nodig en kunnen we onmiddellijk een controlegroep definiëren.

Criterium 4 (juiste incentives voor de dienstverlener). Om te vermijden dat de dienstverlener betere resultaten kan boeken door kleine, administratieve ingrepen wordt (1) de start van het traject als beginpunt¹² voor het opvolgen van de jongere gekozen en (2) meerdere malen over een bepaalde periode gemeten. Deze manier van werken sluit cherry picking, waarbij de dienstverlener selectief jongeren kiest die wellicht een grotere kans hebben om werk te vinden, niet volledig uit (zie hiervoor ook sectie 4.3.4).

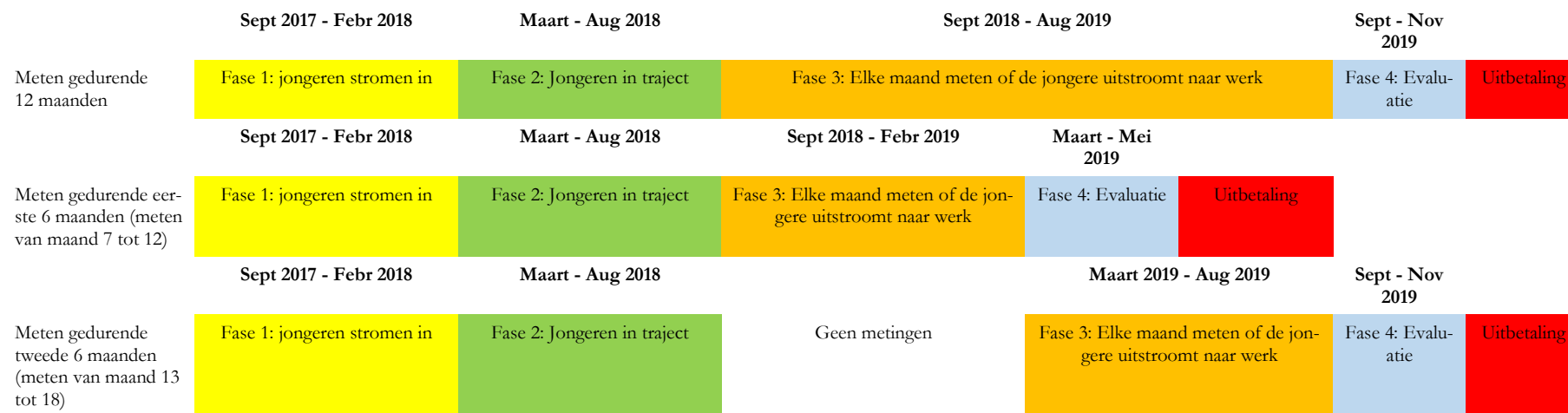
Criterium 5 (wanneer meten). We wensen de dienstverlener voldoende ruimte en tijd te geven om met de jongeren aan de slag te gaan. Daarom zal binnen de eerste zes maanden van het traject niet worden gemeten. Vervolgens wordt gedurende een periode van 6 of 12 maanden elke maand gemeten of de jongere is uitgestroomd naar werk. Een jongere die gedurende die periode een aantal maanden aan het werk is wordt als een succes beschouwd. Wanneer wordt gekozen om uitstroom gedurende een periode van 6 maanden te meten (wat de voorkeur van de VDAB wegdraagt) kan worden gemeten van maand 7 tot maand 12 of van maand 13 tot 18 na de start van het traject. We gaan na wat hiervoor de beste keuze is.

Afhankelijk van de keuze van de duur van periode waarin wordt gemeten (6 maanden of 12 maanden) en wanneer de meetperiode ingaat, kan de dienstverlener pas ten vroegste 12 maanden of 18 maanden na de start van het eerste traject worden geëvalueerd. In praktijk zal dit nog langer duren omdat de dienstverlener eerst voldoende jongeren moet laten instromen. Veronderstel dat elk jaar naar 250 jongeren wordt gestreefd en de dienstverlener erin slaagt deze te vinden tussen september 2017 en januari 2018.¹³ Een eerste mogelijkheid is om jongeren gedurende 12 maanden op te volgen (dus van maand 7 tot maand 18 na de start van het project). In dit geval kan worden geëvalueerd vanaf september 2019, 18 maanden nadat de laatste jongeren in januari 2018 zijn ingestroomd. Deze evaluatie zal bovendien ook minstens 3 maanden duren. Bijgevolg kan de investeerder worden terugbetaald in december 2019. Een tweede mogelijkheid is de jongeren slechts 6 maanden op te volgen. In dat geval kan gemeten worden van maand 7 tot 12 of van maand 13 tot 18. In het eerste geval kan de investeerder reeds worden terugbetaald in juni 2019. In het tweede geval wordt de investeerder terugbetaald in december 2019. Het tijdschema voor deze drie scenario's wordt hieronder geïllustreerd.

12 In de praktijk is het de bedoeling dat de dienstverlener de VDAB onmiddellijk contacteert van zodra ze met een jongere aan de slag gaan, waarop de VDAB beslist of deze jongere in aanmerking komt en basisgegevens van de jongere worden geregistreerd. Het is natuurlijk nog steeds mogelijk – hoewel dit niet de bedoeling kan zijn – dat de dienstverlener de jongere reeds langere tijd kent (en begeleidt), en pas de VDAB contacteert wanneer deze jongere aan de doelgroepcriteria voldoet.

13 Dit betekent ook dat we de start van het meten voor elke jongere verschillend zal zijn. Voor een jongere die instroomt op 1 september 2017 zal het meten starten na 7 maanden en dus in maart 2018. Voor een jongere die instroomt op 1 januari 2018 zal het meten pas starten vanaf juli 2018. We volgen dus de jongere vanaf het moment deze instroomt in de SIB.

Figuur 4.1 Tijdslijn: van start traject tot uitbetaling (drie verschillende situatie: jongeren opvolgen voor 12 of 6 maanden, waarbij in dat laatste geval kan worden gemeten tussen maand 7 en 12 of tussen maand 13 en 18)

Criterium 6 (een uitstroom in de controlegroep van 50%). Zonder interventie door de SIB dienstverlener dient ongeveer 50% van de jongeren het gewenste resultaat te behalen. Dit criterium zullen we nagaan door te experimenteren met de VDAB data. We kunnen het ‘slaagpercentage’ verhogen door het aantal maanden waarin de jongere uitgestroomd moet zijn alvorens dit traject als succesvol wordt beschouwd te verlagen.

Op basis van de zes criterium zullen we dus nagaan of (1) jongeren best 6 maanden of 12 maanden dienen te worden opgevolgd, (2) indien jongeren zes maanden worden opgevolgd of dit het best is van maand 7 tot maand 12 of van maand 13 tot maand 18, (3) hoeveel maanden een jongere moet hebben gewerkt over een bepaalde periode alvorens dit als een positief resultaat te beschouwen en (4) wat de effecten zijn van het al dan niet mee in rekening brengen van uitzendarbeid.

4.2.3 Resultaten van experimenteren met verschillende uitkomstmaten

4.2.3.1 Data

Voor het experimenteren met verschillende uitkomstmaten maken we gebruik van historische VDAB data over jongeren in Vlaanderen.¹⁴ Het gaat om alle jongeren die op 31 augustus 2015 geregistreerd waren bij de VDAB en op dat moment tussen de 18 en 25 jaar oud waren. Bovendien nemen we enkel jongeren mee die op dat moment 4 maanden (voor laag- en middengediplomeerden) of 6 maanden (voor hogeschoolediplomeerden) werkzoekend zijn. We doen dit omdat enkel deze jongeren tot de doelgroep van de SIB behoren (zie ook hoofdstuk 2). We dienen zover terug te gaan in de tijd omdat we voor deze jongeren gedurende 18 maanden (dus tot februari 2017) willen kunnen opvolgen of ze al dan niet werken. Deze criteria zorgen ervoor dat jongeren, ongeacht hun opleidingsniveau, die afstudeerden in juni 2015 niet in dit sample zitten. Deze jongeren kunnen immers nog geen 4 maanden werkzoekend zijn op 31 augustus 2015. Deze vaststelling verklaart waarom dit sample weinig hogeschoolediplomeerden telt, en waarom het merendeel van de jongeren reeds geruime tijd werkzoekend is.

Tabel 4.1 geeft een overzicht van de socio-economische kenmerken van de jongeren in de sample (n=24.039). Door de manier van selecteren zijn alle jongeren onder de 25 jaar en minstens 4 maanden (laag- en middengediplomeerden) of 6 maanden (hogeschoolediplomeerden) werkloos. Het merendeel van de jongeren is laag- (56%) of middengediplomeerd (39%), terwijl slechts een minderheid hogeschoolediplomeerd (5%) is. Ongeveer 24% van de jongeren heeft een migratieachtergrond, 14% heeft een arbeidshandicap en 15% heeft een verblijfsadres in Antwerpen.¹⁵

De gemiddelde werkloosheidsduur in de sample is 16 maanden.¹⁶ Figuur 4.2 geeft de distributie van werkloosheidsduur in de sample. Slechts ongeveer 20% van de jongeren heeft een werkloosheidsduur onder de zes maanden, terwijl iets minder dan 50% al meer dan één jaar werkloos is. Doordat jongeren werden geselecteerd op 31 augustus 2015 die minstens 4/6 maanden werkloos zijn, bevat dit sample geen jongeren die afgestudeerd zijn in juli 2015. Jongeren die minder dan 6 maanden werkloos zijn hebben dus wellicht reeds eerder gewerkt. SIB-projecten die jongeren laten starten in september tot december zullen dus in de eerste plaats werken met jongeren die ofwel nooit zijn afgestudeerd ofwel afgestudeerd zijn in het jaar daarvoor. SIB-projecten die over een volledig schooljaar lopen zullen vanaf december ook kunnen werken met laag- en middengediplomeerden afgestudeerd in juli van dat jaar, en vanaf februari met hogeschoolediplomeerden afgestudeerd in juli van

¹⁴ Met dank aan Marjorie Gillis voor het verschaffen van de nodige verduidelijking bij de data.

¹⁵ We volgen de VDAB definitie van Antwerpen, die overeenkomt met de NIS-code 11002. Onder deze code vallen Antwerpen, Berchem, Berendrecht, Borgerhout, Deurne, Ekeren, Hoboken, Merksem, Wilrijk en Zandvliet.

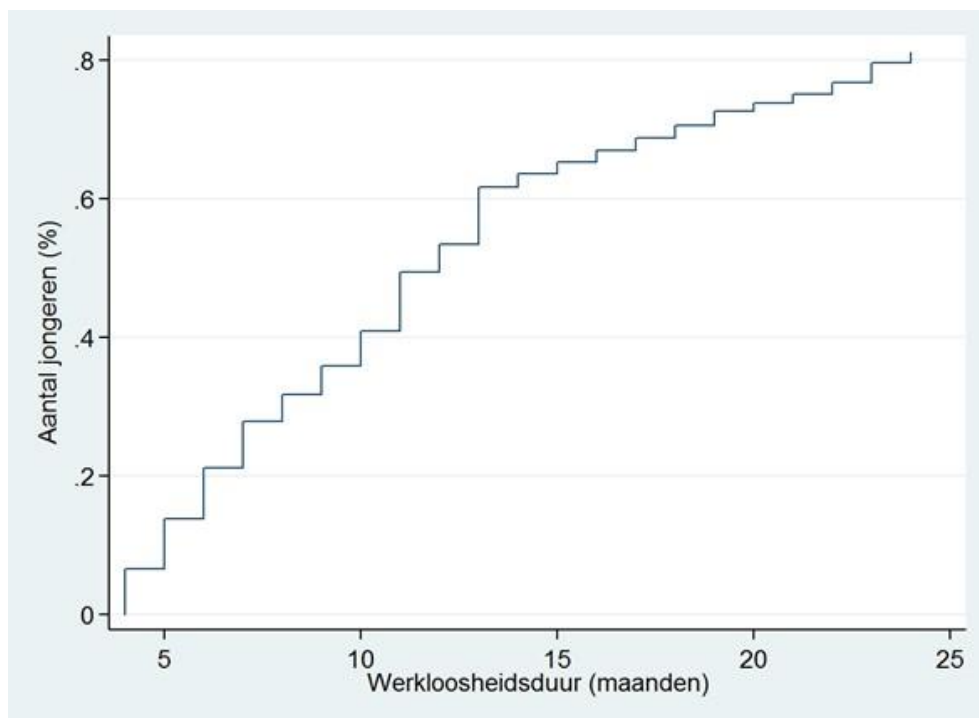
¹⁶ Werkloosheidsduur start van zodra de jongere zich inschrijft bij de VDAB. Dit betekent dat een jongere die afstudeert in juni en zich inschrijft op 1 juli een langere werkloosheidsduur heeft dan een jongere die op hetzelfde moment afstudeert maar zich pas in september registreert bij de VDAB.

het vorige jaar. Bij het opstellen van een controlegroep zullen deze jongeren eveneens in de sample moeten zitten.

Tabel 4.1 Kenmerken van de jongeren in de sample (n=24.039) (zoals gemeten op 31 augustus 2015)

	Gemiddelde
Werkloosheidsduur (maanden)	16.0
Leeftijd	21.5
<i>Opleiding</i>	
Laaggeschoold	56%
Middengespoold	39%
Hooggeschoold	5%
Mannen	60%
Arbeidshandicap	14%
Migratieachtergrond ¹⁷	24%
Antwerpen (verblijfadres)	15%

Figuur 4.2 Verdeling van de werkloosheidsduur van jongeren in de sample

4.2.3.2 Uitkomstmaten

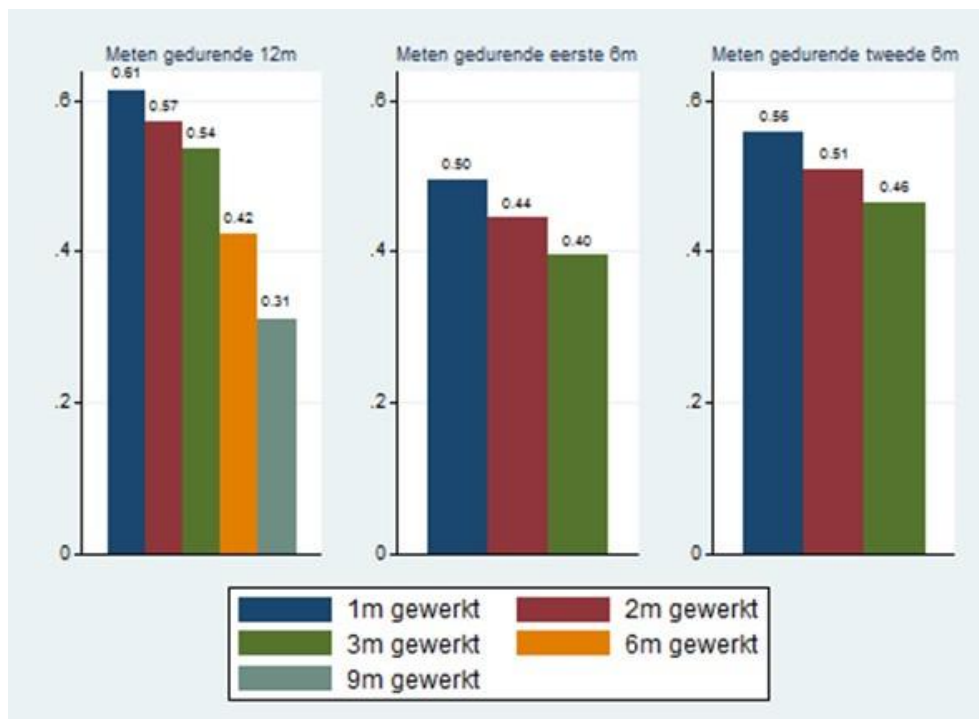
Op basis van deze data bereken wat de kans is dat de **gemiddelde** jongere in de sample een aantal maanden werkt gedurende een bepaald periode. Zoals reeds eerder besproken, experimenteren we met het opvolgen van de jongere gedurende drie verschillende periodes: (1) gedurende 12 maanden

¹⁷ Migratieachtergrond wordt statistisch gedefinieerd als werkzoekenden die een huidige of vorige nationaliteit hebben van buiten de EU-28 of EVA-landen. Bijgevolg hebben we geen idee of het om recente nieuwkomers gaat of werkzoekende die reeds geruime tijd in België verblijven. Bovendien kunnen we migranten van de tweede generatie met deze data niet onderscheiden, hoewel onderzoek er wel op wijst dat deze groep het moeilijker heeft op de arbeidsmarkt dan 'autochtone' Vlamingen.

(dus van maand 7 tot maand 18 na start traject), (2) gedurende de eerste 6 maanden (dus van maand 7 tot maand 12 na start traject) en (3) gedurende de tweede zes maanden (dus van maand 13 tot maand 18 na start traject). Vervolgens evalueren we wat de kans is dat een jongere over die periode minstens 1 maand, 2 maanden of 3 maanden aan het werk is. Ter controle gaan we ook na wat de kans is op het hebben van werk gedurende minstens 6 maanden en 9 maanden in het geval dat de jongere 12 maanden lang wordt gevolgd. Merk op dat het niet per se om opeenvolgende maanden dient te gaan. Het is tevens belangrijk te benadrukken dat deze cijfers op geen enkele manier representatief zijn voor de gemiddelde uitstroom naar werk van jongeren ingeschreven bij de VDAB. Het sample is immers niet representatief, maar beperkt zich tot jongeren die al geruime tijd (gemiddeld 16 maanden) werkzoekend zijn.

De resultaten worden weergegeven in Figuur 4.3. Ongeacht de periode waarin de jongere wordt gevolgd, neemt de kans op ‘succesvol’ uitstromen af met het aantal maanden dat een jongere minstens dient te werken alvorens we van succes spreken. De grafiek toont bijvoorbeeld dat 61% van de jongeren over een periode van 12 maanden minstens 1 maand heeft gewerkt, terwijl slechts 31% over deze periode minstens 9 maanden heeft gewerkt. Meten we over een periode van de eerste zes maanden (dus van maand 7 tot maand 12 na de start van het traject), dan zien we dat slechts 50% van de jongeren minsten één maand heeft gewerkt en 40% van de jongeren minstens 3 maanden. Het valt tevens op dat de kans op ‘succes’ groter is wanneer gemeten wordt van maand 13 tot maand 18, dan wanneer wordt gemeten van maand 7 tot maand 12. Dit is te verklaren doordat, naarmate de tijd vordert, meer en meer jongeren erin slagen werk te vinden.

Figuur 4.3 Kans op succesvolle uitstroom naar duurzaam werk voor verschillende definities van ‘duurzaam’ en voor drie verschillende periodes waarin de jongere wordt opgevolgd

De belangrijkste observatie is dat - ongeacht de uitkomstmaat - ‘succes’ vaak onder de 50% ligt, terwijl we streven naar een succesgraad van minstens 50% in controlegroep (criterium 6). Het blijkt dus dat, gezien de jongeren waarmee wordt gewerkt, zelfs vrij ruime definities van duurzaam werk (i.e. slechts 3 maanden gewerkt over een periode van 12 maanden of slechts 2 maanden over een periode van 6 maanden) reeds ambitieus zijn. Bovendien gaat het hier om een gemiddelde. Wanneer we kijken

naar subgroepen, bijvoorbeeld langdurig werkzoekenden met een migratieachtergrond, zullen deze ‘succescijfers’ nog veel lager liggen (zie hiervoor sectie 4.3).

Gegeven deze vaststellingen en de keuze om ‘succes’ te definiëren als minstens twee maanden gewerkt te hebben (i.e. slechts één maand gewerkt hebben over een periode verhoogt immers dat kans dat de dienstverlener door een administratieve ingreep de resultaten er beter kan laten uitzien dan ze in werkelijkheid zijn, zie criterium 4), werken we in de volgende secties verder met slechts twee verschillende uitkomstmaten: minstens drie maanden gewerkt hebben over een periode van 12 maanden of minstens twee maanden gewerkt hebben over een periode van 6 maanden.

4.2.3.3 Wat met uitzendarbeid?

Het al dan niet meetellen van uitzendarbeid is in de eerste plaats een inhoudelijke keuze, en slechts in de tweede plaats een technisch vraagstuk. Het zou legitiem zijn om uitzendarbeid niet te beschouwen als duurzame uitstroom naar werk indien wordt geoordeeld dat de SIB moeten streven naar een vaste job. Aan de andere kant kan ook worden geargumenteed dat uitzendarbeid een eerste stap kan zijn naar een vaste job of dat uitzendarbeid een eerste, relevante werkervaring is.

Wanneer uitzendarbeid niet wordt meegeteld als werk heeft dit als implicatie dat de dienstverlener niet zal inzetten op uitzendarbeid. Wanneer echter uitzendarbeid wel wordt meegenomen, bestaat natuurlijk het risico dat de dienstverlener enkel inzet op uitzendarbeid en minder op uitstroom naar vast werk.

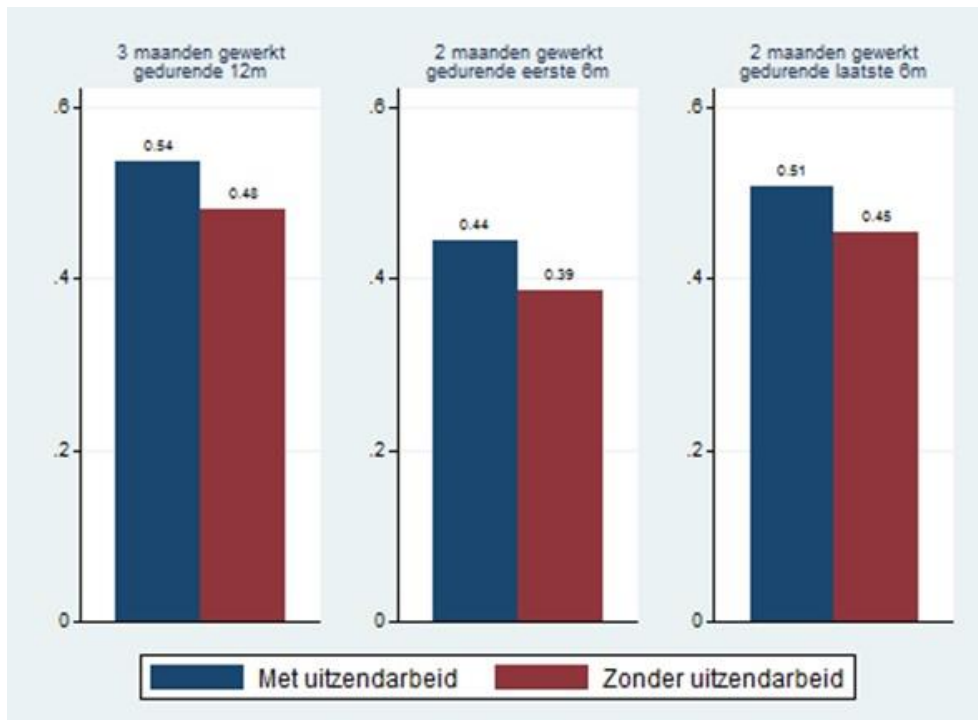
In deze sectie spreken we ons niet uit over de inhoudelijke keuze, maar evalueren we welke gevolgen het al dan niet opnemen van uitzendarbeid heeft voor de uitkomstmaten.

In de vorige sectie werd de standaarddefinitie van de VDAB over uitstroom naar werk gebruikt. Uitzendarbeid wordt door de VDAB meegerekend als de jongere in de laatste 28 dagen minstens 10 dagen als interim heeft gewerkt. Dit hoeft niet over 10 opeenvolgende dagen te gaan. Jongeren die in deze groep vallen worden in de VDAB dataset geregistreerd onder cat. 89.

Grafiek 4 toont voor drie verschillende uitkomstmaten (3 maanden gewerkt over een periode van 12 maanden of 2 maanden in de eerste 6 maanden of tweede 6 maanden) wat de invloed is van het al dan niet meerekenen van uitzendarbeid. Ongeacht de uitkomstmaat zien we dan het niet in rekening brengen van uitzendarbeid ervoor zorgt dat het aantal jongeren dat ‘succesvol’ uitstroomt daalt met 6 procentpunten t.o.v. dezelfde uitkomstmaten waarin uitzendarbeid wel werd mee opgenomen. Het niet in rekening brengen van uitzendarbeid verlaagt de kans dat een jongere uitstroomt dus slechts lichtjes.

Het is echter niet omdat uitzendarbeid hier slechts een beperkte rol speelt dat uitzendarbeid ook een beperkte rol zal spelen in de SIB. De dienstverlener zou er bijvoorbeeld voor kunnen kiezen uitsluitend op uitzendarbeid in te zetten. In dat geval zou uitzendarbeid veel zwaarder doorwegen voor jongeren in de SIB dan voor jongeren in de controlegroep. Bovendien is het ook mogelijk dat sommige dienstverleners met jongeren wensen te werken waar ook binnen de controlegroep uitzendarbeid zeer vaak voorkomt, en waar uitzendarbeid de enige realistische optie is.

Figuur 4.4 De invloed van uitzendarbeid op de drie uitkomstmaten

4.2.4 Aanbeveling m.b.t. uitkomstmaten

De bovenstaande analyses maken duidelijk dat een aantal keuzes dienen te worden gemaakt m.b.t. de uitkomstmaten:

- **Hoe lang meten?** Puur technisch is het perfect mogelijk de jongeren zowel 6 maanden als 12 maanden op te volgen. Wij geven de voorkeur om de jongeren 12 maanden (of zelfs 18 maanden) op te volgen, omdat dit toelaat 'succes' te definiëren als minsten drie maanden gewerkt hebben over deze periode, en dus meer aansluit bij het streven naar 'duurzaam werk'. Bovendien laat zo een langere periode de dienstverlener toe om sterk in te zetten op nazorg. De VDAB gaf echter aan dat ze er de voorkeur aan geeft slechts gedurende 6 maanden willen meten. Dit is mogelijk maar dan dient 'succes' te worden gedefinieerd als minsten twee maanden hebben gewerkt over een periode van zes maanden. Bovendien moeten we dan aanvaarden dat voor sommige groepen de kans op 'succes' onder de 30% zal liggen, wat qua publiciteit misschien geen goede zaak is.
- **Wanneer starten met meten?** Wanneer de jongere over een periode van 12 maanden wordt gevolgd stellen we voor het meten te starten zes maanden nadat de jongere gestart is met het traject (i.e. meten van maand 7 tot maand 18). Dit geeft de dienstverlener dan zes maanden de tijd om intensief te werken met deze jongere, waarna de jongere ook nog verder kan worden opgevolgd (nazorg).

Wanneer de jongere slechts 6 maanden wordt gevolgd, kan worden gemeten van maand 7 tot maand 12 of van maand 13 tot maand 18. Dit is in de eerste plaats een inhoudelijke keuze, die met de dienstverlener dient te worden besproken. Indien de dienstverlener de jongeren 12 maanden intensief wenst te begeleiden lijkt het logischer te meten van maand 13 tot maand 18. Wanneer de dienstverlener de jongere slechts intensief wenst te begeleiden gedurende zes maanden, lijkt het zinnvoller te meten van maand 7 tot maand 12. Dit laatste betekent niet dat de jongere niet meer kan worden opgevolgd door de dienstverlener van maand 7 tot maand 12. Afhankelijk van de methodiek van de dienstverlener is er - ongeacht de keuze hoe lang en vanaf wanneer het meten start - mogelijkheid om nazorg te voorzien. **Wat met uitzendarbeid?** De historische data tonen aan dat slechts

een minderheid (ongeveer 6 procentpunt) van de jongeren succesvol uitstroomt omdat ze gedurende een aantal maanden uitzendarbeid doen. De keuze om uitzendarbeid mee te nemen is daardoor een inhoudelijke keuze. Wanneer het niet wordt meegenomen kan de dienstverlener niet inzetten op uitzendarbeid, wanneer het wel wordt meegenomen bestaat het risico dat enkel op uitzendarbeid wordt ingezet.

- **Uitzendarbeid en ‘vaste’ contracten anders wegen?** Er zou eventueel kunnen worden overwogen om uitstroomstroom via ‘uitzendarbeid’ een lager gewicht te geven dan uitstroom via een andere job. Zo zou bijvoorbeeld kunnen worden gesteld dat een jongere minstens 3 van de 6 maanden actief moet zijn als uitzendkracht om als een ‘positief’ resultaat te worden beschouwd, terwijl het hebben van een ‘vaste’ job (meer specifiek, uitgestroomd naar cat 78) gedurende 2 van de 6 maanden reeds voldoende is om als positief resultaat te worden beschouwd. We experimenteerden echter niet met deze methode.

Een andere mogelijkheid is om met twee verschillende indicatoren te werken. Een eerste indicator definieert dan succesvolle uitstroom naar werk door uitzendarbeid mee in rekening te brengen, terwijl een tweede indicator dat niet doet. Het contract zou dan zo kunnen worden opgesteld dat de investeerder wordt terugbetaald wanneer de eerste indicator wijst op succes, terwijl er met een extra bonus wordt gewerkt wanneer ook de tweede indicator wijst op een positief resultaat. Ook met deze methode werd hier niet geëxperimenteerd.

- **Metten in twee verschillende periodes?** Een andere methode om de dienstverlener een incentive te geven in te zetten op ‘duurzaam’ werk is meten gedurende twee verschillende periodes. Zo zou er in de eerste periode (van maand 7 tot maand 12 na de start van het traject) een eerste maal kunnen worden gemeten hoeveel jongeren minstens twee maanden hebben gewerkt over deze periode. Worden de doelstellingen daar behaald, dan krijgt de investeerder al een eerste vergoeding. Vervolgens wordt in een tweede periode van zes maanden (bv. van maand 13 tot 18 of zelfs op een nog later moment) opnieuw gemeten. Worden ook in die tweede periode positieve resultaten behaald door de SIB deelnemers t.o.v. de controlegroep dan krijgt de investeerder een tweede vergoeding. Doordat er ook in een tweede periode wordt gemeten, die ver na de start van het traject ligt, heeft de dienstverlener ook een incentive om de jongere op langere termijn op te volgen en in te zetten op duurzaam werk. Opnieuw hebben we niet geëxperimenteerd met deze methode, maar ze kan - in de onderhandeling met de dienstverlener en investeerder - wel eventueel worden overwogen.

4.3 Matrix evaluatie

4.3.1 Evalueren op basis van een matrix

Op basis van een keuze voor een uitkomstmaat kan een matrix worden opgesteld die aangeeft wat de kans is dat een jongere uit een controlegroep - gegeven zijn socio-economische kenmerken - succesvol uitstroomt naar werk.

Voor het opstellen van deze matrix is de keuze van de controlegroep van groot belang. Hieronder zullen we experimenteren met twee verschillende controlegroepen: (1) alle Vlaamse jongeren die voldoen aan de SIB doelgroep op 31 augustus 2015 en (2) alle Antwerpse jongeren die voldoen aan de SIB doelgroep op 31 augustus 2015. Jongeren in beide controlegroepen zijn geregistreerd bij de VDAB en volgen dus de normale trajecten. Een deel van deze jongeren in de controlegroep zit dus in een tender, volgt een opleiding of wordt op een andere manier begeleid door de VDAB. Hierdoor wordt de SIB geëvalueerd relatief t.o.v. de reguliere VDAB werking. We vergelijken met andere woorden niet de SIB t.o.v. jongeren die geen enkele begeleiding zouden krijgen.

We kiezen voor deze controlegroep omdat ze op een eenvoudige manier kan worden afgebakend in de dataset van de VDAB. Idealiter sluit de controlegroep zo nauw mogelijk aan bij de doelgroep

van de SIB. De SIB mikt echter in de eerste plaats op jongeren die ofwel niet geregistreerd zijn bij de VDAB, waarvoor geen begeleiding is opgestart, waarvan de begeleiding al meer dan 6 maanden is stopgezet of waar er geen wederzijds contact is (slapend dossier), met als bijkomende voorwaarde dat deze jongeren al minstens 4 of 6 maanden werkzoekend (of afgestudeerd) zijn. Enkel voor die laatste voorwaarde kunnen we controleren in de VDAB datasets. Per definitie kunnen we immers geen controlegroep vinden van jongeren die niet geregistreerd zijn bij de VDAB. De assumptie bij deze evaluatiemethode is dus dat niet-geregistreerde jongeren evenveel kans maken op het vinden van werk als geregistreerde jongeren, mits we corrigeren voor observeerbare kenmerken van deze jongeren zoals werkloosheidsduur of scholingsniveau. Wanneer niet-geregistreerde jongeren sterk verschillen van geregistreerde jongeren op punten die we niet kunnen meten (zoals motivatie, multi-problematieken, ...) en deze aspecten ook sterk de kans op het vinden van werk beïnvloeden, werkt deze evaluatiemethode niet. We komen later op dit punt en op de implicaties voor de SIB terug.

Deze matrix kan vervolgens worden gebruikt om te de SIB te evalueren. Gegeven de populatie waarmee de SIB werkt, kan immers geëvalueerd worden of de SIB het beter (of minstens even goed) doet als de jongeren in de controlegroep, die in de standaard VDAB werking zitten.

Als voorbeeld van deze methodologie stellen we een matrix op waarbij we uitstroom naar werk definiëren als minstens drie maanden gewerkt in een periode van 12 maanden. Dezelfde oefening kan worden herhaald voor andere uitkomstmaten en op andere datasets.

4.3.2 Kiezen van variabelen

De matrix geeft de kans op uitstroom naar werk voor verschillende populaties. Een essentiële vraag is hoe deze populaties kunnen worden afgebakend. We dienen ons daarbij te beperken tot kenmerken van de jongeren die geregistreerd zijn in de VDAB datasets. Dit betekent dat belangrijke informatie, zoals de motivatie van de jongere, die wellicht uitstroom naar werk sterk beïnvloedt niet kan worden meegenomen.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de variabelen die we gebruiken voor het afbakenen van subgroepen. We delen de populatie op volgens arbeidshandicap, migratieachtergrond, geslacht, leeftijd werkloosheidsduur en studieniveau. Kennis van het Nederlands gebruiken we niet omdat er geen gestandaardiseerde manier wordt gebruikt om na te gaan welk niveau Nederlands een jongere heeft.¹⁸

¹⁸ Dit betekent niet dat kennis Nederlands niet gecorreleerd is met de kans op het vinden van werk.

Tabel 4.2 Overzicht van variabelen voor het onderscheiden van doelgroepen

Variabele	Opnemen voor afbakenen doelgroep?
Arbeidshandicap	Ja
Migratieachtergrond (op basis van huidige of vorige nationaliteit werkzoekende)	Ja
Geslacht	Ja
Kennis Nederlands	Nee, want moeilijk eenduidig vast te stellen
Leeftijd	Onderscheid tussen jongeren onder de 20 jaar, en jongeren boven de 20 jaar
Werkloosheidsduur (maanden)	Ja, maar we delen werkloosheidsduur op in drie groepen (minder dan 12 maanden werkloos/tussen 12 en 24 maanden werkloos/meer dan 24 maanden werkloos)
Studieniveau (laag, midden of hoggeschoold)	We gebruiken deze categorieën, maar verfijnen verder voor de middengeschoolden
Studieniveau detail	Enkel voor de middengeschoolden zien we grote verschillen tussen opleidingen. Deze nemen we daarom apart op.
NIS-code	Sample beperkt tot jongeren met verblijfsadres in Antwerpen.

We stelden empirisch vast dat jongeren tussen de 18 en 20 jaar een lagere kans hebben om uit te stromen naar werk dan de andere jongeren. Om die reden delen we de sample in in twee leeftijds-groepen (jonger dan 20 jaar versus ouder dan 20 jaar).

In de literatuur wordt gesteld dat werkloosheidsduur in belangrijke mate bepaalt of een jongere al dan niet werk vindt. In onze sample stelden we vast dat de kans op uitstroom naar werk vrij constant blijft voor jongeren met een werkloosheidsduur tot 12 maanden, en daarna afneemt. Daarom delen we werkloosheidsduur in als ‘minder dan 12 maanden werkloos’, ‘tussen 12 en 24 maanden werkloos’, en ‘meer dan 24 maanden werkloos’. Werkloosheidsduur wordt in de controlegroep gedefinieerd als de periode tussen de registratie van de jongere bij de VDAB en het meetmoment (hier 31 augustus 2015). Binnen de SIB zal echter ook gewerkt worden met niet-geregistreerde jongeren, waarvan de werkloosheidsduur niet gekend is. Dit stelt operationele problemen voor de SIB, waar we dieper on ingaan in onderstaand kader.

Studieniveau wordt typisch onderverdeeld in laag-, midden- en hoggeschoold. We stelden vast dat binnen de middengeschoolden er nog veel variatie is naargelang de opleiding (bv. jongeren met een 7de jaar beroeps doen het beter dan jongeren met een derde graad ASO-diploma), terwijl er veel minder variatie is binnen de laag- en hoggeschoolden.¹⁹ Daarom verdelen we jongeren in ‘laagge-schoold’, ‘hoggeschoold’ en gebruiken we vijf verschillende opleidingsniveaus voor de middenge-schoolden.

Hoe werkloosheidsduur definiëren bij niet geregistreerde jongeren?

Het definiëren van een aantal variabelen vergt goede afspraken tussen de VDAB en de dienstverlener. Dit is in het bijzonder het geval voor de variabele ‘werkloosheidsduur’ voor niet geregistreerde jongeren.

Indien deze jongeren bij het instromen in de SIB simpelweg op de standaard manier worden geregistreerd zou hun werkloosheidsduur ‘nul’ maanden bedragen. Deze jongeren zijn immers nog niet gekend bij de VDAB. Dit komt echter niet overeen met de reële werkloosheidsduur. De niet-geregistreerde jongeren zijn al minstens 4 maanden (laag- en middengeschoolden) of 6 maanden (hoggeschoolden) werkloos want enkel deze groep wordt toegelaten tot de SIB. In realiteit is het erg waarschijnlijk dat een deel van deze niet-geregi-streerde jongeren al zeer lang werkzoekend is.

De werkloosheidsduur voor deze jongeren bij de start van de SIB definiëren als ‘nul’ maanden zou dus een vertekend beeld geven, en zal ervoor zorgen dat de dienstverlener te hoge streefcijfers dient te behalen

¹⁹ Voor de hoggeschoolden kunnen we deze assumptie niet echt testen, omdat de sample relatief weinig hoggeschoolden bevat.

doordat jongeren die nog niet lang werkloos zijn een grotere kans hebben op het vinden van werk dan jongeren die reeds geruime tijd werkloos zijn.

Er dient dus een manier te worden gevonden om de 'reële' werkloosheidsduur van deze jongeren te meten. We zien drie mogelijkheden:

1. De dienstverlener vraagt aan de jongere hoe lang ze reeds zijn afgestudeerd of wanneer ze voor het laatst gedurende een langere periode (i.e. minstens een aantal maanden) hebben gewerkt. Deze informatie wordt dan door de evaluator gekoppeld aan de andere informatie over de jongere. Zo een methode vereist een soort van kwaliteitscontrole.
2. Voor elke jongere kiest de evaluator willekeurig een werkloosheidsduur proportioneel met de werkloosheidsduur in de controlegroep. Deze methode is niet aan te raden omdat het dienstverleners benadeelt die voornamelijk werken met langdurig werkzoekenden, terwijl het dienstverleners bevoordeelt die voornamelijk werken met jongeren die pas recent werkzoekend zijn.
3. Indien geen goede manier kan worden gevonden om werkloosheidsduur te definiëren voor niet geregistreerde jongeren kan de variabele uit het model worden gehaald. Op die manier zullen wel opnieuw dienstverleners worden benadeeld die werken met langdurig werkzoekenden.

4.3.3 Opstellen van een matrix

Op basis van de keuze van de variabelen kan een matrix worden opgesteld die de kans geeft dat een jongere binnen een bepaalde subgroep uitstroomt naar werk. Deze matrix bestaat uit 336 cellen, die elk overeen komen met een subgroep. Elke cel komt overeen met een specifieke groep die bepaald wordt door de kruisen van verschillende variabelen. Zo is één van de groepen de laaggeschoolde vrouwen met een migratieachtergrond, zonder arbeidshandicap, jonger dan 20 jaar en nog geen 12 maanden werkzoekend (zie bijlage 2 voor alle 336 subgroepen).

De eenvoudigste manier om deze matrix in te vullen is het berekenen van de kans op uitstroom naar werk voor elk van deze 336 subgroepen voor Antwerpse jongeren. Dit is praktisch echter niet mogelijk doordat de sample size te klein is. Als vuistregel nemen we aan dat we minstens 50 observaties per cel nodig hebben om de uitstroom naar werk nauwkeurig te kunnen schatten. In onze sample hebben we 3608 Antwerpse jongeren. Bijgevolg zijn er gemiddeld slechts 11 observaties per cel. Zelfs wanneer we de sample niet beperken tot jongeren in Antwerpen, maar gebruik maken van informatie over alle Vlaamse jongeren, stijgt de sample size wel naar 24039, maar zijn er nog steeds maar gemiddeld 72 observaties per cel. Hierdoor hebben nog steeds veel cellen met minder dan 50 observaties.

De tabel in bijlage 2 toont de resultaten wanneer de kans op uitstroom naar werk voor alle Antwerpse jongeren op deze manier wordt berekend. Daaruit zien we dat slechts in 18 van de 336 cellen er meer dan 50 observaties zijn. Enkel voor deze cellen kan de kans op succesvol uitstromen naar werk worden berekend. Wat opvalt, is dat we geen cijfers kunnen berekenen voor onder meer jongeren met een arbeidshandicap of hooggeschoolde jongeren. Dit komt omdat deze groepen relatief weinig voorkomen in de sample, waardoor er nooit meer dan 50 observaties zijn per cel.

Om het probleem van onvoldoende observaties per cel te omzeilen modelleren we de kans op uitstroom naar werk met een probit model,²⁰ waarbij we veronderstellen dat er geen interacties zijn tussen de variabelen. Deze laatste veronderstelling laat toe om voor elk van de subgroepen de kans op werk te berekenen zonder dat de kleine sample size in sommige van deze groepen een probleem stelt. Dit probit model gebruiken we dan om te voorspellen dat een bepaalde jongere minstens drie maanden werkt over een periode van 12 maanden.

²⁰ De methode die we hier voorstellen vertoont veel gelijkenissen met Propensity Score Matching (PSM), een methode die dikwijls wordt gebruikt voor het evalueren van een interventie. Het grote verschil hier is dat we niet echt wegen op de 'propensity', maar het probit model simpelweg gebruiken voor het opstellen van een matrix. Zie bijvoorbeeld Caliendo (2017) voor een recent artikel waar PSM in het kader van de evaluatie van activerend arbeidsmarktbeleid wordt besproken, en wordt benadrukt welke rol 'unobservables' kunnen spelen.

We schatten twee verschillende probit modellen. In het eerste model beperken we de sample tot jongeren in Antwerpen. In het tweede model gebruiken we informatie over alle jongeren in Vlaanderen en voegen we Antwerpen toe als een controle variabele.

De resultaten van dit probit model zijn te vinden in Tabel 4.3. Ze tonen aan dat alle variabelen in het model significant gecorreleerd zijn met het vinden van werk. Zo valt bijvoorbeeld op dat jongeren met een arbeidshandicap of jongeren met een migratieachtergrond substantieel minder kans maken om succesvol uit te stromen naar de arbeidsmarkt in dit sample. Wat eveneens opvalt, zijn de verschillen tussen de twee probit modellen. Zo zien we dat wanneer we het sample beperken tot jongeren in Antwerpen onder meer de werkloosheidsduur een andere impact heeft dan in de rest van Vlaanderen. Dit toont aan dat de keuze van de sample, en wellicht ook van de controle variabelen, een impact heeft op de resultaten, een punt waar we ook in de volgende sectie op terugkomen.

Toelichting bij de interpretatie van een probit model

We wensen te modelleren welke variabelen voorspellen of een jongere al dan niet succesvol uitstroomt naar werk. Dit betekent dat er maar twee mogelijke scenario's zijn: de jongere is succesvol, of de jongere is niet succesvol (1 versus 0). Probit en logit modellen laten toe om dergelijke 0/1 beslissingen te modelleren. Ze laten dus toe om de kans te schatten dat een jongere werk vindt in functie van de socio-economische kenmerken van deze jongere. De keuze tussen een probit of logit is voor eenvoudige toepassingen, zoals hier het geval is, niet van belang. Beide technieken zullen leiden tot gelijkaardige conclusies. Enkel de manier waarop de coëfficiënten dienen te worden geïnterpreteerd verschilt.

De coëfficiënten van een probit model kunnen niet eenvoudigweg als 'kansen' worden geïnterpreteerd. Het enige wat onmiddellijk uit Tabel 4.3 kan worden afgeleid is dat de variabelen die significant zijn gecorreleerd zijn met de kans op uitstroom naar werk. Zo zien we dat jongeren met een arbeidshandicap minder kans maken om uit te stromen naar werk, terwijl mannen (t.o.v. vrouwen) meer kans maken om uit te stromen naar werk.

Om het effect van één variabele op de kans op het vinden van werk te bepalen dienen de coëfficiënten te worden getransformeerd naar 'kansen'. We geven hiervan twee voorbeelden. Veronderstel dat een jongere in Antwerpen behoort tot de referentiegroep. Deze jongere is dus een vrouw, heeft geen arbeidshandicap, geen migratieachtergrond, is minder dan 12 maanden werkloos, ouder dan 20 jaar en laaggeschoold. De enige coëfficiënt die voor deze jongere dus relevant is, is de constante (-0.146). Deze constante kan worden getransformeerd in de kans op het vinden van werk door het gebruik te maken van de cumulatieve normale distributie. De kans dat de normale distributie gelijk is aan of kleiner is dan -0.146, is 44.2%. Bijgevolg heeft deze werkzoekende een kans van 44.2% om uit te stromen naar werk. Veronderstel nu dat een andere werkzoekende precies dezelfde karakteristieken heeft, behalve dat zij ook een arbeidshandicap heeft. In dit geval, heeft deze jongere een probit score die gelijk is aan de som van -0.146 (de constante) en -0.314 (wegens een arbeidshandicap). Deze score van -0.46 kan opnieuw worden getransformeerd in de kans op het vinden van werk via de normale distributie. Hieruit volgt dat deze jongere een kans heeft van 32.3% om werk te vinden. We zien dus dat er een groot verschil bestaat in uitstroom naar werk tussen jongeren die identiek zijn op een arbeidshandicap na: de jongere zonder arbeidshandicap heeft een kans van 44.2% om werk te vinden, de jongere zonder arbeidshandicap heeft een kans van slechts 32.3%.

Statistische programma's kunnen deze berekeningen automatisch maken. We maakten hiervan gebruik om de kans op uitstroom naar werk te bepalen voor alle groepen aan jongeren. Dit is de befaamde 'matrix' (zie bijlage 2).

Tabel 4.3 Probit modellen: wat is dan kans om minstens 3 maanden te werken over een periode van 12 maanden in functie van karakteristieken van de jongeren?

	Alle jongeren in Vlaanderen	Sample beperkt tot Antwerpse jongeren
Arbeidshandicap	-0.338*** (0.0249)	-0.314*** (0.0756)
Migratieachtergrond	-0.142*** (0.0203)	-0.104** (0.0431)
Man	0.112*** (0.0170)	0.226*** (0.0433)
Werkloosheidsduur (ref: minder dan 12m werkloos)		
Tussen 12 en 24m werkloos	-0.0745*** (0.0199)	-0.0408 (0.0506)
Meer dan 24m werkloos	-0.273*** (0.0221)	-0.172*** (0.0546)
Jonger dan 20 jaar	-0.140*** (0.0222)	-0.0172 (0.0590)
Opleidingsniveau (ref: laaggeschoold)		
Hooggeschoold	0.779*** (0.0431)	0.610*** (0.137)
3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	0.438*** (0.0272)	0.297*** (0.0718)
3e graad sec. algemeen	-0.123*** (0.0382)	0.149 (0.0947)
3e graad sec. beroeps (6 jaar)	0.200*** (0.0295)	0.122* (0.0737)
3e graad sec. kunst	-0.107 (0.0820)	0.0782 (0.213)
3e graad sec. technisch	0.170*** (0.0280)	0.164* (0.0840)
Antwerpen	-0.120*** (0.0237)	
Constant	0.105*** (0.0204)	-0.146*** (0.0535)
Observaties	24,039	3,608

***, **, * duiden significantieniveaus aan op 1%, 5% en 10%, respectievelijk. Standard errors staan tussen haakjes.

We gebruiken vervolgens deze probit modellen om de kans op uitstromen naar werk te bepalen voor elk van de 336 subgroepen (bijlage 1). Bovenstaand kader licht verder toe hoe deze matrix werd opgebouwd. Deze cijfers zouden vervolgens kunnen gebruikt worden voor het evalueren van de SIB. We geven hiervan twee voorbeelden. Veronderstel dat project 1 werkt met 100 laaggeschoolde vrouwen zonder migratieachtergrond ouder dan 20 jaar met een arbeidshandicap die minder dan 12 maanden werkloos zijn. De tabel in bijlage 1 leert ons dat deze jongeren in Antwerpen een kans hebben van 32% om binnen de 12 maanden na afloop van het traject minstens 3 maanden te hebben gewerkt. Deze SIB is succesvol wanneer ze beter doet dan 32%. Veronderstel nu dat project 2 enerzijds werkt

met 50 laaggeschoolde vrouwen zonder migratieachtergrond ouder dan 20 jaar met een arbeidshandicap die minder dan 12 maanden werkloos zijn en anderzijds met 50 hooggeschoolde mannen zonder migratieachtergrond en zonder arbeidshandicap die minder dan 12 maanden werkloos zijn. Deze eerste groep haalt gemiddeld een uitstroomcijfer van 32%, terwijl de tweede groep gemiddeld een uitstroomcijfer van 75% bereikt. De SIB is dus succesvol wanneer ze beter doet dan 53.5% ($= (32\% + 75\%) / 2$). Projecten die een erg heterogene populatie bereiken kunnen op eenzelfde manier worden geëvalueerd, waarbij steeds een gewogen gemiddelde wordt genomen over alle jongeren die de SIB heeft bereikt.

4.3.4 Hoe bruikbaar is de matrix? Cherry picking versus een moeilijk profiel van niet-geregistreerde jongeren

De probit modellen en de daaruit volgende matrix maken duidelijk dat we grote verschillen vaststellen m.b.t. de kans op het succesvol uitstromen naar werk tussen bepaalde subpopulaties aan jongeren. Deze subpopulaties kunnen echter enkel afgebakend worden op basis van ‘objectief’, waarneembare kenmerken van de jongeren in de populatie.

Meer ‘subjectieve’, niet waarneembare kenmerken van de jongeren zoals motivatie en persoonlijk netwerk zijn echter ook bepalend voor het succesvol uitstromen naar werk. Deze kenmerken zijn niet observeerbaar voor de VDAB (of de evaluator), maar eventueel wel voor de dienstverlener die zelf de jongeren kan uitkiezen. Hierdoor bestaat het risico op cherrypicking, waarbij de dienstverlener bewust kiest voor (bijvoorbeeld gemotiveerde) jongeren die wellicht een hogere kans hebben om werk te vinden, ook zonder steun van de dienstverlener. In dit geval is het mogelijk dat het lijkt alsof de dienstverlener een beter resultaat behaalt dan de VDAB, terwijl ze in werkelijkheid werken met jongeren die sowieso beter zouden scoren.

Het omgekeerde scenario is echter ook mogelijk, waarbij de dienstverlener werkt met jongeren die zwakker zijn dan de controlegroep, maar dit niet ‘objectief’ kan aantonen. Stel bijvoorbeeld dat een dienstverlener zou werken met jongeren met een drugsproblematiek. Omdat de VDAB dit niet registreert, worden in de matrix geen aparte cijfers opgenomen m.b.t. de kans op uitstroom naar werk voor jongeren met een drugsproblematiek. Dienstverleners die met deze doelgroep zouden werken kunnen in dit geval misschien wel zeer goed werk leveren, en het toch slechter doen dan jongeren in de controlegroep.

Doordat de VDAB in de doelgroepomschrijving sterk inzet op het bereiken van niet-geregistreerde jongeren en op jongeren met een ‘slapend’ dossier is het zeker mogelijk dat de dienstverlener zich in het tweede scenario bevindt. Het is immers niet ondenkbaar dat niet-geregistreerde jongeren verder van de arbeidsmarkt afstaan dan geregistreerde jongeren om redenen die niet waarneembaar zijn voor de evaluator zoals motivatie, moeilijke thuissituatie of multi-problematieken. Eén mogelijke oplossing hiervoor is de doelstellingen van de SIB m.b.t. de uitbetalingen niet te ambitieus te maken. Zo zou kunnen worden gesteld dat er zal worden uitbetaald van zodra de SIB het minstens even goed doet als de controlegroep i.p.v. te eisen dat de SIB het minsten 10% beter doet alvorens de investeerder wordt terugbetaald.

4.3.5 Hoe stabiel zijn de resultaten?

Een andere beperking van deze aanpak is de stabiliteit van de resultaten. De keuze van de sample (en dus de controlegroep) en van de variabelen die worden gebruikt om te evalueren hebben mogelijks een grote impact op de verwachte resultaten.

We zagen bijvoorbeeld reeds dat er verschillen bestaan tussen jongeren in Antwerpen en jongeren in de rest van Vlaanderen (Tabel 4.3). We stelden onder meer vast dat in Vlaanderen de kans op succesvol uitstromen lager is voor langdurig werkzoekenden, terwijl dit effect in Antwerpen minder

uitgesproken is. Bijgevolg heeft het al dan niet beperken van de controlegroep tot Antwerpse jongeren reeds een uitgesproken effect op de matrix.

In dezelfde zin is het mogelijk dat de keuze van de controlevariabelen een grote invloed heeft op het opstellen van de matrix. Zo hebben wij ervoor gekozen om werkloosheidsduur onder te verdelen in drie groepen (minder dan 12m, tussen 12m en 24m, en meer dan 24 m). Deze keuze is gedeeltelijk arbitrair en het is mogelijk dat een andere opdeling gedeeltelijk andere resultaten zou geven.

Bij het evalueren van de SIB moet worden vermeden dat deze keuzes ex-post dienen te worden gemaakt door de evaluator, waardoor ze voor discussie vatbaar zijn. Het lijkt het eenvoudigst om contractueel vast te leggen welke modellen, controlegroep en variabelen zullen worden gebruikt bij de evaluatie. Het is eventueel zelfs mogelijk de volledige evaluatie ex-ante te programmeren, waardoor de evaluatie zelf niet meer dan een mechanische oefening wordt.

4.3.6 Welke sample size hebben we nodig in de SIB?

In de voorgaande secties stelden we een matrix op op basis van de historische VDAB data. Het blijkt dat er veel jongeren (meer dan 10.000 in Vlaanderen, en meer dan 3000 in Antwerpen) op 31 augustus 2015 tot de SIB doelgroep behoorden. Bijgevolg is de sample size voldoende groot voor het (nauwkeurig) schatten van een probit model en voor het opstellen van de matrix.

Er dienen echter ook voldoende jongeren deel te nemen aan de SIB, alvorens de SIB kan worden geëvalueerd op basis van de matrix. Stel dat er slechts één jongere zou deelnemen aan de SIB, dan slaagt de SIB wanneer de jongere werk vindt en mislukt de SIB wanneer de jongere geen werk vindt. In dit extreme geval is er geen matrix nodig.

Wanneer er meerdere jongeren deelnemen aan de SIB stelt zich echter een gelijkaardig probleem. Hoe minder jongeren deelnemen, hoe groter de kans dat de SIB het toevallig beter/minder goed doet dan de VDAB. Om deze 'toevalstreffers' te beperken, dienen voldoende jongeren deel te nemen aan de SIB.

Hoeveel jongeren minimaal dienen deel te nemen hangt af van verschillende parameters, en kan daardoor niet exact worden berekend.²¹ Een eerste belangrijke keuze die een invloed heeft op de sample size, is hoe goed de dienstverlener het dient te doen in vergelijking met de VDAB alvorens de investeerder wordt uitbetaald. Hier nemen we aan dat de investeerder wordt uitbetaald van zodra de dienstverlener het minstens even goed doet als de VDAB. Dit betekent dat er wordt uitbetaald van zodra het aantal SIB-deelnemers dat succesvol uitstroomt naar werk minstens even groot is als het aantal jongeren dat theoretisch zou zijn uitgestroomd in de reguliere VDAB werking, zoals voorspeld door de matrix. Een tweede belangrijk element is de grootteorde van de uitstroom naar werk in de controlegroep. We hebben gezien dat deze sterk varieert (van 30% voor erg zwakke groepen tot 70% voor erg sterke groepen). Hier nemen we aan dat de doelgroep bestaat uit jongeren die, wanneer ze de standaard trajecten van de VDAB zouden volgen, 50% kans maken om minstens 3 maanden te werken over een periode van 12 maanden. Ter illustratie tonen we ook de impact op de sample size wanneer dit percentage daalt tot 30%.

Vervolgens kijken we naar twee verschillende situaties. Enerzijds wensen we dat een dienstverlener die het beter doet dan de VDAB niet 'toevallig' slechter scoort en er daardoor niet wordt uitbetaald. Anderzijds wensen we evenmin dat een dienstverlener die eigenlijk slechtere resultaten boekt dan de VDAB toch toevallig hoog scoort en daardoor onterecht toch wordt uitbetaald.

Deze eerste situatie wordt grafisch voorgesteld in Figuur 4.5. We beschouwen eerst een dienstverlener die het 10% beter doet dan de VDAB. Dit betekent dat deze dienstverlener in theorie erin slaagt om 55% van de jongeren te laten uitstromen, terwijl de VDAB slechts een slaagpercentage van 50% heeft. In dit geval zien we dat de kans dat de goede dienstverlener toevallig de doelstelling (i.e. beter

²¹ In onderstaande simulaties versimpelen we het probleem sterk door het maken van verschillende assumpties. We veronderstellen bijvoorbeeld dat de matrix de kans op uitstromen naar werk perfect voorspelt en negeren dat dit ook maar een schatting is.

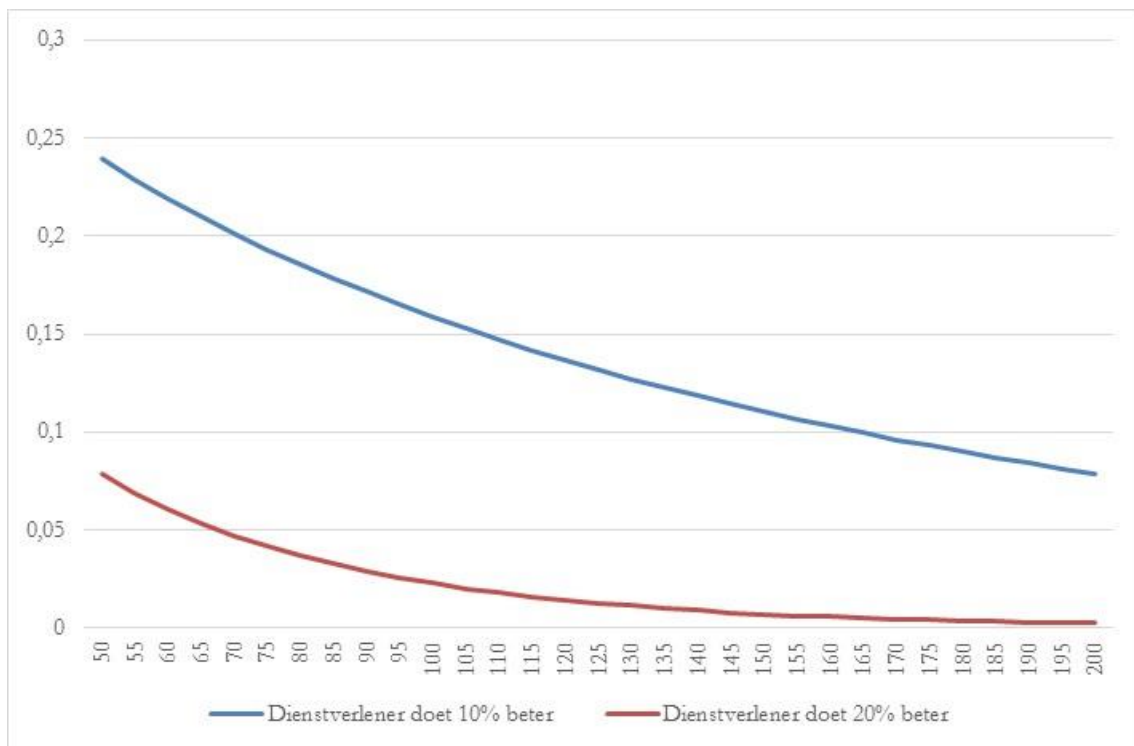
doen dan 50%) niet haalt en er dus niet wordt uitbetaald daalt met het aantal SIB-deelnemers (blauwe curve in Figuur 4.5). Wanneer er slechts 50 jongeren deelnemen is de kans dat de investeerder onterecht niet wordt terugbetaald ongeveer 25%, terwijl die kans daalt naar 8% wanneer er 200 deelnemers zijn. De oranje curve toont een gelijkaardige evolutie, maar nu veronderstellen we dat de dienstverlener het in theorie 20% beter doet dan de VDAB (gemiddeld zouden dus 60% van de SIB-deelnemers uitstromen, versus 50% bij de VDAB). De kans dat deze dienstverlener onterecht niet wordt terugbetaald is kleiner dan voor de dienstverlener die het slechts 10% beter doet. Bij 200 deelnemers is deze kans kleiner dan 1%. Twee elementen dienen uit deze simulatie te worden meegenomen (1) hoe beter de dienstverlener in theorie is, hoe groter de kans dat deze terecht wordt terugbetaald; (2) hoe groter de sample size, hoe groter de kans dat een goede dienstverlener wordt terugbetaald.

Vervolgens kijken we naar de situatie waarbij de dienstverlener het in theorie slechter doet dan de VDAB, maar per toeval toch beter scoort dan de VDAB en daardoor onterecht wordt terugbetaald. Opnieuw beschouwen we twee dienstverleners, waarbij de eerste dienstverlener het 10% slechter doet dan de VDAB (uitstroom van 45%) en de tweede dienstverlener het 20% slechter doet dan de VDAB (uitstroom van 40%). Opnieuw zien we (Figuur 4.6) dat de kans dat deze dienstverleners onterecht worden uitbetaald daalt met de sample size. De dienstverlener die het 20% slechter doet maakt echter minder kans om onterecht te worden uitbetaald dan de dienstverlener die het slechts 10% slechter doet.

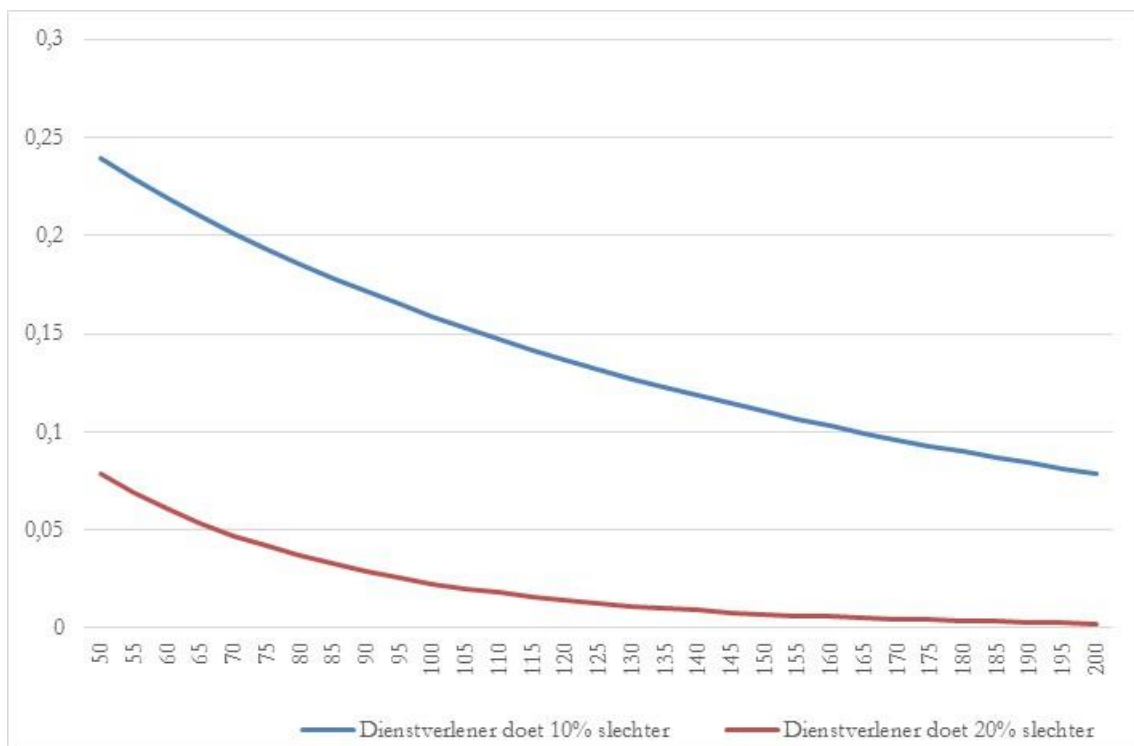
In de vorige simulaties hebben we aangenomen dat 50% van de jongeren in de SIB zouden uitstromen naar werk indien ze in de standaard VDAB werking zouden terechtkomen. Dit is echter zeker niet het geval voor alle groepen, wat de matrix ook aantoonst. Zo blijkt dat de kans om uit te stromen naar werk varieert tussen 30% en 70% (zie matrix in bijlage 2). We herhalen daarom vorige simulaties met deze slaagcijfers. We kijken naar een dienstverlener die het 10% beter doet t.o.v. de VDAB (en dus uitstroom realiseert van 33%, 55% en 77%, afhankelijk van de groep waarmee wordt gewerkt), en evalueren de kans dat deze dienstverlener onterecht niet wordt uitbetaald in functie van de sample size (grafiek 7). Hierbij zien we dat de kans dat de dienstverlener onterecht niet wordt uitbetaald veel groter is wanneer de doelgroep verder van de arbeidsmarkt staat. Een dienstverlener die het met andere woorden 10% beter doet dan de VDAB voor een zwakke doelgroep heeft dus een grotere kans om onterecht niet te worden uitbetaald t.o.v. een dienstverlener die het 10% beter doet dan de VDAB voor een sterkere doelgroep. Dit heeft echter ook te maken met het feit dat 10% beter doen een andere betekenis heeft naargelang de groep waarmee wordt gewerkt. Een dienstverlener die werkt met een zwakke groep doet het in dit geval 3 procentpunten beter (van 30% naar 33%), terwijl een dienstverlener die met een sterke groep werkt het 7 procentpunten beter doet (van 70% naar 77%). Wanneer succes niet relatief, maar wel absoluut zou worden gedefinieerd (bijvoorbeeld wanneer succes gedefinieerd wordt als 5 procentpunten beter doen dan de VDAB, dus van 30% naar 35% of van 70% naar 77%) zou dit effect een veel kleinere rol spelen.²²

²² In dit geval bestaat er geen verschil meer tussen een doelgroep met een uitstroom van 30% en een doelgroep met een uitstroom van 70%. Voor beiden groepen wordt de kans dat de dienstverlener onterecht niet wordt terugbetaald nu zelfs kleiner dan voor de groep die een 50% kans heeft om uit te stromen. Technisch heeft dit te maken met het feit dat de variantie van de binomiale distributie maximaal wordt bij een kans van 50%.

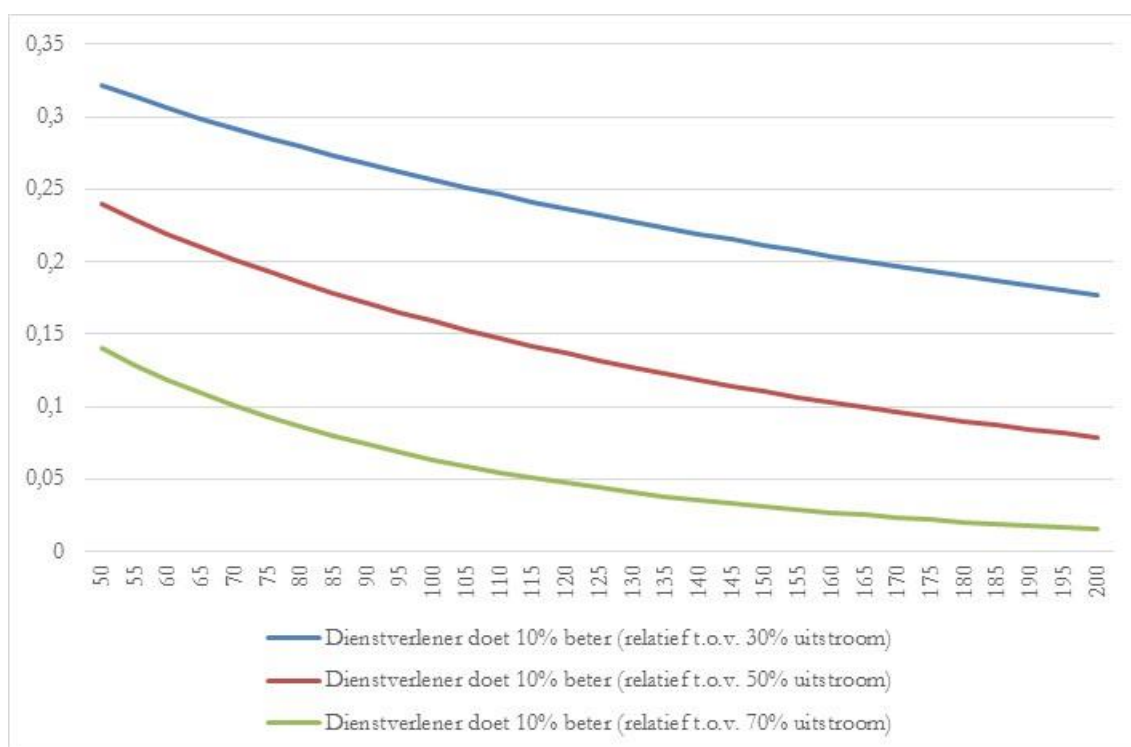
Figuur 4.5 Kans dat de dienstverlener onterecht niet wordt uitbetaald (hoewel de dienstverlener wel een beter resultaat boekt dan de VDAB)

Figuur 4.6 Kans dat de dienstverlener onterecht toch wordt uitbetaald (hoewel de dienstverlener een slechter resultaat boekt dan de VDAB)

Figuur 4.7 Kans dat de dienstverlener niet wordt uitbetaald (hoewel de dienstverlener wel een beter resultaat boekt dan de VDAB) voor verschillende referentiewaarden van succes

Uit deze simulaties dienen een aantal punten te worden meegenomen:

- simulaties naar de sample size zijn sterk afhankelijk van de keuzes die worden gemaakt m.b.t. hoeveel beter een dienstverlener het doet en de verwachte 'slaagpercentages' zonder interventie van de dienstverlener. Ze moeten dan ook met de nodige korrels zout worden geïnterpreteerd;
- hoe hoger de sample size, hoe groter de kans dat een goede dienstverlener terecht wordt uitbetaald en hoe grotere de kans dat een slechte dienstverlener niet wordt uitbetaald;
- bij een sample size van 200 jongeren is de kans dat een dienstverlener die het in theorie 10% beter doet dan de VDAB t.o.v. van een uitstroom cijfer van 50% onterecht niet wordt uitbetaald ongeveer 10%. Onder dezelfde assumpties is de kans dat een dienstverlener die het 10% slechter doet dan de VDAB onterecht toch wordt uitbetaald ook ongeveer 10%.

4.4 Een stappenplan voor de evaluatie

Dit hoofdstuk dient om te illustreren op welke manier de SIB kan worden geëvalueerd. Als oefening maakten we daarbij gebruik van VDAB data over alle jongeren die op 31 augustus 2015 geregistreerd waren bij de VDAB en voldeden aan de criteria van de doelgroep (minstens 4 maanden werkzoekend voor laag- en middengeschoolden of 6 maanden werkzoekend voor hogeschoolden). In deze sectie bespreken we een stappenplan dat kan worden gebruikt voor de eigenlijke evaluatie van de SIB, wat een nieuwe analyse zal vergen op basis van meer recente gegevens en verdere afspraken tussen de VDAB, dienstverlener en investeerder m.b.t. de uitkomstmaat, de keuze van de controlevariabelen, en de tijdstippen waarop wordt gemeten.

We gaan daarbij uit van een SIB project waarvan het eerste jaar start op 1 september van jaar X en afloopt op 31 augustus van het jaar X+1 en waarbij gedurende het volledige jaar een minimum aantal (bijvoorbeeld 250) jongeren bereikt dienen te zijn door de dienstverlener. We nemen ook aan dat de dienstverlener deze jongeren ongeveer 6 maanden intensief begeleidt. We gaan er dus vanuit dat we voor elke jongere beginnen te meten vanaf maand 7 nadat deze jongere startte met de SIB. Indien er

wordt gewerkt met een dienstverlener die de jongeren 12 maanden intensief wenst te begeleiden, dient uiteraard pas te worden gemeten vanaf maand 13. Verder nemen we aan dat vanaf maand 7 de jongere gedurende 12 maanden wordt opgevolgd via een maandelijkse meting die bepaalt of hij/zij al dan niet werkt. Succesvol uitstromen naar werk wordt gedefinieerd als minstens drie maanden hebben gewerkt (inclusief uitzendarbeid) over een periode van 12 maanden. Het stappenplan kan eenvoudig worden aangepast indien ervoor wordt gekozen om de jongere slechts gedurende 6 maanden op te volgen, waarbij succes dan wordt gedefinieerd als minstens twee maanden hebben gewerkt over deze periode, of wanneer ervoor wordt gekozen uitzendarbeid niet mee op te nemen.

STAP 1: Gedurende één schooljaar stromen jongeren in bij de dienstverlener. De SIB in het eerste jaar loopt dus van 1 september in het jaar X tot 31 augustus van jaar X+1. Van zodra een jongere wordt bereikt door de dienstverlener, neemt de dienstverlener contact op met de VDAB en wordt beslist of de jongere al dan niet in aanmerking komt om deel te nemen. Indien de jongere in aanmerking komt, start het traject onmiddellijk en worden basisgegevens van de jongere geregistreerd (ofwel in MLB ofwel in een parallel systeem dat reeds wordt gebruikt voor Vindplaatsgericht werken in Antwerpen).

STAP 2: Van zodra de jongere instroomt, wordt hij intensief begeleid door de dienstverlener gedurende 6 maanden. Aangezien de laatste jongere kan instromen op 31 augustus van het jaar X+1, is voor deze jongere het traject afgelopen op 31 februari van jaar X+2. We wensen ook deze laatste jongere gedurende 12 maanden op te volgen, waardoor de evaluatie kan starten op 31 februari van het jaar X+3.

STAP 3: Jongeren kunnen gedurende één jaar instappen in de SIB. Dit betekent dat de controlegroep niet op één moment in de tijd kan worden gedefinieerd (zoals in deze oefening), maar dat best een controlegroep wordt samengesteld door het combineren van de stock aan jongeren, die op verschillende ogenblikken geregistreerd zijn bij de VDAB. We stellen daarbij voor als volgt te werk te gaan:

1. de eerste sample bestaat uit alle Antwerpse jongeren die geregistreerd zijn bij de VDAB op 1 september van jaar X (aanvang SIB) en voldoen aan de criteria m.b.t. de doelgroep;
2. de tweede sample bestaat uit alle Antwerpse jongeren die geregistreerd zijn bij de VDAB op 1 maart van jaar X+1 (6 maanden na aanvang SIB) die voldoen aan de criteria m.b.t. de doelgroep en nog niet in de sample zitten;
3. de derde sample bestaat uit alle Antwerpse jongeren geregistreerd zijn bij de VDAB op 31 augustus van jaar X+1 (12 maanden na aanvang SIB) die voldoen aan de criteria m.b.t. de doelgroep en nog niet in de vorige twee samples aanwezig zijn.

Het combineren van deze drie samples bepaalt de controlegroep. Deze manier van werken zorgt ervoor dat jongeren die nog niet voldeden aan de criteria bij aanvang van de SIB, maar na verloop van tijd toch voldoen, mee worden opgenomen in de controlegroep. Het zorgt er eveneens voor dat jongeren die afstuderen in juni van jaar X, die per definitie nog niet voldoen aan de doelgroepcriteria bij aanvang van de SIB (op 1 september van jaar X), na verloop van tijd toch in de controlegroep worden opgenomen.

STAP 4: Op 31 februari van jaar X+3 kan in principe de evaluatie starten. Op basis van de controlegroep wordt met behulp van probit modellen een matrix opgesteld, die de kans geeft dat een Antwerpse jongere - gegeven een aantal karakteristieken - succesvol is i.e. minstens drie maanden werkt over een periode van 12 maanden. Een voorstel voor de karakteristieken die worden opgenomen voor het afbakenen van subgroepen is te vinden in Tabel 4.2. De methode om deze matrix te schatten en de variabelen die zullen worden gebruikt kan contractueel worden vastgelegd, eventueel inclusief de programmeer code die zal worden gebruikt.

STAP 5: Voor elke jongere in de SIB wordt bepaald of hij succesvol is uitgestroomd naar werk. Met andere woorden, we evalueren voor elke SIB-deelnemer of hij minstens 3 maanden heeft gewerkt over een periode van 12 maanden.

STAP 6: Op basis van de matrix en de kenmerken van de jongere in de SIB wordt bepaald welke cijfers de SIB moet behalen om succesvol te zijn. Indien de SIB jongeren het beter doen dan de jongeren in de controlegroep kan er worden uitbetaald. ‘Beter doen’ dient contractueel te worden vastgelegd. Er kan voor worden gekozen om uit te betalen van zodra de SIB het minstens even goed doet als de controlegroep (zie opmerkingen daarrond in sectie 4.3.4 en 4.3.5) of als de SIB het minstens 10% beter doet relatief t.o.v. de controlegroep. Er kan evenzeer voor worden gekozen om de terugbetaling te laten toenemen met het verschil tussen de resultaten van de SIB en de resultaten in de controlegroep.

Alvorens met dit technisch proces van start te gaan zal het echter van belang zijn om het mechanisme grondig door te praten met de dienstverlener, investeerder, VDAB en, indien mogelijk, een externe stakeholder. Het voorgestelde evaluatie design is vrij complex wat enerzijds toelaat om rekening te houden met diversiteit in doelgroepen, waardoor Sibos worden geëvalueerd door te vergelijken met een relevante referentiegroep, maar er anderzijds ook voor zorgt dat het evaluatiemechanisme niet eenvoudig is uit te leggen aan een publiek dat minder vertrouwt is met de technische aspecten van statistische evaluatietechnieken. Bovendien dienen een aantal technische keuzes ex-ante te worden gemaakt in overleg met de dienstverlener en investeerder. We denken onder meer aan (1) de keuze wanneer wordt gemeten en over welke periode (zie aanbevelingen in sectie 4.2.4.), (2) de definitie van de variabelen, en in het bijzonder van de definitie van de werkloosheidsduur (zie ook sectie 4.3.2), (3) welke sample side het project minimaal dient te bereiken alvorens kan worden geëvalueerd en, daaraan gerelateerd, wanneer het project kan worden geëvalueerd.

5 | Benchmark van de kostprijs van een SIB: de TIBB's als richtprijs

5.1 Inleiding

Het doel van dit hoofdstuk is om een ruw idee te geven van een 'eerlijke' prijs per traject voor de SIB (gegeven de doelgroep). Deze informatie kan worden gebruikt om een dienstverlener te kiezen, of als achtergrondinformatie bij een discussie met de dienstverlener en/of investeerder over de prijs van de SIB per traject.

We trachten een 'eerlijke' prijs te berekenen door na te gaan (1) of de TIBB's jongeren bereiken die eveneens binnen de doelgroep van de SIB vallen en (2) welk aandeel van de jongeren binnen de TIBB succesvol uitstroomt naar duurzaam werk. Wanneer de TIBB's gedeeltelijk dezelfde jongeren bereiken en de uitstroom naar werk voor deze jongeren een zelfde grootteorde heeft als in de controlegroep (zie hoofdstuk 4), kan de kostprijs van de TIBB's per traject een eerste indicatie geven van de prijs die zal moeten worden betaald voor een succesvolle SIB. Bovendien is de kostprijs van de TIBB's gekend bij de VDAB en is er reeds veel ervaring met deze tenders.

Net zoals in hoofdstuk 4 wordt 'succesvol' doorstromen naar werk hier gedefinieerd als minstens 3 maanden gewerkt hebben in een periode van 12 maanden, 6 maanden nadat het traject is gestart, of minstens 2 maanden hebben gewerkt in een periode van 6 maanden, opnieuw 6 maanden nadat het traject is gestart.

Voor deze analyses steunen we op data die reeds gebruikt werd in de nota "De effectiviteit van de TIBB's in vergelijkend perspectief" die met ons werd gedeeld door VDAB (Bollens, 2015). Hierin werd onderzocht of er verschillen zijn in effectiviteit tussen dienstverleners. Het bleek dat deze verschillen nagenoeg onbestaand zijn, en wij maken dan ook geen onderscheid meer tussen dienstverleners in onze analyses. Het is aan te bevelen deze VDAB-nota eerst te lezen, alvorens dit hoofdstuk door te nemen.

Voor de analyses beperkten we de sample tot jongeren onder de 25 jaar bij de start van het traject. Bovendien voeren we hier enkel analyses uit voor TIBB 1 (2011-2014) en TIBB 2 (2012-2015). TIBB 3 (gestart in 2014) is hier niet opgenomen omdat de data over doorstroom naar werk nog onvolledig was op het moment dat de nota "De effectiviteit van de TIBB's in vergelijkend perspectief" werd geschreven. Hierdoor hebben wij ook geen volledige data over TIBB 3. Het is uiteraard perfect mogelijk de data te updaten en dezelfde analyses ook voor TIBB 3 uit te voeren.

5.2 Analyse

Zowel voor TIBB 1 als TIBB 2 beperken we de sample tot jongeren onder de 25 jaar. Vervolgens onderzoeken we welke jongeren binnen deze tenders ook zouden voldoen aan de criteria van de SIB. We onderzoeken met andere woorden hoeveel jongeren deze tender bereikt die 4 maanden werkzoekend zijn (voor laag- en middengeschoolden) of 6 maanden werkzoekend zijn (voor hogeschoolden). Vervolgens evalueren we of deze populatie ongeveer dezelfde karakteristieken heeft als de populatie die werd gebruikt voor het opstellen van een evaluatie matrix (zie hoofdstuk 4).

Daarna gaan we na wat de kans is dat deze jongeren doorstromen naar werk. Hier verschillen onze analyses het sterkst van voorgaande nota's die de TIBB evalueren. Typisch wordt geëvalueerd welk aandeel van de jongeren aan de slag is na verloop van een aantal maanden na de start of na de afloop

van het einde van de TIBB (zie bijvoorbeeld de VDAB-nota “De effectiviteit van de TIBB’s in vergelijkend perspectief”). Deze resultaten zullen we hier als referentie ook tonen. Daarnaast berekenen we echter ook wat de kans is dat een jongere binnen de TIBB minstens 2 maanden werkt over een periode van 6 maanden (te meten vanaf 6 maanden na de start van het traject) en wat de kans is dat deze jongere minstens 3 maanden werkt over een periode van 12 maanden (opnieuw te meten vanaf 6 maanden na de start van het traject). Deze uitkomstmaten kunnen ook worden gebruikt bij het evalueren van de SIB, waardoor de resultaten (en de kostprijs) van de TIBB eenvoudig kunnen worden vergeleken met de kostprijs van de SIB.

Zowel voor TIBB 1 als TIBB 2 berekenen we deze uitkomstmaten voor de totale populatie (alle jongeren onder de 25 jaar), voor de populatie aan jongeren die voldoen aan de doelgroep criteria van de SIB en voor een beperkt aantal subpopulaties binnen de SIB-doelgroep (onderverdeling naar opleidingsniveau en werkloosheidsduur)

5.2.1 Resultaten TIBB 1

Tabel 5.1 geeft een overzicht van de kenmerken van de jongeren in de TIBB 1. Van de 10.043 jongeren die aan deze tender deelnamen over een periode van vier jaar, voldoet meer dan de helft (5667) aan de criteria van de doelgroep van de SIB. De jongeren die aan deze criteria voldoen zijn gemiddeld al langer werkzoekend, hebben vaker een arbeidshandicap en zijn gemiddeld lager geschoold dan de gemiddelde populatie. Dit toont aan dat de SIB ambieert om jongeren te bereiken die verder van de arbeidsmarkt staan dan de gemiddelde jongere uit TIBB 1.

Dit verschil zien we ook terugkomen wanneer we kijken naar de uitstroom naar werk (Figuur 5.1). Jongeren die voldoen aan de SIB criteria maken minder kans op werk dan de andere jongeren in de tender. Twaalf maanden na de start van het traject is ongeveer 50% van de SIB-jongeren aan het werk, terwijl iets meer dan 60% van de andere jongeren op dat moment werkt. Vergelijken we deze cijfers met de cijfers uit de nota “De effectiviteit van de TIBB’s in vergelijkend perspectief” dan zien we dat jongeren iets meer kans hebben om uit te stromen naar werk ten opzicht van de andere leeftijdsgroepen die deelnemers aan de TIBB. Zo zien we dat na 12 maanden gemiddeld 50% van de TIBB deelnemers werkt, terwijl dit bij jongeren iets hoger ligt.

In Tabel 5.2 evalueren we TIBB 1 op basis van dezelfde uitkomstmaten als waarop de SIB zal worden geëvalueerd. Daarbij zien we dat voor jongeren die voldoen aan de criteria van de SIB doelgroep, 64% minstens 2 maanden heeft gewerkt over een periode van 6 maanden, terwijl ongeveer 70% minstens 3 maanden heeft gewerkt over een periode van 12 maanden. Deze cijfers verschillen echter sterk tussen subpopulaties: hooggeschoolden stromen veel vaker succesvol uit naar werk dan laag- of middengeschoolden; langdurige werkzoekenden (langer dan twee jaar werkzoekend) hebben het eveneens moeilijker.

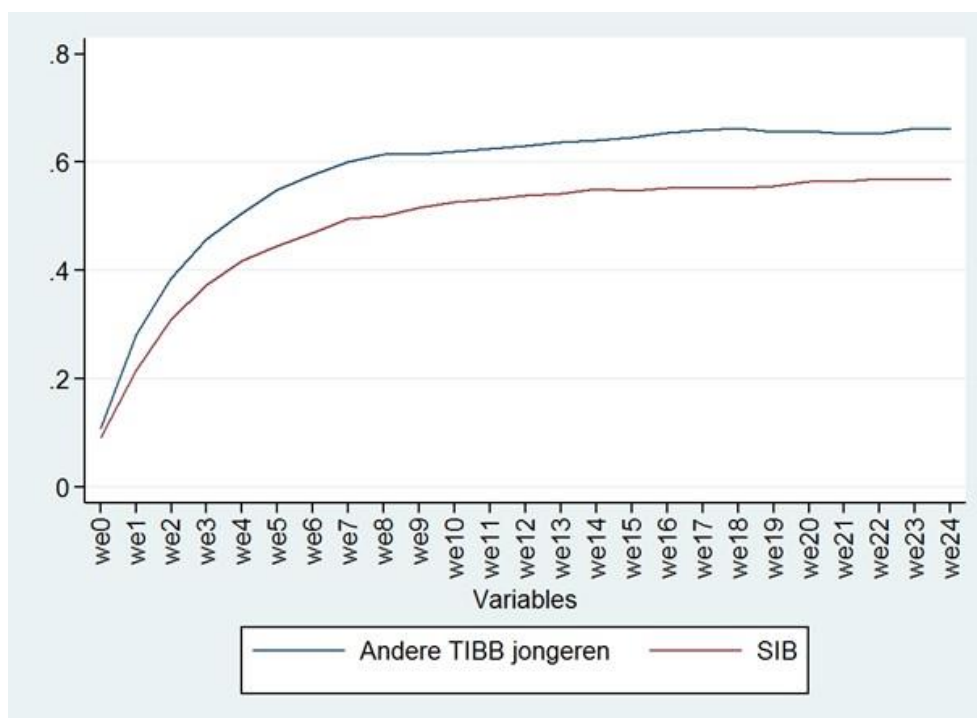
Tabel 5.1 Kenmerken van de jongeren in TIBB 1

	Leeftijd	Vrouwen	Werkloosheidsduur (maanden)	Arbeids- gehandi- capten	Laag- geschoold	Midden- geschoold	Hoog- geschoold
Andere TIBB-jongeren (n=4376)							
Gemiddelde	21.6	49%	2.70	3%	29%	60%	11%
SIB-doelgroep (n=5667)							
Gemiddelde	21.8	42%	10.72	5%	45%	50%	5%

Tabel 5.2 Kans om 2 op 6 maanden of om 3 op 12 maanden te hebben gewerkt 6 maanden na de start van TIBB 1

	2m gewerkt binnen een periode van 6m	3m gewerkt binnen een periode van 12m
Volledig sample		
Andere TIBB-jongeren	73.2%	77.9%
SIB-doelgroep	63.8%	69.8%
Enkel SIB-doelgroep		
<u>Opleidingsniveau</u>		
Laag	57.3%	63.7%
Midden	68.0%	73.6%
Hoog	81.1%	87.7%
<u>Werkloosheidsduur</u>		
Minder dan 12m	65.7%	71.2%
Tussen 12m en 24m	59.9%	67.4%
Meer dan 24m	56.2%	62.5%

Figuur 5.1 Aantal jongeren in een TIBB1 traject dat werkt, 0 tot 24 maanden na de start van het traject

5.2.2 Resultaten TIBB 2

Voor TIBB 2 werden dezelfde analyses uitgevoerd, met grotendeels gelijklopende resultaten.

Opnieuw behoort meer dan 50% van de jongeren in de TIBB eveneens tot de doelgroep van de SIB, en zijn deze jongeren lager opgeleid en al langer werkzoekend dan de doorsnee jongere in de TIBB (Tabel 5.3). Jongeren die tot de SIB doelgroep behoren hebben daardoor ook minder kans werk te hebben in een gegeven maand dan de andere jongeren (Figuur 5.2).

Vervolgens evalueren we de kans dat jongeren 2 maanden aan het werk zijn gedurende een periode van 6 maanden en 3 maanden aan de slag zijn gedurende een periode van 12 maanden, 6 maanden na afloop van de SIB. Voor jongeren die binnen de doelgroep van de SIB vallen heeft 47.4% minstens 2 maanden gewerkt op een periode van 6 maanden, en heeft 47.0% minstens drie maanden gewerkt over een periode van 12 maanden. Opnieuw zien we dat deze cijfers lager zijn voor laaggeschoolden en langdurig werkzoekenden. Het is verder opvallend dat deze cijfers een stuk lager zijn dan de cijfers voor TIBB 1 (Tabel 5.2 versus Tabel 5.3, en meer in lijn liggen met de cijfers uit hoofdstuk 4, waar deze uitkomstmaten werden berekend voor Antwerpse jongeren geregistreerd bij de VDAB op 31 augustus 2015. We hebben hier niet onmiddellijk een verklaring voor.

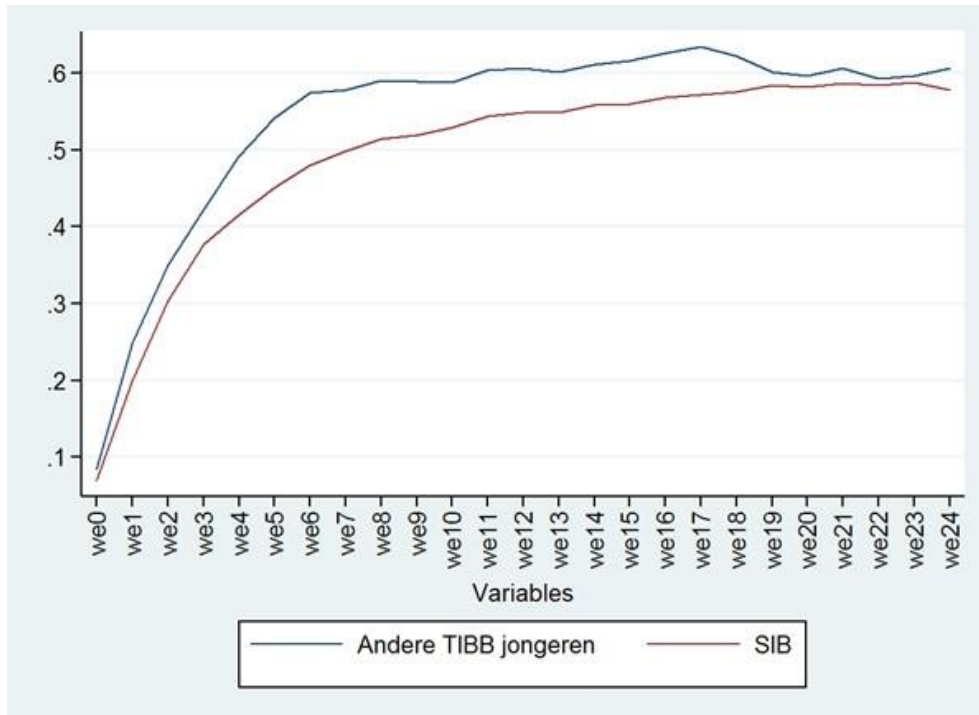
Tabel 5.3 Kenmerken van de jongeren in TIBB 2

	Leeftijd	Vrouwen	Werkloosheidsduur (maanden)	Arbeidsgehandicapten	Laaggeschoold	Midden-geschoold	Hooggeschoold
Andere TIBB-jongeren							
Gemiddelde	21.63	45%	2.71	4%	28%	61%	11%
SIB-doelgroep							
Gemiddelde	21.88	39%	9.77	5%	38%	57%	5%

Tabel 5.4 Kans om 2 op 6 maanden of om 3 op 12 maanden te hebben gewerkt 6 maanden na de start van TIBB 2

	2m gewerkt binnen een periode van 6m	3m gewerkt binnen een periode van 12m
Volledig sample		
Andere TIBB-jongeren	46.2%	44.6%
SIB-doelgroep	47.4%	47.0%
Enkel SIB-doelgroep		
<u>Opleidingsniveau</u>		
Laag	41.1%	41.1%
Midden	50.4%	49.9%
Hoog	62.6%	59.3%
<u>Werkloosheidsduur</u>		
Minder dan 12m	48.4%	47.8%
Tussen 12m en 24m	45.3%	45.3%
Meer dan 24m	38.5%	38.9%

Figuur 5.2 Aantal jongeren in een TIBB1 traject dat werkt, 0 tot 24 maanden na de start van het traject

5.3 Kostprijs van een TIBB

De prijs van de tenders werd niet gedeeld door VDAB met het HIVA daar dit als gevoelige informatie wordt bestempeld. Om die reden kunnen we deze prijzen niet berekenen. Wel voorzien we hieronder een tabel die verder kan worden aangevuld door de VDAB en kan worden gebruikt voor het kiezen van een dienstverlener.

Tabel 5.5 Overzicht van de kostprijs per traject van TIBB 1-3 (verder aan te vullen door de VDAB)

TIBB 1 <i>Prijs/ traject</i> Plus Uitzendkrachten NV SBS SkillBuilderS Tempo-Team NV <i>Doorstroom naar werk</i> Kans dat een jongere gedurende minstens 2 maanden heeft gewerkt over een periode van 6m Kans dat een jongere gedurende minstens 3 maanden heeft gewerkt over een periode van 6m	
	Verder aan te vullen door VDAB
	64%
	70%
TIBB 2 <i>Prijs/ traject</i> Alexander Calder Arbeidsintegratie Groep Intro Randstad Diversity t-groep <i>Doorstroom naar werk</i> Kans dat een jongere gedurende minstens 2 maanden heeft gewerkt over een periode van 6m Kans dat een jongere gedurende minstens 3 maanden heeft gewerkt over een periode van 6m	
	Verder aan te vullen door VDAB
	47%
	47%
TIBB 3 <i>Prijs/ traject</i> Argos Groep Intro Randstad Belgium SBS Skill Builders Start People Tempo Team t-groep	
	Verder aan te vullen door VDAB

5.4 Hoe kan de kostprijs per traject van de TIBB worden gebruikt voor het kiezen van een dienstverlener?

De informatie uit dit hoofdstuk kan worden gebruikt voor het kiezen van een dienstverlener, of voor het bepalen van een ‘eerlijke’ prijs per traject. Gezien het hier om een SIB gaat zal deze prijs (eventueel nog verhoogd met een rendement) enkel worden uitbetaald indien de dienstverlener voldoende goede resultaten boekt. De evaluatie van de SIB zelf gebeurt niet door te vergelijken met resultaten van de tenders, maar wel door te vergelijken relatief t.o.v. een controlegroep, zoals wordt beschreven in hoofdstuk 4.

De analyses in dit hoofdstuk toonden aan dat de TIBB 1 en 2 jongeren bereikt die vallen binnen de doelgroep van de SIB. Bovendien behalen deze tenders uitstroomcijfers naar werk (i.e. minstens 3 maanden gewerkt over een periode van 12 maanden, of minstens 2 maanden gewerkt over een periode van 6 maanden) die in dezelfde grootteorde liggen als in hoofdstuk 4, waar de cijfers werden berekend voor alle jongeren die aan de doelgroep criteria voldeden op 31 augustus 2015. Bijgevolg dient de prijs van een SIB ongeveer in dezelfde lijn te liggen als de prijs per traject van deze tenders, of dient de dienstverlener zich te verbinden tot het substantieel verbeteren van de resultaten (bijvoorbeeld 20% beter doen dan in de controlegroep). In dat laatste geval kan er meer worden betaald, maar stijgt voor de investeerder eveneens het risico dat de investering niet wordt terugbetaald.

We hebben deze oefening enkel gedaan voor TIBB 1 en TIBB 2. We kunnen echter aannemen dat ook TIBB 3 een aanzienlijk aantal jongeren bereikt die binnen de doelgroep van de SIB vallen. Om die reden is het aan te raden ook de prijzen van TIBB 3 per traject en dienstverlener op te lijsten, en deze informatie eveneens te gebruiken bij het kiezen van een dienstverlener of het bepalen van de prijs per traject van de SIB. Hierboven voorzien we een tabel waarin deze informatie kan worden samengevat.

Het zou ook zinvol zijn om ook voor de WIJ-tenders (WerkInleving voor Jongeren) de prijs per traject te kennen en, indien mogelijk, na te gaan welke jongeren deze tenders bereiken en welke resultaten deze boeken. Opnieuw kan deze informatie worden gebruikt om een eerste idee te hebben van een 'eerlijke' prijs voor een succesvolle SIB.

Hoewel de TIBB en WIJ tenders een eerste idee kunnen geven van de grootteorde van de kostprijs per traject van de SIB dienen wel drie kanttekeningen te worden gemaakt. Indien de competitie m.b.t. de huidige tenders sterk is, zijn de huidige prijzen voor de tenders wellicht aan de lage kant. In dit geval moeten de prijzen van de tenders als een bodemprijs worden beschouwd, en kan gemakkelijk worden beargumenteerd dat er meer dient te worden betaald voor de SIB (belonen innovatie). Ten tweede hebben we verondersteld dat de niet-geregistreerde jongeren, die de SIB wenst te bereiken, niet systematisch verschillen van jongeren geregistreerd bij de VDAB. We veronderstellen met andere woorden dat niet-geregistreerde jongeren niet steeds een moeilijker (niet-meetbaar) profiel hebben dan geregistreerde jongeren. Als dit wel het geval zou zijn, dan dient de dienstverlener hier extra voor beloond te worden. Ten derde dienen de vergoedingen mee in rekening te brengen dat de SIB beoogt innovatief te zijn, en dit mag zeker iets extra kosten. Bovendien moet ook het feit dat de SIB zelf op zoek gaat naar jongeren, terwijl bij tenders jongeren voornamelijk toegeleid worden vanuit de VDAB, mee in rekening worden gebracht, wat resulteert in een hogere vergoeding per traject voor de SIB.

6 | Contouren van de regisseursrol - wat verandert er als private investeerders deel worden van het partnership?

6.1 Het SIB mechanisme op het beleidsdomein Werk en Sociale Economie

6.1.1 SIB als nieuw financieringsmechanisme en verschillen met het tender-mechanisme

Het SIB mechanisme is innovatief in twee opzichten. Vooreerst betreft het innovatieve financiering, d.i. financiering van private kapitaalmarkten, en vergroot het aldus de pool van middelen voor sociale interventies in tijden van financiële schaarste voor de overheid. Ten tweede is het SIB mechanisme innovatief door de doorgedreven resultaatfinanciering. De resultaatgerichte benadering (payment-by-results of payment-for-success) treedt op in zijn zuivere vorm, zonder dat de outputs nodig om outcomes te realiseren worden gespecificeerd op voorhand. Dit contrasteert met de 'belt and braces approach' in vele overheidsprogramma's waarin zowel output-vereisten als te bereiken outcomes worden gespecificeerd (OECD, 2016: 11). Op die manier laat een SIB meer vrijheid voor de dienstverlener, vrijheid om te vernieuwen, ook wat de structurele aspecten betreft inzake een holistische aanpak en geïntegreerde dienstverlening. Dit vormt een cruciaal verschil met het tender-mechanisme zoals in voege bij VDAB.

Daarnaast zijn er nog andere belangrijke verschillen met het tender-mechanisme. Deze liggen op volgende vlakken:

1. Het SIB mechanisme draagt bij tot verbreding van de financiering met privaat kapitaal, terwijl het tender-mechanisme inzet op verruiming van het spelersveld met profit naast non-profit uitvoerders;
2. Het SIB mechanisme beoogt het realiseren van innovatieve sociale dienstverlening op hardnekkige maatschappelijke probleemgebieden (inzake social welfare, onderwijs, criminaliteit en werk voor o.m. achtergestelde jongeren), terwijl het tender-mechanisme in de eerste plaats tegemoet komt aan het creëren van extra capaciteit;
3. Het SIB mechanisme externaliseert de risico's bij de private investeerder (tot op zekere hoogte, zie onder), die de dienstverlener up-front betaalt, terwijl bij het tender-mechanisme de dienstverlener een groter deel van het risico zelf draagt naarmate het resultaatgedeelte in de betaling groter is.

De rode draad van het SIB mechanisme zoals het vorm krijgt in andere landen ligt in het creëren van nieuwe dienstverlening en het omgaan met het risico dat daarmee gepaard gaat. Het verschil met een tender is dat de beoogde dienstverlening in de opdrachtomschrijving van de tender is opgenomen. Hier gaat het om dienstverlening die nog niet bestaat. Bij wie moet het risico dan worden gelegd? Een vraag naar nieuwe dienstverlening is in se moeilijk te ondersteunen via het tender-mechanisme en de daar beoogde marktwerking. Bij een SIB hangt de keuze voor dergelijk project finaal af van de bereidheid van de overheid om de afgesproken return te betalen. Dit maakt duidelijk dat een SIB niet

louter te herleiden is tot een financieel mechanisme. Of om het met een in Frankrijk uitgebracht rapport te zeggen: financieel innoveren om sociaal te innoveren (Sibille & Langendorff, 2014).

Vraag is de hoogte van de return die wordt afgesproken. In principe reflecteert de return bij een SIB de innovatie van de dienstverlening en het potentieel aan maatschappelijke meerwaarde. De redenering is dan ook dat een SIB project een beter resultaat moet behalen dan wat via de gebruikelijke subsidie- en tender-mechanismen wordt nagestreefd.

De dienstverlening van een SIB project wordt doorgaans uitgevoerd door een sociale onderneming of een non-profit organisatie (civil society organisation), naast ook stichtingen (charities). Het beleidskader voor ‘social impact investment’ in andere landen focust soms expliciet op het financieel versterken van deze sector van sociale economie (zie onder). Voor deze organisaties, die doorgaans een zwakke financieringsbasis hebben, heeft een SIB het voordeel dat de middelen om uitgaven te doen van bij de start beschikbaar komen, en dat ze gegarandeerd zijn voor meerdere jaren. Hun positie in de nieuwe management structuur van een SIB wordt erdoor versterkt.

6.1.2 Uitdagingen in de positie en rollen van de overheid

Ook al is het SIB mechanisme nog van recente datum (de eerste²³ SIB startte in 2010), toch zijn de uitdagingen die dit meebrengt voor de overheid, en hier specifiek VDAB, al goed gedocumenteerd. Vanzelfsprekend gaat de aandacht naar het definiëren en operationaliseren van doelgroep, returns en resultaat (outcome) en het bepalen van de wijze van evaluatie (in functie van de betalingen) – thema’s waarop de andere hoofdstukken scherpstellen en waarvoor zij concrete oplossingen uitwerken in functie van een eerste SIB-piloot in Vlaanderen voor de NEET-doelgroep in Antwerpen. Naast deze ‘inhoudelijke’ uitdagingen (het ‘wat’ van overheidsinterventie) situeren andere zich specifiek bij het ‘hoe’ van overheidsinterventie in de nieuwe governance en management structuur die een beleid via SIB’s meebrengt. Welke elementen typeren deze rol?

Er zijn in beginsel drie elementen verbonden aan het SIB mechanisme:

1. de overheid heeft nog geen budget nodig om te kunnen starten met een nieuwe sociale interventie;
2. het risico gepaard gaand met een nieuwe interventie doordat nog niet geweten is of deze succes zal hebben, wordt in een eerste periode, totdat het bewijs dat de interventie werkt is geleverd, gedragen door de private investeerder;
3. er zijn in principe geen extra middelen nodig om de return uit te betalen aangezien de overheid kosten uitspaart dank zij het gerealiseerde maatschappelijke resultaat.

Elk van deze elementen zijn in het voordeel van de overheid. Maar er kunnen ook kanttekeningen bij worden geplaatst. Vooreerst, er is wel een budget nodig, of minstens een provisie, want indien het project slaagt dient de investeerder te worden terugbetaald. Vervolgens komt het risico ook niet voor 100% bij de private investeerder te liggen. De overheid neemt geen risico in de zin dat zij enkel betaalt als de interventie succesvol was, maar de vraag is of de partijen er voldoende in slagen om op voorhand te definiëren wat een succes is en in te schatten wat de uitgespaarde toekomstige maatschappelijke kosten zijn alsook de toekomstige baten. Bovendien laat de methode gebruikt voor de economische evaluatie in functie van de uitbetaling vaak niet toe om zeker te zijn dat de behaalde resultaten wel te danken zijn aan de interventie, of toch zeker niet in welke mate. Er is dus steeds een risico dat belastinggeld wordt besteed aan iets wat minder succesvol was dan beoogd of dat er een te hoge prijs

²³ De eerste SIB, ONE Service, werd gelanceerd in Peterborough in het Verenigd Koninkrijk in 2010 voor het terugdringen van recidivisme onder mannen met een gevangenisstraf van korte duur (Gustafsson-Wright et al., 2015).

werd betaald. De mate van het gedragen risico hangt dus sterk samen met de gekozen evaluatiemethode en de eraan gekoppelde structuur van uitbetaling (bv. rate card versus quasi-experimenteel; maar ook: vanaf welk resultaat betaalt de overheid een extra procent).

Deze elementen, en de kanttekeningen, komen geleidelijk meer aan bod in recente literatuur (bv. Federal Reserve Bank of San Francisco) of in expert seminars (o.m. OECD, 2015). Ze brengen op de voorgrond dat de eindverantwoordelijkheid bij de overheid blijft. De overheid neemt wel degelijk risico en moet juist kunnen inschatten wat een faire prijs is (wat kost de dienstverlening en welke returns kan de overheid verwachten). Dit vergt heel wat expertise om de juiste inschattingen te maken. De twee vragen bij uitstek betreffen de economische evaluatie in functie van de uitbetalingen en de kostprijs. Een SIB lijkt op het eerste gezicht een goedkope zaak voor de overheid, maar naast het feit dat de factuur van een succesvol project uiteindelijk terugbetaald moet worden, rijst de vraag wie opdraait voor de opstartkosten, transactiekosten, monitoring en evaluatiekosten (zie OECD seminar 2015). De evaluatie moet ervoor zorgen dat perverse effecten voldoende kunnen worden gemeten ('afroming' en 'cherry picking', 'parking', 'gaming') en schijnbare effecten ten gevolge van 'deadweight loss' en verdringing kunnen worden onderscheiden. Daarnaast zijn er nog een reeks andere onderliggende vragen voor de overheid die betrekking hebben op het ontwerpen van een beleids- en regelgevend kader voor een SIB-beleid. Zo'n kader moet antwoord geven op vragen als:

- wanneer kiezen voor een SIB?
- hoe de markt voor SIB's tot ontwikkeling brengen?
- hoe zorgen voor nieuwe middelen?
- hoe middelen garanderen in een meerjarencader?
- hoe middelen van de Europese Structuurfondsen hiervoor aanwenden?
- hoe middelen voorzien of vastleggen die zullen nodig zijn tijdens de periode van een nieuwe bestuursploeg?

Zonder in te gaan op al deze vragen, worden in wat volgt enkele bouwstenen aangedragen vanuit voorbeelden in andere landen die het zoeken naar antwoorden kunnen vooruit helpen.

6.2 Uitdagingen en oplossingen in de governance structuur voor SIB's

6.2.1 Social innovation funds als antwoord op het 'wrong pocket problem'

De belangstelling voor SIB's als nieuw financieringsmechanisme groeit op meerdere beleidsdomeinen. Dit rapport focust op de VDAB, die een sleutelrol vervult binnen het Vlaams beleidsdomein Werk en Sociale Economie. Deze inbedding heeft een dubbel voordeel. Ten eerste laat dit toe om de structurering van SIB financiering in te bedden binnen een overkoepelend beleidsdoel, bijvoorbeeld 'social investment' (zoals in Portugal) of 'social innovation' (zoals in UK). Ten tweede laat deze focus een coherente oplossing en aanpak toe voor meerdere SIB's en vermijdt dit ad hoc of inconsistente keuzes op deeldomeinen. De focus op VDAB binnen het beleidsdomein WSE sluit niet uit dat vanuit de overheid gezien meerdere instanties een rol spelen. Voor de Vlaamse overheid is dit in de eerste plaats het Departement WSE, naast aanpalende departementen zoals Onderwijs, Welzijn en Binnenlands Bestuur. Voor de federale overheid zijn dit o.m. de sociale zekerheid, de belastingdiensten, FOD WASO, FOD MI en RVA. Voor de lokale overheid zijn dit in de eerste plaats de stedelijke en gemeentelijke diensten voor Economie en Werk (naast andere, afhankelijk van de interne organisatie), al dan niet gegroepeerd (intergemeentelijk, subregionaal, provinciaal).

Oplossingen die ontwikkeld worden door de inspanningen binnen het domein Werk genereren opbrengsten bij andere departementen en overheidsniveaus. Het gevolg is dat het derde element van

het SIB mechanisme zoals hierboven aangehaald – het terugverdienen van de uitbetaling door uitgepaarde kosten – niet opgaat voor VDAB. Dit staat in de literatuur gekend als het ‘wrong pocket problem’. Er is sprake van een verticaal en een horizontaal probleem. Het verticale ‘wrong pocket problem’ is typisch voor een gefederaliseerde staatsstructuur waarbij sociale zekerheid en belastingen quasi volledig federale bevoegdheden zijn en actieve arbeidsmarktprogramma’s regionale materie. Het horizontale ‘wrong pocket problem’ ligt hier vooral bij de andere baten dan op het werk-domein, onder meer welzijn en voorkomen van criminaliteit. Merk op dat dit probleem niet specifiek is voor een SIB, het geldt voor een groot deel van de activeringsprogramma’s op Vlaams niveau.

Andere landen kennen deze problemen ook. Eén van de oplossingen bestaat in de oprichting van een fonds voor innovatie. Dit kan algemeen gericht zijn met als doel (o.m.) de markt voor SIB’s te ontwikkelen, zoals in UK (Social Outcome Fund en Big Lottery Fund, resp. \$20 mio en \$40 mio) en in de US (364 mio voor 2016, toegankelijk voor alle staten). Het Social Outcome Fund in UK is opgericht in november 2012 vanuit de moeilijkheid om tot geaggregeerde baten en besparingen te komen, zodat ook andere overheden (local councils, ...) zich mee zouden engageren voor vernieuwende projecten. De UK kent nog een serie andere financieringskanalen²⁴. In juli 2013 is het Big Lottery Fund opgericht, met een gelijkaardig doel. Op het domein werk is er het ‘Innovation Fund’, bedoeld als SIB fonds om meerdere SIB’s te financieren op basis van een rate card systeem. Het Department for Work and Pensions heeft zo al meer dan 10 SIB’s gelanceerd. De titels van de fondsen in de UK, zoals ‘innovation fund’ en ‘Fair chance fund’, zijn vrij algemeen, maar eigenlijk financieren ze interventies in heel specifieke sociale beleidsdomeinen en voor specifieke doelgroepen (zie Gustafsson-Wright et al. 2015). Het ‘innovation fund’ beoogt de verbetering van onderwijs en tewerkstelling voor jongeren. Het ‘fair chance fund’ beoogt de verbetering van de huisvestingssituatie, onderwijsresultaten en tewerkstelling bij dakloze jongeren. Deze fondsen helpen ook om het risico voor investeerders te beperken. Door te investeren in een fonds dat meerdere SIB’s financiert, wordt rendement gecreëerd over deze SIB’s heen, ook al kan er een minder succesvolle SIB bij zijn.

Andere landen brengen het specifieke beleidsdoel van sociale innovatie expliciet tot uiting in de benaming van het fonds. Hier springen Portugal en Frankrijk in het oog. We lichten deze kort toe.

Portugal heeft twee initiatieven genomen die in het teken staan van het bevorderen van ‘sociale investering’: de Portugese Social Investment Taskforce en het gebruik van EU-fondsen ter ondersteuning van sociale investeringsprojecten (Miguel, 2016). De taskforce werd opgericht in juli 2014 voor één jaar, en genoot (naar eigen zeggen) genereuze financiële steun van de EU. De opdracht bestond erin een blueprint te ontwerpen voor de ontwikkelende sociale investeringsmarkt in Portugal. Eén van de drie werkgroepen heeft zich gebogen over financiële mechanismen. De centrale output is een nationaal actieplan om sociale investering te versterken via 5 kernaanbevelingen: capacity building programma’s bij sociale organisaties, aangepaste financiële instrumenten, promotie van een resultaat-gerichte cultuur, oprichting van een kenniscentrum, promotie van gespecialiseerde intermediairen die de toegang tot privé-kapitaal faciliteren.

Het tweede grote initiatief is de oprichting van “Portugal Inovação Social”, met het volgende doel:

“(…) promotes the development and availability of adequate financing mechanisms that meet the specific needs of social sector organisations. The financing programmes respond directly to market failures. It is funded with 150 million € from EU Structural Funds”. Hiervan is €15 miljoen bestemd voor de ondersteuning van SIB’s: “Portugal Inovação Social will have 100€ million to act as a wholesaler of the market and will channel funds through retail structures,

²⁴ Eigen aan de UK is het aantal fondsen vanuit de private markt, zoals The Investment and Contract Readiness Fund (managed by The Social Investment Business), Social Incubator Fund (2013), Mutuals Support Programme, Big Global Finance, Bridges Social Impact Bond Fund, die alle ertoe bijdragen dat de markt voor SIB’s zich kan ontwikkelen.

acting as a Fund of Funds. These retail structures are able to attract private coinvestors in order to leverage other sources of capital. 15€ million will be available to pay for outcomes in order to foster SIB. 30€ million will be available to build the pipeline and improve investment readiness of social organisations.” (www.investmentosocial.pt)

Het SIB compartiment stelt outcome funding ter beschikking voor lokale en regionale overheden die SIB's willen ontwikkelen. Doel is de financiële leefbaarheid te verbeteren voor jonge SIB's alsook lokale overheden te stimuleren om het principe 'payment for outcome' ingang te laten vinden voor vernieuwende initiatieven.

In Frankrijk zijn er gedurende enkele jaren meerdere rapporten verschenen over 'social impact investing' en SIB's in het bijzonder. Het gaat om het werkdocument van het Commissariat général à la stratégie et à la prospective (Guézennec & Malochet, 2013), van het Comité Français sur l'investissement à l'impact social (Sibille & Langendorff, 2014) et van l'Institut de l'Entreprise (Le Pendeven et al. 2015). In 2014 is het "Fonds d'innovation sociale" (met BPI France) opgericht, goed voor €20 miljoen in 2014 en €40 miljoen op termijn. Het doel is vergelijkbaar met andere landen: het steunen van vernieuwende projecten die tegemoet komen aan sociale problemen waarvoor er nog geen oplossingen zijn in de publieke sector of in de marktsector. In 2016 is een appel à projets gelanceerd voor 'contrats à impact social', de Franse versie van SIB's. Indieners hoeven bij de intekening op de oproep nog geen investeerder te hebben. In november 2016 zijn de eerste twee contracten gegund (met een omvang van €1 en 1,5 miljoen). De oproep stond open voor een lange periode (tot maart 2017). Uit de vele inzendingen is een lijst weerhouden van 20 indieners, waaruit in 2017 opnieuw drie worden geselecteerd. Het beleidskader focust zoals in Portugal op versterking van de sector van sociale ondernemingen en past in het kader van de 'loi sur l'économie sociale et solidaire'.

6.2.2 En Europa?

Social Impact Bonds hebben sinds de eerste SIB in de UK op grote schaal aanhang gekregen in verschillende delen van de wereld, aanvankelijk in de Angelsaksische landen en geleidelijk ook in Europa. De OECD, op basis van Instipio, identificeerde per 26 mei 2016 wereldwijd in totaal 54 SIB's (OECD, 2016). Meer en meer SIB's starten in steden en sub-nationale overheden. Ook wordt er werk gemaakt van een ondersteunend legislatief en financieel ecosysteem. In de leidende landen wordt dit ingebed in een beleidskader en een plaats waar expertise wordt gebundeld en versterkt. Markante voorbeelden zijn voor de US het Social Impact Bond Technical Assistance Lab (SIB Lab) dat ressorteert onder Harvard Kennedy School, voor de UK het Centre for Social Impact Bonds bij het Cabinet Office, en voor New South Wales (Australia) de creatie van een Office of Social Impact Investment en een Social Impact Investment Expert Advisory Group. Op die wijze vinden verschillende actoren zoals overheden, academici, en experts uit het beleidsdomein en de private financieelingssector elkaar.

Sommige initiatieven zijn grensoverstijgend. Zo bracht de G8 Taskforce on Social Impact Investment, opgezet door David Cameron, een rapport uit onder de titel "The Invisible Heart of the Markets" (Social Investment Taskforce, 2014), verwijzend naar de "Invisible Hand of the Market" van Adam Smith. Centrale aanbeveling in het rapport is het mechanisme van 'outcome-based government commissioning' op bredere schaal toe te passen. Ook in Frankrijk verschenen opeenvolgende rapporten over Impact Investing, met het pleidooi om het mechanisme ook in eigen land te introduceren.

Op Europees vlak was er in februari 2013 de communicatie over sociale innovatie. In mei 2013 lanceerde het Europese Investeringsfonds de Social Impact Accelerator (SIA). Beide initiatieven gaan niet over SIB als zodanig. Dat was wel het geval in augustus 2014, toen het Europees Parlement een rapport publiceerde over Social Impact Bonds waarin het het potentieel erkent "to tap large capital markets in order to launch new social services". De Europese Commissie beloofde de uitwisseling

tussen de lidstaten te bevorderen. Het Europees Parlement vroeg ook naar meer specifieke voorstellen van de Europese Commissie.

Hoewel er niet expliciet naar werd verwezen, kan men de vraag stellen in hoeverre de EU Structuurfondsen kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van SIB's binnen de lidstaten. Op basis van de beschikbare bronnen en literatuur over social impact investing moeten we concluderen dat dit een opvallende leemte blijft. In geen enkele lidstaat blijkt er een specifieke betrokkenheid van de EU Fondsen bij de SIB's. Enkel in Portugal wordt het sociale innovatiefonds wel mee gesteund door de EU Fondsen, maar het is niet duidelijk wat dit betekent voor het kleinere compartiment binnen dat fonds dat bestemd is voor SIB's. In Frankrijk wordt expliciet gewezen op het verschil met het Europees Sociaal Fonds (ESF), dat gezien wordt als steun voor curatieve interventies terwijl de SIB gericht is op preventieve interventies (Le Pendeven et al., 2015). Volgens de OECD kan de nationale technische bijstand bij de managing authorities voor de Structuurfondsen inzichten bijdragen aan het proces van ex ante inschatten van de kostprijs en outcomes, wat cruciaal is voor het welslagen van een SIB (OECD, 2016). Programma's voor EU Fondsen zitten vast aan ingewikkelde procedures en criteria. Bovendien zijn ook de termijnen voor indiening en looptijd van projecten begrensd. Het gevaar is dat als men een SIB wil inpassen in het lopend programma, er allerlei voorwaarden gaan gelden die het innovatieve karakter van het mechanisme gaan aantasten, zoals focus op korte termijn-resultaten. Op langere termijn verdient het wel aanbeveling om de mogelijke participatie in investeringsfondsen met middelen uit de Structuurfondsen, i.c. het ESF, te onderzoeken.

6.2.3 Wat na een SIB?

Het doel van dit hoofdstuk is te verkennen op welke wijze de promotie, structurering en financiering van SIB-projecten kan worden georganiseerd vanuit VDAB als publieke dienst en regisseur op de Vlaamse arbeidsmarkt. Dit impliceert dat we niet ingaan op het gehele ecosysteem voor SIB's. We focussen enkel op de publieke instantie die direct betrokken is bij het opzetten van een SIB.

Een SIB lanceren vergt de nodige voorbereidingstijd, waarin een antwoord wordt gevonden op complexe issues zoals financiering, structurering en impactmeting. De selectie van projecten dient zorgvuldig afgewogen. Veelbelovende projecten kunnen worden geïdentificeerd op basis van een intern proces bij VDAB en Departement WSE, vanuit het inzicht in leemten en mogelijke besparingen door preventieve investeringen. Een andere manier is een open proces voor inzameling van ideeën. Dit heeft het voordeel van transparantie. Ten derde kan men ook projecten detecteren vanuit beschikbare evidentie in evaluatiestudies. Nog een andere manier van werken is het organiseren van een oproep voor projecten (zoals in Frankrijk). Dit heeft het voordeel dat projecten ook in de lijn liggen van aanwezige capaciteit en interesse bij experts op het terrein.

Volgens de Federal Reserve Bank of San Francisco is het belangrijkste criterium dat van 'potentieel grote impact'. Bovenal vergt een SIB dan ook een visie op wat zal gebeuren tegen het einde van het contract als het project succesvol is gebleken. Het verdient aanbeveling om dit beslissingsproces al te starten enkele jaren vooraleer het contract van een eerste SIB zal zijn afgelopen.

Concreet halen we volgende drie punten naar voor:

1. Er is een grondige (inhoudelijke) evaluatie nodig om te beoordelen of de SIB al dan niet succesvol was. Deze evaluatie gaat verder dan de economische evaluatie in functie van de uitbetalingen (cf. hoofdstuk 4). Concreet moeten twee zaken geëvalueerd worden: 1) was de interventie succesvol (rekening houdend met (on)gewenste neveneffecten) én waarom (wel/niet)? 2) in welke mate was de SIB als financieringsinstrument geslaagd: heeft de SIB de interventie bevorderd/bemoedigt? Wat leren we eruit voor de toekomstige financiering van de interventie (en van het SIB instrument in het algemeen)?

2. Er kunnen verschillende werkwijzen gevolgd worden wat nieuw initiatief betreft: het initiatief kan worden aangestuurd door de overheid of het kan vanuit een dienstverlener of een investeerder komen. Het is belangrijk beide mogelijkheden open te houden.
3. Komt er na een SIB nog een andere SIB of andere financiering? Indien de interventie succesvol is, is structurele financiering wenselijk. In elk geval is het van belang dat er snel een vervolg wordt aan gekoppeld, want anders lopen kosten van herstarten op: de dienstverlener moet zijn netwerk (i.f.v. instroom en uitstroom) deels opnieuw opbouwen, het personeel is mogelijk al vertrokken naar een andere job waardoor expertise verloren gaat, de band met jongeren raakt verbroken, continuïteit is nodig (jongeren en werkgevers willen voor lange tijd kunnen terugvallen op de dienstverlener in het kader van nazorg).
4. Al dan niet met zelfde dienstverlener continueren? Meerdere dienstverleners toelaten? Er wordt voor gepleit om het dienstverleningsmodel in zekere mate bekend te maken zodat andere dienstverleners ook potentiële spelers kunnen worden. Dit kan een desincentive zijn voor de dienstverlener zelf, daarom wordt dit best bij de start van het project duidelijk afgesproken.

6.2.4 Enkele suggesties voor beleid en verder onderzoek

Uit wat voorafging vloeien drie suggesties voor beleid voort die we beknopt omschrijven als volgt:

- De oprichting van een fonds stellen we voor op het niveau van het beleidsdomein WSE. Op termijn kan dit sporen met initiatieven vanuit het beleidsdomein welzijn en/of onderwijs, en mogelijk op het niveau van de Vlaamse overheid worden ingebed. Door de eigenheid van het SIB mechanisme – innovatieve oplossingen voor hardnekkige sociale problemen, waarvoor nog geen dienstverlening bestaat – suggereren we om voor de financiering van een innovatiefonds in het domein WSE een beroep te doen op middelen van het geregionaliseerde doelgroepenbeleid. Wat het gebruik van EU-fondsen betreft vormen looptijden, procedures en criteria van lopende programma's een hinderpaal voor de promotie van een SIB. Mogelijk biedt dit op langere termijn, bij de voorbereiding van een nieuw ESF-programma voor Vlaanderen, wel mogelijkheden tot cofinanciering voor het op te richten innovatiefonds.
- Centrale randvoorwaarde is dat geïnvesteerd wordt in de opbouw van expertise bij de VDAB en het ruimere beleidsdomein WSE om te kunnen afwegen of projecten in aanmerking komen gegeven de specifieke vereisten van juiste inschatting van kosten en outcomes. Daarnaast is ook een beleid nodig dat proactief bepaalt wat er gebeurt met het oog op de periode na een SIB.
- Voor de evaluatie pleiten we ervoor om niet alleen te investeren in een economische evaluatie in functie van de uitbetaling, maar ook in een diepgaande evaluatie in de factoren die bijdragen tot een bepaald succes. Ook deze inzichten kunnen bijdragen tot de beslissing over wat na een SIB.

Tenslotte formuleren we enkele vragen voor verder onderzoek dat kan helpen bij de keuzes voor een wenselijke governance structuur van het SIB mechanisme in Vlaanderen:

- Welke zijn randvoorwaarden (o.m. markt, expertise, wetgevend kader) voor een SIB beleid?
- Hoe 'vertalen' landen dit nieuwe financieringsmodel?
- Welke factoren dragen bij tot succes van SIB projecten?
- Welke ervaringen hebben sociale organisaties ermee?
- Welke rol spelen grote private fondsen van BigSocialCapital, Federal Reserve, ...?
- Wat is de bijdrage van een expertise 'lab' of 'centre' in US, NSW, UK?

- BIJLAGEN -

bijlage 1 Quasi-experimentele methode: schatten van kans op werk (descriptief)

Tabel b1.1 Kans om minstens drie maanden te werken op een periode van 12 maanden voor subgroepen met minsten 50 observaties

Observaties	Arbeidshandicap	Migratie-achtergrond	Geslacht	Werkloosheidsduur	Jonger dan 20 jaar	Opleidingsniveau	Kans op uitstroom naar werk
122	Neen	Neen	Vrouw	Minder dan 12m	Neen	Laaggeschoold	42.6%
68	Neen	Neen	Vrouw	Minder dan 12m	Ja	Laaggeschoold	47.1%
62	Neen	Neen	Vrouw	Tussen 12m en 24m	Neen	Laaggeschoold	41.9%
53	Neen	Neen	Vrouw	Meer dan 24m	Neen	Laaggeschoold	41.5%
171	Neen	Neen	Man	Minder dan 12m	Neen	Laaggeschoold	45.6%
51	Neen	Neen	Man	Minder dan 12m	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	66.7%
56	Neen	Neen	Man	Minder dan 12m	Neen	3e graad sec. technisch	60.7%
84	Neen	Neen	Man	Minder dan 12m	Ja	Laaggeschoold	39.3%
109	Neen	Neen	Man	Tussen 12m en 24m	Neen	Laaggeschoold	56.0%
115	Neen	Neen	Man	Meer dan 24m	Neen	Laaggeschoold	48.7%
132	Neen	Ja	Vrouw	Minder dan 12m	Neen	Laaggeschoold	36.4%
59	Neen	Ja	Vrouw	Minder dan 12m	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	50.8%
98	Neen	Ja	Vrouw	Tussen 12m en 24m	Neen	Laaggeschoold	40.8%
78	Neen	Ja	Vrouw	Meer dan 24m	Neen	Laaggeschoold	25.6%
226	Neen	Ja	Man	Minder dan 12m	Neen	Laaggeschoold	51.8%
92	Neen	Ja	Man	Minder dan 12m	Ja	Laaggeschoold	54.3%
143	Neen	Ja	Man	Tussen 12m en 24m	Neen	Laaggeschoold	47.6%
182	Neen	Ja	Man	Meer dan 24m	Neen	Laaggeschoold	44.5%

bijlage 2 Quasi-experimentele methode: de matrix

Tabel b2.1 Kans om minstens drie maanden te werken op een periode van 12 maanden voor verschillende subgroepen op basis van probit modellen voor alle subgroepen

Arbeids-handicap	Migratie-achtergrond	Opleidingsniveau	Werkloosheidsduur	Geslacht	Jonger dan 20 jaar	Sample van alle Vlaamse jongeren	Sample van Antwerpse jongeren	Verschil schattingen
Neen	Neen	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	49.4%	44.2%	5.2%
Neen	Neen	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	43.8%	43.5%	0.3%
Neen	Neen	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Man	Neen	53.8%	53.2%	0.6%
Neen	Neen	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Man	Ja	48.2%	52.5%	-4.3%
Neen	Neen	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	46.4%	42.6%	3.8%
Neen	Neen	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	40.9%	41.9%	-1.0%
Neen	Neen	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	50.9%	51.5%	-0.6%
Neen	Neen	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	45.3%	50.9%	-5.6%
Neen	Neen	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	38.6%	37.5%	1.1%
Neen	Neen	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	33.4%	36.9%	-3.5%
Neen	Neen	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Man	Neen	43.0%	46.3%	-3.3%
Neen	Neen	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Man	Ja	37.6%	45.6%	-8.0%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	77.7%	67.9%	9.8%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	73.3%	67.2%	6.1%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Man	Neen	80.9%	75.5%	5.4%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Man	Ja	76.9%	74.9%	2.0%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	75.5%	66.4%	9.1%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	70.8%	65.8%	5.0%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	78.8%	74.2%	4.6%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	74.5%	73.6%	0.9%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	68.8%	61.5%	7.3%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	63.7%	60.8%	2.9%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Man	Neen	72.6%	69.8%	2.8%
Neen	Neen	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Man	Ja	67.8%	69.2%	-1.4%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	66.4%	56.0%	10.4%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	61.1%	55.3%	5.8%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Man	Neen	70.3%	64.7%	5.6%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Man	Ja	65.3%	64.0%	1.3%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	63.6%	54.4%	9.2%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	58.2%	53.7%	4.5%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	67.7%	63.1%	4.6%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	62.5%	62.5%	0.0%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	55.9%	49.2%	6.7%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	50.4%	48.5%	1.9%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Man	Neen	60.3%	58.1%	2.2%
Neen	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Man	Ja	54.8%	57.4%	-2.6%
Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	44.5%	50.1%	-5.6%
Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	39.0%	49.4%	-10.4%
Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Man	Neen	48.9%	59.0%	-10.1%
Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Man	Ja	43.4%	58.3%	-14.9%
Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	41.6%	48.5%	-6.9%
Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	36.2%	47.8%	-11.6%
Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	46.0%	57.4%	-11.4%
Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	40.5%	56.8%	-16.3%
Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	34.0%	43.3%	-9.3%

Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	29.1%	42.6%	-13.5%
Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Man	Neen	38.2%	52.3%	-14.1%
Neen	Neen	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Man	Ja	33.0%	51.6%	-18.6%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	57.3%	49.0%	8.3%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	51.7%	48.3%	3.4%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Man	Neen	61.6%	58.0%	3.6%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Man	Ja	56.2%	57.3%	-1.1%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	54.4%	47.4%	7.0%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	48.8%	46.7%	2.1%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	58.8%	56.4%	2.4%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	53.2%	55.7%	-2.5%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	46.4%	42.2%	4.2%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	40.9%	41.6%	-0.7%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Man	Neen	50.9%	51.2%	-0.3%
Neen	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Man	Ja	45.3%	50.5%	-5.2%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	45.1%	47.3%	-2.2%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	39.6%	46.6%	-7.0%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Man	Neen	49.6%	56.3%	-6.7%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Man	Ja	44.0%	55.6%	-11.6%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	42.2%	45.7%	-3.5%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	36.8%	45.0%	-8.2%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	46.6%	54.6%	-8.0%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	41.1%	54.0%	-12.9%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	34.6%	40.5%	-5.9%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	29.6%	39.9%	-10.3%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Man	Neen	38.8%	49.4%	-10.6%
Neen	Neen	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Man	Ja	33.6%	48.8%	-15.2%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	56.1%	50.7%	5.4%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	50.5%	50.0%	0.5%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Man	Neen	60.5%	59.6%	0.9%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Man	Ja	55.0%	59.0%	-4.0%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	53.2%	49.1%	4.1%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	47.6%	48.4%	-0.8%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	57.6%	58.0%	-0.4%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	52.0%	57.4%	-5.4%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	45.3%	43.9%	1.4%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	39.8%	43.2%	-3.4%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Man	Neen	49.7%	52.9%	-3.2%
Neen	Neen	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Man	Ja	44.1%	52.2%	-8.1%
Neen	Ja	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	43.8%	40.1%	3.7%
Neen	Ja	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	38.3%	39.4%	-1.1%
Neen	Ja	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Man	Neen	48.2%	49.0%	-0.8%
Neen	Ja	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Man	Ja	42.6%	48.3%	-5.7%
Neen	Ja	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	40.8%	38.5%	2.3%
Neen	Ja	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	35.5%	37.9%	-2.4%
Neen	Ja	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	45.2%	47.4%	-2.2%
Neen	Ja	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	39.7%	46.7%	-7.0%
Neen	Ja	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	33.3%	33.6%	-0.3%
Neen	Ja	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	28.4%	33.0%	-4.6%
Neen	Ja	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Man	Neen	37.5%	42.2%	-4.7%

Neen	Ja	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Man	Ja	32.3%	41.5%	-9.2%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	73.3%	64.0%	9.3%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	68.5%	63.4%	5.1%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Man	Neen	76.8%	72.1%	4.7%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Man	Ja	72.3%	71.5%	0.8%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	70.8%	62.5%	8.3%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	65.8%	61.9%	3.9%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	74.5%	70.7%	3.8%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	69.8%	70.1%	-0.3%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	63.6%	57.5%	6.1%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	58.3%	56.8%	1.5%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Man	Neen	67.7%	66.1%	1.6%
Neen	Ja	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Man	Ja	62.6%	65.4%	-2.8%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	61.1%	51.8%	9.3%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	55.6%	51.2%	4.4%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Man	Neen	65.3%	60.7%	4.6%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Man	Ja	60.0%	60.1%	-0.1%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	58.2%	50.2%	8.0%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	52.6%	49.5%	3.1%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	62.5%	59.1%	3.4%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	57.0%	58.5%	-1.5%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	50.3%	45.0%	5.3%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	44.7%	44.3%	0.4%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Man	Neen	54.7%	54.0%	0.7%
Neen	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Man	Ja	49.2%	53.3%	-4.1%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	39.0%	45.9%	-6.9%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	33.7%	45.3%	-11.6%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Man	Neen	43.3%	54.9%	-11.6%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Man	Ja	37.9%	54.3%	-16.4%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	36.2%	44.3%	-8.1%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	31.0%	43.6%	-12.6%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	40.4%	53.3%	-12.9%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	35.1%	52.6%	-17.5%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	29.0%	39.2%	-10.2%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	24.4%	38.6%	-14.2%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Man	Neen	32.9%	48.1%	-15.2%
Neen	Ja	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Man	Ja	28.0%	47.4%	-19.4%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	51.7%	44.9%	6.8%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	46.1%	44.2%	1.9%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Man	Neen	56.1%	53.9%	2.2%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Man	Ja	50.5%	53.2%	-2.7%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	48.7%	43.3%	5.4%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	43.2%	42.6%	0.6%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	53.2%	52.2%	1.0%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	47.6%	51.6%	-4.0%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	40.9%	38.2%	2.7%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	35.5%	37.5%	-2.0%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Man	Neen	45.3%	47.0%	-1.7%
Neen	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Man	Ja	39.8%	46.3%	-6.5%
Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	39.6%	43.2%	-3.6%

Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	34.3%	42.5%	-8.2%
Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Man	Neen	43.9%	52.1%	-8.2%
Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Man	Ja	38.5%	51.4%	-12.9%
Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	36.7%	41.6%	-4.9%
Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	31.6%	40.9%	-9.3%
Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	41.0%	50.5%	-9.5%
Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	35.7%	49.8%	-14.1%
Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	29.6%	36.5%	-6.9%
Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	24.9%	35.9%	-11.0%
Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Man	Neen	33.5%	45.3%	-11.8%
Neen	Ja	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Man	Ja	28.6%	44.6%	-16.0%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	50.5%	46.6%	3.9%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	44.9%	45.9%	-1.0%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Man	Neen	54.9%	55.5%	-0.6%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Man	Ja	49.4%	54.9%	-5.5%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	47.5%	44.9%	2.6%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	42.0%	44.3%	-2.3%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	52.0%	53.9%	-1.9%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	46.4%	53.2%	-6.8%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	39.7%	39.8%	-0.1%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	34.4%	39.2%	-4.8%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Man	Neen	44.1%	48.7%	-4.6%
Neen	Ja	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Man	Ja	38.6%	48.0%	-9.4%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	36.2%	32.3%	3.9%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	31.1%	31.7%	-0.6%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Man	Neen	40.4%	40.7%	-0.3%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Man	Ja	35.1%	40.1%	-5.0%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	33.4%	30.8%	2.6%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	28.5%	30.2%	-1.7%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	37.6%	39.2%	-1.6%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	32.4%	38.5%	-6.1%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	26.5%	26.4%	0.1%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	22.1%	25.8%	-3.7%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Man	Neen	30.3%	34.2%	-3.9%
Ja	Neen	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Man	Ja	25.6%	33.6%	-8.0%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	66.5%	56.0%	10.5%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	61.2%	55.3%	5.9%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Man	Neen	70.4%	64.7%	5.7%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Man	Ja	65.4%	64.0%	1.4%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	63.7%	54.4%	9.3%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	58.3%	53.7%	4.6%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	67.8%	63.1%	4.7%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	62.6%	62.5%	0.1%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	56.0%	49.1%	6.9%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	50.5%	48.5%	2.0%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Man	Neen	60.4%	58.1%	2.3%
Ja	Neen	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Man	Ja	54.9%	57.4%	-2.5%
Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	53.3%	43.5%	9.8%
Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	47.8%	42.8%	5.0%
Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Man	Neen	57.8%	52.5%	5.3%

Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Man	Ja	52.2%	51.8%	0.4%
Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	50.4%	41.9%	8.5%
Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	44.8%	41.2%	3.6%
Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	54.8%	50.9%	3.9%
Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	49.2%	50.2%	-1.0%
Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	42.5%	36.9%	5.6%
Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	37.1%	36.2%	0.9%
Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Man	Neen	46.9%	45.7%	1.2%
Ja	Neen	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Man	Ja	41.4%	45.0%	-3.6%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	31.7%	37.8%	-6.1%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	26.9%	37.1%	-10.2%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Man	Neen	35.8%	46.6%	-10.8%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Man	Ja	30.7%	45.9%	-15.2%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	29.1%	36.2%	-7.1%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	24.5%	35.6%	-11.1%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	33.0%	45.0%	-12.0%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	28.1%	44.3%	-16.2%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	22.7%	31.4%	-8.7%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	18.7%	30.8%	-12.1%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Man	Neen	26.2%	39.8%	-13.6%
Ja	Neen	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Man	Ja	21.8%	39.2%	-17.4%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	43.9%	36.8%	7.1%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	38.4%	36.1%	2.3%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Man	Neen	48.3%	45.5%	2.8%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Man	Ja	42.7%	44.8%	-2.1%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	40.9%	35.2%	5.7%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	35.6%	34.6%	1.0%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	45.3%	43.9%	1.4%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	39.8%	43.2%	-3.4%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	33.5%	30.5%	3.0%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	28.5%	29.9%	-1.4%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Man	Neen	37.6%	38.8%	-1.2%
Ja	Neen	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Man	Ja	32.4%	38.2%	-5.8%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	32.2%	35.1%	-2.9%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	27.4%	34.5%	-7.1%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Man	Neen	36.3%	43.8%	-7.5%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Man	Ja	31.2%	43.1%	-11.9%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	29.6%	33.6%	-4.0%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	25.0%	33.0%	-8.0%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	33.6%	42.2%	-8.6%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	28.6%	41.5%	-12.9%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	23.1%	29.0%	-5.9%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	19.1%	28.4%	-9.3%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Man	Neen	26.7%	37.2%	-10.5%
Ja	Neen	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Man	Ja	22.3%	36.5%	-14.2%
Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	42.7%	38.4%	4.3%
Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	37.3%	37.7%	-0.4%
Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Man	Neen	47.1%	47.2%	-0.1%
Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Man	Ja	41.6%	46.5%	-4.9%
Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	39.8%	36.8%	3.0%

Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	34.5%	36.2%	-1.7%
Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	44.2%	45.6%	-1.4%
Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	38.7%	44.9%	-6.2%
Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	32.4%	32.0%	0.4%
Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	27.5%	31.4%	-3.9%
Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Man	Neen	36.5%	40.4%	-3.9%
Ja	Neen	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Man	Ja	31.3%	39.8%	-8.5%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	31.0%	28.6%	2.4%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	26.2%	28.0%	-1.8%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Man	Neen	35.1%	36.8%	-1.7%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Minder dan 12m	Man	Ja	30.0%	36.1%	-6.1%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	28.4%	27.3%	1.1%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	23.9%	26.7%	-2.8%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	32.3%	35.2%	-2.9%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	27.5%	34.6%	-7.1%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	22.1%	23.1%	-1.0%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	18.2%	22.6%	-4.4%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Man	Neen	25.6%	30.5%	-4.9%
Ja	Ja	Laaggeschoold	Meer dan 24m	Man	Ja	21.3%	29.9%	-8.6%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	61.2%	51.8%	9.4%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	55.7%	51.1%	4.6%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Man	Neen	65.4%	60.7%	4.7%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Minder dan 12m	Man	Ja	60.1%	60.0%	0.1%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	58.3%	50.2%	8.1%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	52.7%	49.5%	3.2%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	62.6%	59.1%	3.5%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	57.2%	58.5%	-1.3%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	50.4%	45.0%	5.4%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	44.8%	44.3%	0.5%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Man	Neen	54.9%	54.0%	0.9%
Ja	Ja	Hooggeschoold	Meer dan 24m	Man	Ja	49.3%	53.3%	-4.0%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	47.7%	39.5%	8.2%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	42.2%	38.8%	3.4%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Man	Neen	52.2%	48.3%	3.9%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Minder dan 12m	Man	Ja	46.6%	47.7%	-1.1%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	44.7%	37.9%	6.8%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	39.3%	37.2%	2.1%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	49.2%	46.7%	2.5%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	43.6%	46.0%	-2.4%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	37.0%	33.0%	4.0%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	31.9%	32.4%	-0.5%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Man	Neen	41.3%	41.6%	-0.3%
Ja	Ja	3e graad (7jaar) of 4e graad sec. ber.	Meer dan 24m	Man	Ja	36.0%	40.9%	-4.9%
Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	26.8%	33.9%	-7.1%
Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	22.4%	33.3%	-10.9%
Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Man	Neen	30.6%	42.5%	-11.9%
Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Minder dan 12m	Man	Ja	25.9%	41.8%	-15.9%
Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	24.4%	32.4%	-8.0%
Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	20.2%	31.8%	-11.6%
Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	28.1%	40.9%	-12.8%

Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	23.5%	40.2%	-16.7%
Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	18.6%	27.9%	-9.3%
Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	15.1%	27.3%	-12.2%
Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Man	Neen	21.8%	35.9%	-14.1%
Ja	Ja	3e graad sec. algemeen	Meer dan 24m	Man	Ja	17.9%	35.2%	-17.3%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	38.4%	32.9%	5.5%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	33.1%	32.3%	0.8%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Man	Neen	42.7%	41.4%	1.3%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Minder dan 12m	Man	Ja	37.3%	40.8%	-3.5%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	35.6%	31.4%	4.2%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	30.5%	30.8%	-0.3%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	39.8%	39.8%	0.0%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	34.5%	39.2%	-4.7%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	28.5%	27.0%	1.5%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	23.9%	26.4%	-2.5%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Man	Neen	32.4%	34.9%	-2.5%
Ja	Ja	3e graad sec. beroeps (6 jaar)	Meer dan 24m	Man	Ja	27.5%	34.3%	-6.8%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	27.3%	31.3%	-4.0%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	22.9%	30.7%	-7.8%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Man	Neen	31.2%	39.7%	-8.5%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Minder dan 12m	Man	Ja	26.4%	39.1%	-12.7%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	24.9%	29.9%	-5.0%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	20.7%	29.3%	-8.6%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	28.6%	38.2%	-9.6%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	24.0%	37.5%	-13.5%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	19.1%	25.5%	-6.4%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	15.5%	25.0%	-9.5%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Man	Neen	22.2%	33.3%	-11.1%
Ja	Ja	3e graad sec. kunst	Meer dan 24m	Man	Ja	18.3%	32.7%	-14.4%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Vrouw	Neen	37.2%	34.5%	2.7%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Vrouw	Ja	32.1%	33.8%	-1.7%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Man	Neen	41.5%	43.1%	-1.6%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Minder dan 12m	Man	Ja	36.1%	42.4%	-6.3%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Neen	34.4%	33.0%	1.4%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Vrouw	Ja	29.4%	32.3%	-2.9%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Man	Neen	38.6%	41.5%	-2.9%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Tussen 12m en 24m	Man	Ja	33.4%	40.8%	-7.4%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Vrouw	Neen	27.5%	28.4%	-0.9%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Vrouw	Ja	23.0%	27.8%	-4.8%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Man	Neen	31.3%	36.5%	-5.2%
Ja	Ja	3e graad sec. technisch	Meer dan 24m	Man	Ja	26.5%	35.8%	-9.3%
N						24039	3608	-2.6%

Referenties

- ABN AMRO** (2015). Social Impact Bonds: Opportunities and challenges in the Netherlands, https://www.abnamro.com/en/images/Documents/040_Sustainable_banking/ABN_AMRO_Rapport_Social_Impact_Bonds.pdf
- Bollens, J.** (2012). *De kosteneffectiviteit van het activerend arbeidsmarktbeleid*, Leuven: HIVA - KU Leuven, Steunpunt Werk en Sociale Economie.
- Bollens, J.** (2015). De effectiviteit van de TIBB's in vergelijkend perspectief. VDAB Studiedienst.
- Caliendo, M., Mahlstedt, R., Mitnik, O.** (2017) Unobservable, but unimportant? The relevance of usually unobserved variables for the evaluation of labor market policies. *Labour Economics* 46, 14 – 25.
- Catalano, R., Goldman-Mellor, S., Saxton, K., Margerison-Zilko, C., Subbaraman, M., LeWinn, K., & Anderson, E.** (2011). The health effects of economic decline. *Annual review of public health*, 32.
- Centre for Social Impact Bonds of the UK Cabinet Office, The Knowledge Box, https://data.gov.uk/sib_knowledge_box/
- Deci, E.L., & Ryan, R.M.** (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*, New York: Plenum.
- Deci, E.L., & Ryan, R.M.** (2000). 'The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the selfdetermination of behavior', in *Psychological Inquiry*, 11: 227-268.
- Department for Communities and Local Government** (2014). Fair Chance Fund: Full bid specification documentation and annexes: <https://www.gov.uk/government/publications/fair-chance-fund-full-bid-specification-and-application>
- Derks, A., Elchardus, M., Glorieux, I., & Pelleriaux, K.** (1995). Werkloosheid ... wordt vervolgd. De reïntegratie van langdurig werklozen: een longitudinale analyse.
- Desiere, S., Van Dessel, A., Coomans, S., Struyven, L.** (2017). Externe evaluatie van de Vlaamse jongerengarantie in het kader van het Europese jongerengarantieplan HIVA-Katholieke Universiteit Leuven.
- Desseyn, J. & Hoefnagels, K.** (2015). NEET-jongeren in Antwerpen – Kwantificering: Beleidsgericht cijferrapport In opdracht van Stad Antwerpen en VDAB in Antwerpen, Antwerpen: Tempera.
- Duo for a Job** (2016). Jaarverslag 2015, geraadpleegd online [08.03.2017]: www.duoforajob.be/wp-content/uploads/2017/02/Jaarverslag-2015-web-version.pdf
- Eurofound** (2015). Social inclusion of young people, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Feather, N. T., & O'Brien, G. E.** (1986). A longitudinal analyses of the patters of employment and unemployment among school-leavers. *British Journal of Psychology*, 77, 459–479.
- Gangji, A., & Plasman, R.** (2008). Microeconomic analysis of unemployment persistence in Belgium. *International Journal of Manpower*, 29(3), 280-298.
- Gelderblom, A. & de Koning, J.** (2007). Effecten van 'zachte' kenmerken op de re-integratie van de WWB, WW en AO populatie, Rotterdam: SEOR – Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Gerard, M., Valsamis, D., & Van der Beken, W.** (2012). Why invest in employment? A study on the cost of unemployment.
- Guézennec, C. & Malochet, G.** (2013). L'impact investing pour financer l'économie sociale et solidaire? Une comparaison internationale. Commissariat général à la stratégie et à la prospective.
- Gustafsson-Wright, E. & Gardiner, S.** (2015). Policy Recommendations for the Applications of Impact Bonds: A summary of lessons learned from the first five years of experience worldwide, Washington, D.C.: Brookings.
- Gustafsson-Wright, E., Gardiner, S. & Putcha, V.** (2015). The Potential and Limitations of Impact Bonds: Lessons from the first five years of experience worldwide, Washington, D.C.: Brookings.
- Heylen, V.** (2011). Scarring, effects of early career unemployment. *Steunpunt werk en sociale economie*, Leuven: HIVA-Katholieke Universiteit Leuven.
- Kahn, L. B.** (2010). The long-term labor market consequences of graduating from college in a bad economy. *Labour Economics*, 17(2), 303-316.
- Kemper, R., Van Der Eecken, A., Derluyn, I., De Bie, M., & Bradt, L.** (2016). Uiteindelijk sta je er alleen voor. Een studie naar de school-werk transitie van maatschappelijk kwetsbare jongeren. *Jeugdonderzoekplatform*.
- Kieselbach, T.** (2003). Long-Term Unemployment Among Young People: The Risk of Social Exclusion. *American journal of community psychology*, 32(1-2), 69-76.
- Le Pendeven, B., Nico, Y. & Gachet, B.** (2015). Social Impact Bonds, un nouvel outil pour le financement de l'innovation sociale. Institut de l'entreprise.

- Locke, E. A. & Latham, P. G.** (1990). *A theory of goal setting and task performance*, Englewood Cliffs (NJ): Prentice-Hall.
- Lunes, R., Frissen, R., Vermeer, F. & Revenboer, A.** (2013). Social Impact Bonds, Social Impact Platform & Ernst & Young, <http://www.societyimpact.nl/wp-content/uploads/2015/06/Social-Impact-Bonds-Society-Impact-2013-English.pdf>
- MacKerron, G.** (2012). Happiness economics from 35 000 feet. *Journal of Economic Surveys*, 26(4), 705-735.
- Miguel, A.** (2016). Social Investment in Portugal. Laboratório de Investimento Social, mimeo.
- Mroz, T. A., & Savage, T. H.** (2006). The long-term effects of youth unemployment. *Journal of Human Resources*, 41(2), 259-293.
- Nicholls, J., Lawlor, E., Neitzert, E. Goodspeed, T.** (2012). A Guide to Social Return on Investment, The SROI Network, geraadpleegd online [09.03.2017]: <http://www.socialvalueuk.org/app/uploads/2016/03/The%20Guide%20to%20Social%20Return%20on%20Investment%202015.pdf>
- OECD** (2015). Social Impact Bonds: Promises & Pitfalls. Summary Report of the OECD LEED expert seminar in cooperation with the netFWD, <https://www.oecd.org/cfe/leed/SIBsExpertSeminar-SummaryReport-FINAL.pdf>
- OECD** (2016). Social Impact Bonds: State of play and lessons learnt (Working Paper), <https://www.oecd.org/cfe/leed/SIBs-State-Play-Lessons-Final.pdf>
- Pawson, R. & Tilley, N.** (1997). *Realistic Evaluation*, London: SAGE.
- Scholten, P.** (2015). Social impact bonds: Van fenomeen naar praktijk, Eindhoven: Start Foundation.
- Shirakawa, T.** (2016). The Impact of Employment System on Feeling of Happiness in Germany and Japan *Advances in Happiness Research* (pp. 163-182): Springer.
- Sibille, H. & Langendorff, C.** (2014). Comment et pourquoi favoriser des investissements à impact social? Innover financièrement pour innover socialement. Rapport du Comité Français sur l'investissement à impact social.
- Start Foundation** (2015). Factsheet Buzinezzclub Rotterdam, geraadpleegd online [08.03.2017]: www.startfoundation.nl/nl?cm=429%2C466&mf_id=1278
- Stiglitz, J., Sen, A. & Fitoussi, J.-P.** (2009). Report of the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, Parijs. Available online from the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress: <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>
- Studiedienst Vlaamse Regering** (2016). Vlaamse Armoedemonitor 2015. The Centre for Social Impact Bonds, Economic evaluation, The Cabinet Office, geraadpleegd online [08.03.2017]: https://data.gov.uk/sib_knowledge_box/economic-evaluation-costs-benefits-and-maybe-savings
- Toetscommissie Interventies Jeugd** (2014). Toetsing interventies Jongerenloket Rotterdam, Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- Van Dooren, G., Struyven, L., Capéau, B. (as contributor)** (2011). *Naar een verruimde effectmeting van interventies voor werkzoekenden*. Leuven: HIVA-KU Leuven.
- Van Parys, L. & Struyven, L.** (2010). Ongepaste vragen of een ongepast aanbod? Leuven: HIVA – KU Leuven?
- Vansteenkiste, M., & Van den Broeck, A.** (2014). 'Understanding the Motivational Dynamics Among Unemployed Individuals: Refreshing Insights from the Self-Determination Theory Perspective', in Klehe, U.-C. & van Hooft, E. A. J. (Eds.), *The Oxford Handbook of Job Loss and Job Search*, published online August 2014: DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199764921.013.005.
- Vardakoulis, O.** (2013). Economic in Policy-Making: Social CBA and SROI, the new economics foundation, geraadpleegd online [09.03.2017]: <http://www.nefconsulting.com/wp-content/uploads/2014/10/Briefing-on-SROI-and-CBA.pdf>
- van Yperen, T.A. & Veerman, J.W. (Eds.) (2008), *Zicht of Effectiviteit. Handboek voor praktijk-gestuurd effectenonderzoek in de jeugdzorg*, Delft: Eburon.
- VDAB** (2014). Halfjaarlijkse arbeidsmarktbalans. Eurozone wordt opnieuw een 'zerozone', Brussel: VDAB.